

Regional analyse for Kongsbergregionen 2013

Næringsutvikling, attraktivitet og innovasjon

KNUT VAREIDE OG MARIT NYGAARD

TF-notat nr. 41/2013

Tittel: Regional analyse for Kongsbergregionen
Undertittel: Næringsutvikling, attraktivitet og innovasjon
TF-notat nr: 41/2013
Forfatter(e): Knut Vareide og Marit Owren Nygaard
Dato: 8. mars 2014
ISBN: 978-82-7401-662-0
ISSN: 1891-053X
Pris: 180,- (Kan lastes ned gratis fra www.telemarksforskning.no)
Prosjekt: VRI Telemark
Prosjektnr.: 20120330
Prosjektleder: Knut Vareide
Oppdragsgiver(e): VRI/Kongsbergregionen

Spørsmål om dette notatet kan rettes til:

Telemarksforskning
Postboks 4
3833 Bø i Telemark
Tlf: +47 35 06 15 00
www.telemarksforskning.no

Resymé:

Analyse over utviklingen i Kongsbergregionen med hensyn til arbeidsplass- og næringsutvikling, demografi, attraktivitet, innovasjon og utdanningsnivå.

Knut Vareide er utdannet sosialøkonom (Cand. Oecon.) fra Universitetet i Oslo (1985). Han har arbeidet ved Telemarksforskning siden 1996.

Marit Owren Nygaard er utdannet samfunnsøkonom (M.Sc. Economics) fra Universitetet for miljø- og biovitenskap i Ås (2012). Hun har jobbet ved Telemarksforskning siden 2013.

Forord

Denne rapporten inngår i en serie med analyserapporter for kommuner, regioner og fylker i Norge som er utført av Telemarksforskning i 2013, og som er utgitt i 2014. Det er benyttet en modell for attraktivitet som er utviklet med støtte fra Oslojordfondet i forbindelse med prosjektet *Attraksjonskraft gjennom stedsinnovasjon*. Analysene av innovasjon bygger på et empirisk arbeid som er gjennomført og finansiert i forbindelse med Norges Forskningsråds VRI-program der Telemarksforskning og AFI har et felles forskningsprosjekt i VRI Telemark. Kapitlet om NæringsNM omhandler resultatene fra det arbeidet vi har gjort årlig for NHOs NæringsNM.

De regionale analysene er svært verdifulle for forskningen i slike prosjekt, i det at vi får anvendt modeller og empiriske metoder for ulike geografiske områder. Gjennom dette arbeidet får vi også testet relevans og kvalitet gjennom dialog med mange forskjellige og kompetente oppdragsgivere som arbeider profesjonelt med regional utvikling i praksis.

Telemarksforskning har laget slike regionale analyser i en årrekke. Tidligere var analysene i stor grad deskriptive, og nøyde seg stort sett med å beskrive en rekke indikatorer for befolknings- og næringsutvikling. Etter hvert har vi lagt mer vekt på å finne sammenhenger, gjennom å koble de ulike trekkene i en region sammen i stadig mer helhetlige modeller. De fleste oppdragsgiverne etterspør slike rapporter fordi de skal brukes i en strategisk sammenheng. Da er det ikke tilstrekkelig kun å beskrive ulike utviklingstrekk hver for seg. For at utviklingen på et sted skal kunne påvirkes gjennom bevisste strategier, er det nødvendig å forstå sammenhengene og avdekke årsaker og drivkrefter til den faktiske utviklingen. Først da blir analysene virkelig nyttige i det strategiske arbeidet. Dynamikken i den regionale utviklingen er imidlertid ganske kompleks, og våre modeller og forståelsen av den er ikke på langt nær ferdig utviklet. Det er dessuten en utfordring å presentere så mange tema og ulike analyser i en rapport av dette formatet som er ment å være kortfattet og enkel.

Bø, 8. mars 2014

Knut Vareide

Prosjektleder

Innhold

SAMMENDRAG	5
1. ARBEIDSPLASSER	6
2. ATTRAKTIVITET FOR BEDRIFTER OG BESØK	22
3. BEFOLKNING	34
4. BOSTEDSATTRAKTIVITET	40
5. NÆRINGSNM	52
6. INNOVASJON	59
7. UTDANNING	68

Sammendrag

Kongsbergregionen omfatter fire kommuner i Buskerud og tre kommuner i Telemark. I denne rapporten har vi delt regionen ved fylkesgrensen, i regionene Kongsberg/Numedal og Øst-Telemark. Utviklingen er ganske forskjellig i de to regionene. Kongsberg/Numedal framstår som en av de sterkeste næringsregionene i landet, mens Øst-Telemark har hatt en ganske svak utvikling.

Kongsbergregionen har samlet sett hatt en sterk vekst i antall arbeidsplasser siden 2000. Utviklingen har imidlertid vært ganske forskjellig mellom Kongsberg/Numedal og Øst-Telemark. Arbeidsplassutviklingen i Kongsberg/Numedal har vært formidabel siden 2000. Antall arbeidsplasser har økt med 30 prosent. Øst-Telemark har hatt nedgang i antall arbeidsplasser siden 2000 på nesten sju prosent. Årsaken er ulik næringsutvikling, Kongsberg/Numedal har hatt sterk vekst i næringslivet, Øst-Telemark har hatt nedgang. Arbeidsplassutviklingen i det offentlige har vært forholdsvis svak i hele Kongsbergregionen.

Når vi deler opp næringslivet i regionen i basisnæringer, besøksnæringer og regionale næringer, ser vi at det er basisnæringene som skaper den sterke veksten i Kongsberg/Numedal, og samtidig er det basisnæringene som har stått for nedgangen i Øst-Telemark. Industrien er den klart største bransjen i basisnæringene. Basisnæringene omfatter også teknologiske tjenester og landbruk. Kongsberg/Numedal er den regionen i landet med de kraftigste vekstimpulsene fra basisnæringene, mens Øst-Telemark er blant regionene med størst nedgang. Utviklingen i Øst-Telemark har nok vært preget av at det i utgangspunktet var en del gammel industri som har blitt avviklet, mens Kongsberg har hatt noen store industrilokomotiv med sterk vekst. Øst-Telemark fikk imidlertid litt sterkere vekst i sine basisnæringer enn landsgjennomsnittet i 2012. Kanskje signaliserer det et trendskifte.

Kongsbergregionen har også mange arbeidsplasser i besøksnæringene, som omfatter butikkhandel, overnatting, servering og opplevelsesnæringer. Besøksnæringene har ikke gitt særlige vekstimpulser til regionen de ti siste årene under ett. Når vi analyserer utviklingen i besøksnæringene, må vi også ta i betraktning at regionens egen befolkning utgjør en stor del av kundegrunnelaget. Øst-Telemark har egentlig hatt en god utvikling i besøksnæringene, når vi korrigerer for at befolkningsutviklingen har vært svak. Kongsberg/Numedal har hatt ganske bra befolkningsvekst, og har hatt en ganske dårlig utvikling i sine besøksnæringer når vi tar befolkningsveksten i betraktning.

Næringslivets prestasjoner blir målt i NHOs NæringsNM, som måler næringslivets lønnsomhet, vekst, nyetableringer og relative størrelse. Kongsberg/Numedal gjør det godt over middels i NæringsNM, mens Øst-Telemark ble en av de svakeste regionene i siste NæringsNM.

I denne rapporten har vi også målt innovasjonen og utdanningsnivå i næringslivet. Kongsberg/Numedal er blant de mest innovative regionene, og har samtidig et svært høyt utdanningsnivå. Igjen finner vi Øst-Telemark i motsatt ende av skalaen, men både lav innovasjon og utdanningsnivå i næringslivet.

Befolkningsutviklingen blir naturligvis preget av arbeidsplassutviklingen, og det er dermed ikke overraskende at Kongsberg/Numedal har hatt forholdsvis god befolkningsutvikling, nesten på linje med landet ellers, mens Øst-Telemark har hatt en svak utvikling i folketallet. De siste flyttetallene viser imidlertid at både Kongsberg/Numedal og Øst-Telemark har fått en ganske tydelig og positiv trend i nettoflyttingen. Både Kongsberg/Numedal og Øst-Telemark har etter hvert blitt attraktive regioner som bosted.

1. Arbeidsplasser

Arbeidsplassutviklingen er en viktig indikator for regional utvikling, og er kanskje den mest sentrale forklaringsfaktoren for flyttemønstrene. Arbeidsplasser finnes i både offentlig og privat sektor, men det er ofte sterkest interesse for arbeidsplassene i privat sektor, som en forsøker å påvirke gjennom næringsutvikling.

1.1 Antall arbeidsplasser

På slutten av 2012 var det 19 891 arbeidsplasserⁱ i privat sektor i Kongsbergregionen, mens det var 8 570 arbeidsplasser i offentlig sektor.

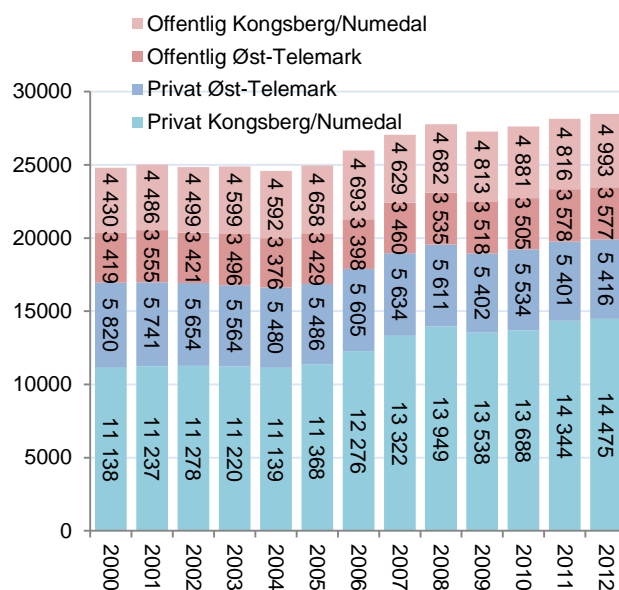
Antall arbeidsplasser i privat sektor har økt kraftig i Kongsberg/Numedal, fra 11 138 arbeidsplasser i 2000 til 14 475 i 2012. I Øst-Telemark har det vært en nedgang fra 5 820 arbeidsplasser i næringslivet i 2000 til 5 416 i 2012.

Utviklingen i offentlig sektor har vært langt mer stabil, og det har vært en vekst på over 700 arbeidsplasser siden 2000.

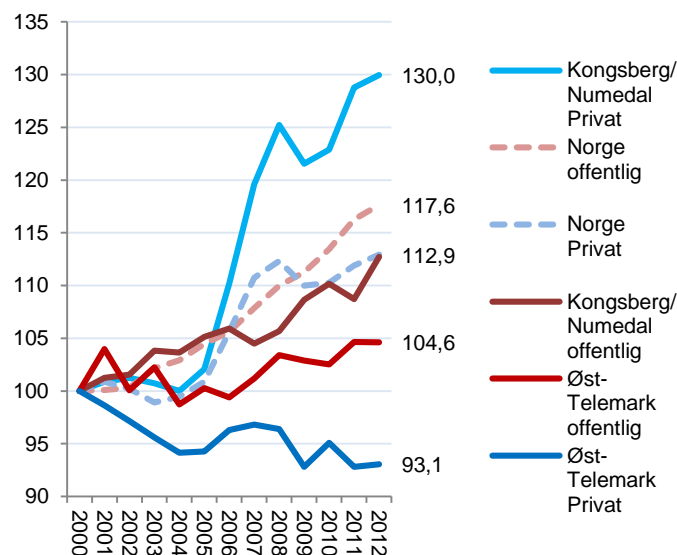
Utviklingen i antall arbeidsplasser i privat og offentlig sektor er vist i figur 2, der vi har sammenliknet veksten i regionen med veksten på landsbasis.

Her ser vi at antall arbeidsplasser i privat sektor i Kongsberg/Numedal har vært svært sterk siden 2004. Fra 2000 til 2012 har antall arbeidsplasser i næringslivet i Kongsberg/Numedal økt med hele 30 prosent, mot 12,9 prosent i offentlig sektor på landsbasis. Næringslivet i Øst-Telemark har imidlertid hatt en nedgang i antall arbeidsplasser siden 2000.

Veksten i antall arbeidsplasser i offentlig sektor har vært forholdsvis svak. Verken Kongsberg/Numedal eller Øst-Telemark har hatt samme vekst i antall arbeidsplasser i offentlig sektor som i resten av landet.

Figur 1: Antall arbeidsplasser i offentlig og privat sektor i Kongsbergregionen fra 2000 til 2012.

Figur 2: Utvikling i antall arbeidsplasser, offentlig og privat sektor, fra 2000 til 2012, indeksert slik at nivået i 2000=100.

1.1.1 Arbeidsplassvekst i regionene

I figur 3 ser vi hvordan arbeidsplassutviklingen har vært i de enkelte regionene i Telemark og Buskerud.

Kongsberg/Numedal har hatt klart sterkest vekst av regionene, veksten i antall arbeidsplasser siden 2000 har vært over 25 prosent.

Øst-Telemark har hatt motsatt utvikling, og har hatt svakest utvikling av regionene.

1.1.2 Arbeidsplassvekst i kommunene

I figur 4 ser vi arbeidsplassutviklingen i de enkelte kommunene i Kongsbergregionen.

Kongsberg har hatt suverent sterkest arbeidsplassvekst, med nesten 30 prosent. Veksten har vært jevn og sterk, men bare en liten nedgang i 2009, da finanskrisen gjorde seg gjeldende.

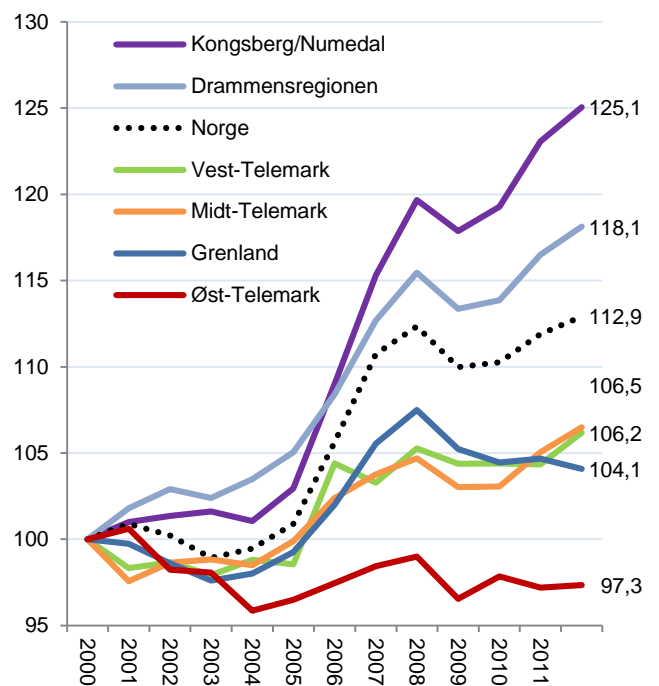
Nore og Uvdal har også hatt forholdsvis god arbeidsplassvekst, nesten på nivå med landsgjennomsnittet.

Flesberg har hatt vekst siden 2000, men fikk ganske sterk nedgang de siste årene.

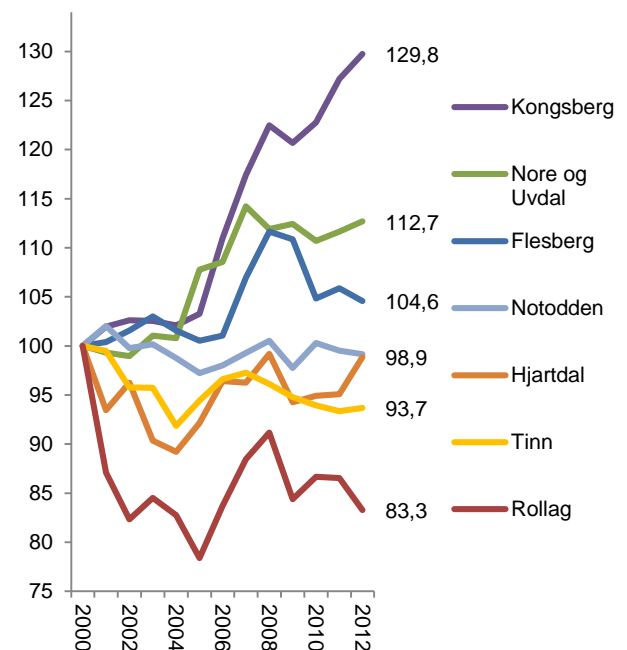
De andre kommunene i Kongsbergregionen har færre arbeidsplasser i 2012 enn i 2000. Notodden og Hjartdal har hatt bare marginal nedgang, mens Tinn har hatt noe sterkere nedgang.

Rollag mistet nesten 20 prosent av arbeidsplassene fra 2000 til 2005. Etter det har utviklingen gått i bølger, men Rollag har hatt ganske stor nedgang etter 2008.

Det er dermed Kongsberg som er motoren i utviklingen i Kongsbergregionen. Kongsberg har hatt arbeidsplassvekst som er dobbelt så sterk som landsgjennomsnittet, mens de andre kommunene har hatt enten lav vekst eller nedgang.

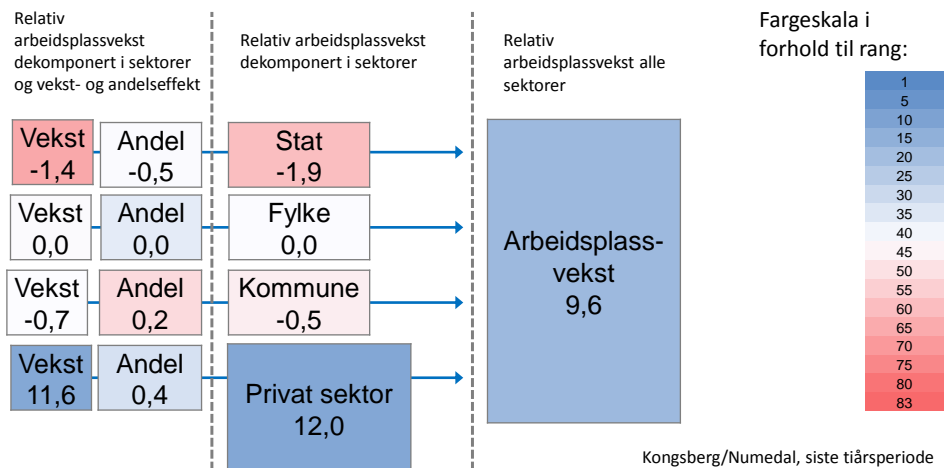
Figur 3: Arbeidsplassutviklingen i de enkelte regionene fra 2000 til 2012, alle sektorer, indeksert slik at nivået i 2000 = 100.

Figur 4: Indeksert arbeidsplassutvikling i kommunene i Kongsbergregionen, alle sektorer, indeksert slik at antallet i 2000 = 100.

1.2 Oppsummering sektorer Kongsberg/Numedal

Vi kan oppsummere utviklingen i antall arbeidsplasser i de ulike sektorene i Kongsberg/Numedal med følgende modell:

Figur 5: Avvik mellom arbeidsplassveksten i Kongsberg/Numedal og i Norge de ti siste årene. Alle tallene viser hva avviket utgjør som prosent av samlet sysselsetting i Kongsberg/Numedal. Fargene viser hvordan kommunen rangerer blant de 83 regionene i landet for det spesifikke avviket. Avviket for hver av de fire sektorene er dekomponert i en vekst-effekt og en andelseffekt. Vekst-effekten viser hvordan sektoren ville ha bidratt til samlet vekst dersom sektorens andel hadde vært den samme som på landsbasis. Andels-effekten viser hvordan sektoren ville bidratt dersom veksten hadde vært den samme som på landsbasis.

I diagrammet over har vi forsøkt å illustrere hvordan arbeidsplassveksten i Kongsberg/Numedal har avviket fra arbeidsplassveksten i landet i perioden 2003 – 2012. Vi har samtidig målt endringer i arbeidsplassveksten som andel av samlet sysselsetting.

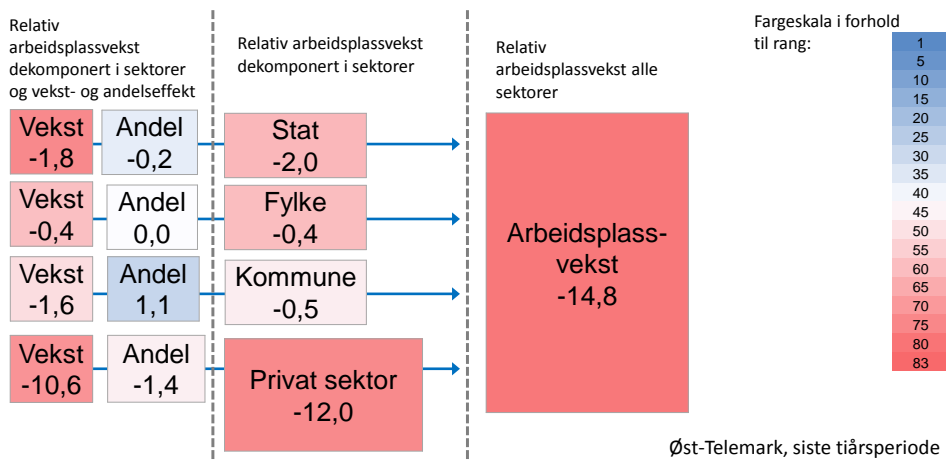
Arbeidsplassveksten har vært mye sterkere enn ellers i landet. Det har gitt en arbeidsplassvekst, målt som prosentvis andel av sysselsettingen, som er 9,6 prosentpoeng høyere enn landet som helhet.

Utviklingen i stat og fylke har bidratt negativt. Det er spesielt de statlige arbeidsplassene som har hatt svak vekst i regionen. Det har svekket sysselsettingen i regionen med 1,9 prosentpoeng de siste ti årene, i forhold til om regionen hadde hatt de samme vekstimpulsene fra staten som resten av landet. Kommunesektoren har også hatt svakere vekst i Kongsberg/Numedal enn i resten av landet.

Det er privat sektor som har hatt sterk vekst. Veksten i antall arbeidsplasser i næringslivet i regionen utover landsgjennomsnittet har vært på hele 12 prosentpoeng.

1.3 Oppsummering sektorer Øst-Telemark

Vi kan oppsummere utviklingen i antall arbeidsplasser i de ulike sektorene i Øst-Telemark med følgende modell:

Figur 6: Avvik mellom arbeidsplassveksten i Øst-Telemark og i Norge de ti siste årene. Alle tallene viser hva avviket utgjør som prosent av samlet sysselsetting i Øst-Telemark. Fargene viser hvordan kommunen rangerer blant de 83 regionene i landet for det spesifikke avviket. Avviket for hver av de fire sektorene er dekomponert i en vekst-effekt og en andelseffekt. Vekst-effekten viser hvordan sektoren ville ha bidratt til samlet vekst dersom sektorens andel hadde vært den samme som på landsbasis. Andels-effekten viser hvordan sektoren ville bidratt dersom veksten hadde vært den samme som på landsbasis.

I diagrammet over har vi forsøkt å illustrere hvordan arbeidsplassveksten i Øst-Telemark har avveket fra arbeidsplassveksten i landet i perioden 2003 – 2012. Vi har samtidig målt endringer i arbeidsplassveksten som andel av samlet sysselsetting.

Arbeidsplassveksten har vært mye svakere enn ellers i landet. Det har gitt en arbeidsplassvekst, målt som prosentvis andel av sysselsettingen, som er 14,8 prosentpoeng lavere enn landet som helhet.

Utviklingen i stat og fylke har bidratt negativt. Det er spesielt de statlige arbeidsplassene som har hatt svak vekst i regionen. Utviklingen i kommune- og fylkessektoren har imidlertid også vært svak og bidratt negativt.

Det er privat sektor som har hatt sterkest nedgang. Utviklingen i antall arbeidsplasser i næringslivet i regionen har vært mye svakere enn landsgjennomsnittet. Med samme vekst i antall arbeidsplasser i næringslivet som ellers i landet de siste ti årene, ville det vært mange flere arbeidsplasser i Øst-Telemark i 2012.

1.4 Utvikling i næringslivet

Når vi skal sammenlikne veksten i antall arbeidsplasser i næringslivet mellom ulike områder, er det praktisk å bruke relativ vekst, som er differansen i den prosentvise veksten i antall arbeidsplasser i regionen og veksten i antall arbeidsplasser i Norge. Da filtrerer vi bort konjunktursvingningene, og kan se hvordan veksten i den enkelte region er i forhold til andre regioner i landet over tid.

Tabell 1: Relativ vekst, målt som differansen mellom prosentvis vekst i kommunen og veksten på landsbasis, i antall arbeidsplasser i næringslivet, i regionene på Østlandet, rangert etter progressivt gjennomsnitt.

Rang	Region	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Prog snitt
3	Kongsberg/Numedal	0,0	1,0	0,8	-1,3	0,6	3,3	3,7	3,3	-0,9	0,9	3,3	0,0	1,5
4	Nedre Romerike	-3,4	4,2	-0,3	0,4	1,9	-1,1	0,5	-0,8	0,3	3,5	1,5	1,6	1,1
5	Øvre Romerike	5,3	-2,0	-0,1	0,7	2,1	-2,9	-0,6	4,9	0,8	-1,2	2,4	0,9	0,9
10	Follo	-0,8	1,4	3,9	0,6	1,0	0,2	0,5	0,3	0,3	0,4	-0,7	2,4	0,7
16	Akershus Vest	3,1	7,3	-0,7	1,4	-0,7	0,4	0,2	1,8	-0,4	1,4	1,1	-1,3	0,3
22	Drammensregionen	1,8	0,3	0,9	0,9	0,6	-1,3	0,2	1,3	-2,4	1,2	0,9	0,0	0,2
23	Oslo (Region)	-1,6	-3,6	-2,0	-0,2	-0,1	-0,1	-0,7	0,0	0,3	-0,5	0,6	0,9	0,1
25	Midt-Buskerud	-1,7	0,5	0,9	2,4	-0,8	-2,2	-0,8	-0,4	-0,1	-0,3	-0,5	2,0	0,0
30	Hadeland	-1,4	0,7	1,9	0,6	0,9	-1,3	-2,2	-0,4	-0,4	1,4	1,2	-1,9	-0,2
35	Midt-Telemark	-5,7	3,3	1,5	-0,3	0,6	0,0	-4,8	-1,2	-0,4	-2,8	0,3	3,1	-0,4
39	Vest-Telemark	-3,6	1,3	4,3	1,1	-1,6	4,3	-6,9	1,2	-1,3	-0,6	-1,5	1,0	-0,5
44	Tønsbergregionen	0,4	1,5	-1,0	0,2	-0,9	0,2	0,0	-0,4	-1,2	-0,5	-1,3	-0,5	-0,6
49	Sandefjord/Larvik	-1,7	2,4	0,3	1,9	0,2	-1,8	1,1	-0,5	-1,0	-0,8	-2,8	-0,6	-0,8
50	Hamarregionen	-0,9	1,9	0,6	-0,9	-2,8	-0,6	-1,3	-1,7	-1,9	-0,2	-0,9	0,5	-0,8
53	Nedre Glomma	0,1	3,4	-2,8	-1,6	-1,3	-0,3	-0,4	-2,1	-1,5	-0,2	0,0	-1,1	-0,9
54	Mossregionen	0,3	-1,7	-0,4	-0,5	1,0	0,9	1,1	-0,7	-2,7	0,3	-2,3	-2,1	-0,9
57	Lillehammerregionen	-1,3	1,8	0,9	0,4	-0,2	-0,4	-3,2	0,1	-0,4	1,1	-2,6	-2,2	-1,0
58	Indre Østfold	-0,1	0,2	2,8	1,9	0,9	-1,6	-1,1	1,2	0,1	-1,9	-1,7	-3,1	-1,0
59	Gjøvikregionen	-2,7	1,4	-0,5	-1,2	-1,7	-1,4	3,5	-5,7	-0,2	-0,7	-1,5	-1,3	-1,2
60	Grenland	-1,2	-0,3	-1,6	-0,9	-0,6	-0,7	-1,0	0,1	-1,1	-1,6	-1,9	-1,5	-1,2
62	Ringerike/Hole	-4,2	0,9	1,7	1,5	-3,4	0,1	-2,4	-0,1	-0,2	1,4	-1,3	-4,9	-1,2
67	Sør Østerdal	-2,0	-0,5	1,0	0,8	-1,0	-3,9	0,5	0,4	-0,6	-1,3	-3,1	-2,5	-1,4
68	Halden (Region)	0,1	2,9	0,4	-4,5	0,0	-0,1	0,1	-2,6	-1,6	-2,8	-0,8	-1,8	-1,5
69	Hallingdal	-0,8	1,5	-0,2	2,1	1,7	-1,4	-2,0	-2,1	-1,3	-0,9	-3,4	-1,9	-1,5
70	Øst-Telemark	-2,3	-0,8	-0,3	-2,1	-1,3	-2,5	-4,3	-1,9	-1,6	2,2	-3,9	-0,6	-1,6
72	Fjellregionen	-3,2	1,0	-0,1	1,9	-1,2	-0,6	-1,2	-1,4	1,9	-2,4	-3,6	-3,8	-1,7
73	Glåmdal	-1,3	-0,5	0,7	-0,8	-0,8	-1,5	-4,6	0,4	-2,4	-2,8	-2,6	-0,3	-1,7
80	Valdres	0,6	1,0	1,5	-3,2	1,7	-1,5	-1,8	-3,6	0,4	-2,3	-2,4	-4,2	-2,1
81	Nord-Gudbrandsdal	-2,7	-0,8	3,0	-0,3	-0,4	-2,6	-5,3	-1,4	0,2	-1,6	-3,0	-3,7	-2,2
82	Midt-Gudbrandsdal	-2,0	-0,7	3,9	-2,4	-1,2	-1,7	-2,6	1,7	-4,7	-2,1	-2,5	-4,1	-2,3

Regionene er rangert etter såkalt progressivt gjennomsnittⁱⁱ for de ti siste årene. Kongsberg/Numedal er nummer tre av regionene i landet, og klart best av alle regionene på Østlandet.

Vi har sett at Øst-Telemark har hatt en ganske sterk nedgang i antall arbeidsplasser i næringslivet, men det er faktisk en del regioner med enda lavere vekst. Øst-Telemark er nummer 70 av 83 regioner med hensyn til gjennomsnittlig vekst de siste årene.

1.5 Næringstyper

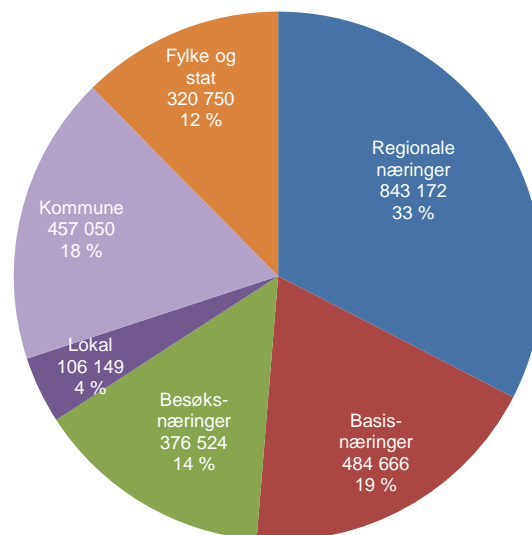
Noen deler av næringslivet kan vi karakterisere som . Basisnæringer er de delene av næringslivet som genererer inntekter utenfra. Eksportnæringer er basisnæringer, men vi kan også legge til næringer som selger sine produkter eller tjenester ut av regionen, selv om salget ikke er til andre land. Alle primærnæringerne og stort sett all industri kan regnes som basisnæringer. Vi kan også ta med tjenester som konkurrerer i et nasjonalt eller internasjonalt marked, som IT, telekom- og ingeniørtjenester. Basisnæringerne sysselsatte 484 666 personer på slutten av 2012. Utviklingen i basisnæringerne påvirkes kraftig av konjunkturer og har gått i bølger. De siste to årene har veksten vært ganske sterk.

Besøksnæringer er de delene av næringslivet hvor kunden må være personlig til stede. Butikkhandel (men ikke internetthandel), servering, overnatting, opplevelser og personlige tjenester er bransjer som vi regner som besøksnæringer. Årsaken til at vi ønsker å isolere besøksnæringerne, er at de vil reflektere om et område er attraktivt å besøke. Områder som trekker til seg besøkende fra andre områder vil normalt få høyere etterspørsel, og dermed også flere arbeidsplasser i besøksnæringerne. Det vil være ulike stedskvaliteter som gjør et område attraktivt for besøk og for bedrifter i basisnæringerne. Besøksnæringerne sysselsatte 376 524 personer i 2012. Besøksnæringerne i Norge vokste raskt fra 2000 til 2007, men har stagnert etter det.

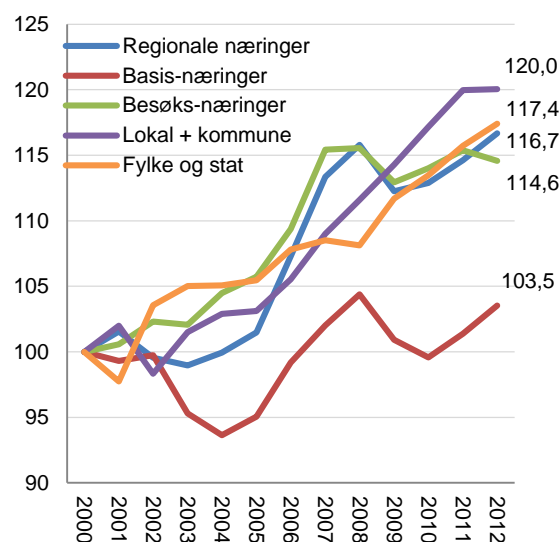
Den tredje og største gruppen kaller vi *regionale næringer*. Denne kategorien inneholder bransjer som bygg og anlegg, engros- og agenturhandel, transport og forretningsmessige tjenester. Dette er store bransjer, som ofte er knyttet til regionen, men som er ganske ujevnt fordelt mellom enkeltkommuner.

Til *lokale næringer* regnes privat virksomhet innenfor primærhelsetjenester, skoler, avfallshåndtering og barnehager. Dette er tjenester som er knyttet til lokalbefolkningen, og som i mange tilfeller er substitutter til de kommunale tjenestene. De lokale næringerne kan vi derfor se i sammenheng mellom kommunal sektor. Det er de lokale næringerne som vokser raskest i Norge, og de er samtidig ganske påvirket av konjunkturerne.

Stat og fylkessektoren utgjør den siste delen av arbeidslivet, og hadde 320 750 sysselsatte i 2012. Veksten i antall arbeidsplasser i stat og fylke har vært litt høyere enn veksten i den totale sysselsettingen.

Figur 7: Antall arbeidsplasser i de ulike sektorene og næringstypene i Norge i 2012.

Figur 8: Utviklingen i antall arbeidsplasser i de ulike næringerne i Norge fra 2000 til 2012, indeksert slik at nivået i 2000=100.

1.5.1 Næringstyper i Kongsbergregionen

I Kongsbergregionen sysselsatte basisnæringene 9 231 personer i 2012. Dette utgjør 32 prosent av arbeidsplassene. Andelen er langt høyere enn landsgjennomsnittet på 19 prosent.

Besøksnæringene sto for 3 960 arbeidsplasser i 2012. Dette er 14 prosent av arbeidsplassene, og andelen er tilnærmet lik landsgjennomsnittet.

De regionale næringene hadde 5 695 arbeidsplasser, tilsvarende 20 prosent av arbeidsplassene. Det er mye lavere andel enn landet ellers, som er 33 prosent.

De lokale og kommunale tjenestene sysselsatte til sammen en fjerdedel av arbeidsplassene. Det er noe høyere andel enn Norge.

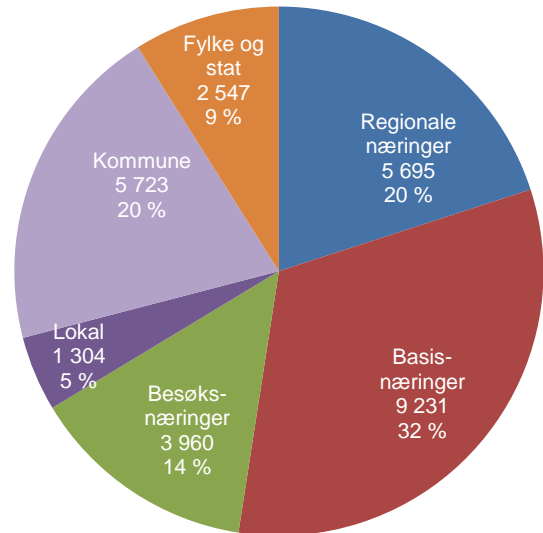
Andelen arbeidsplasser i fylkeskommunal- og statlig sektor er ni prosent, mens tilsvarende andel i landet er 12 prosent. Det er dermed forholdsvis få arbeidsplasser i stat og fylke i Kongsbergregionen.

I figur 10 ser vi hvordan de ulike næringstypene i Kongsbergregionen har utviklet seg.

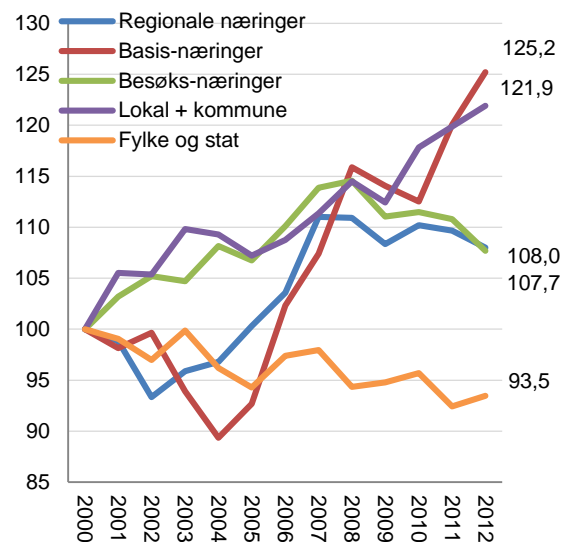
Det er basisnæringene som har vokst raskest. Veksten i antall arbeidsplasser i basisnæringene har vært på over 25 prosent siden 2000. Basisnæringene har nesten ikke hatt vekst på landsbasis i denne perioden, så her har utviklingen vært spesielt bra.

Lokale næringer og kommunesektoren har økt noe mer enn landsgjennomsnittet. Besøksnæringene har hatt nedgang siden 2008, og har hatt svak vekst siden 2000. Også de regionale næringene har hatt svak vekst i forhold til utviklingen ellers i landet.

Antall arbeidsplasser i fylke og stat har gått ned, i sterk kontrast til utviklingen ellers i landet, hvor det har vært ganske sterk vekst i statlige og fylkeskommunale arbeidsplasser.

Figur 9: Antall arbeidsplasser i de ulike sektorene og næringstypene i Kongsbergregionen i 2012.

Figur 10: Indeksert arbeidsplassutvikling i de ulike sektorene og næringstypene i Kongsbergregionen fra 2000 til 2012, indeksert slik at antallet i 2000 = 100.

1.5.2 Basisnæringer i Norge

Basisnæringene kan deles opp i tre ganske forskjellige næringer: Industri, teknologiske tjenester og naturbaserte næringer.

Vareproduserende industri er den klart største næringen, som sysselsatte 264 217 personer på landsbasis i 2012. Industrisysselsettingen var på nesten 300 000 i 2000. Antallet arbeidsplasser i industrien har vært nedadgående i flere tiår. Denne nedgangen skyldes i stor grad at industrien har hatt muligheter til rasjonalisering, og dermed har verdiskapingen per sysselsatt kunnet øke ganske mye. Noe av dette skyldes også såkalt strukturrasjonalisering, ved at industribransjer med lav verdiskaping per sysselsatt har blitt lagt ned.

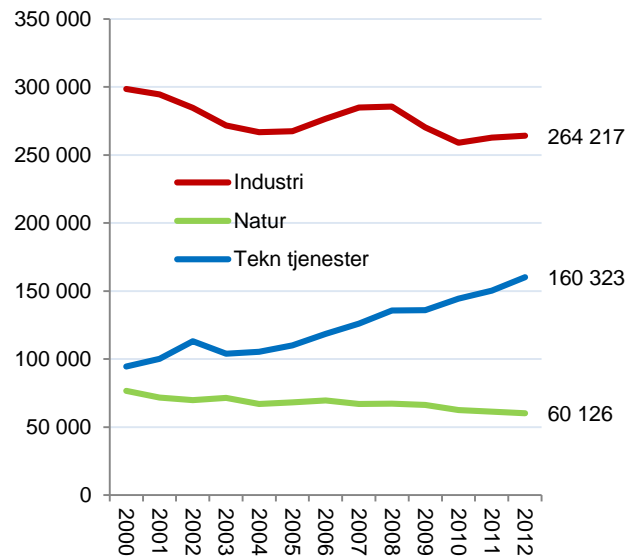
Naturbaserte næringer er primærnæringer som landbruk, fiske og gruvedrift. Antallet arbeidsplasser i primærnæringene har falt jevnt de siste årene, og utgjorde 60 126 arbeidsplasser på slutten av 2012.

De teknologiske tjenestene har etter hvert vokst seg store. Det er tjenester som IT, telekom, engineering, teknisk konsulentarbeid og forskning. Dette er bransjer som konkurrerer nasjonalt og internasjonalt. I 2000 var det under 100 000 arbeidsplasser i de teknologiske næringene i Norge, i 2012 hadde antallet økt til 160 323 arbeidsplasser.

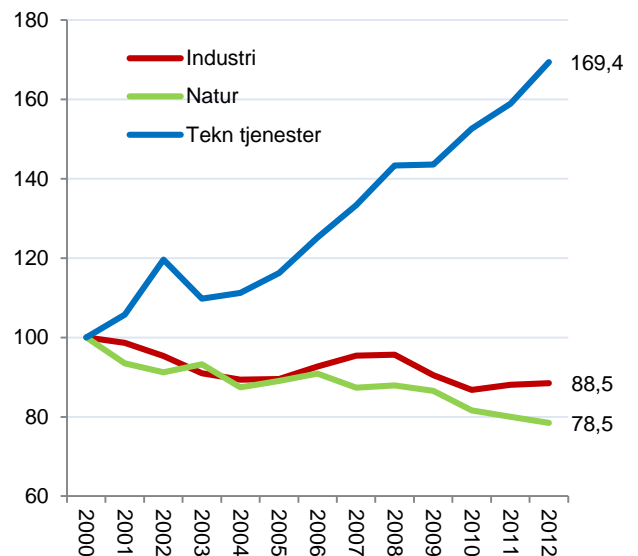
Vi kan se den indekserte utviklingen i de tre basisnæringene i figur 12. De teknologiske næringene har vokst med nesten 70 prosent siden 2000, og veksten ser ikke ut til å avta.

Industrien har hatt en nedgang på 11,5 prosent siden 2000. Nedgangen har ikke vært jevn, men fulgt konjunktorene.

De naturbaserte næringene har hatt en nedgang på 21,5 prosent av arbeidsplassene siden 2000. Nedgangen er jevn og sterk, og viser ingen tegn til å avta.

Figur 11: Antall arbeidsplasser i tre underkategorier av basisnæringer i Norge fra 2000 til 2012.

Figur 12: Indeksert utvikling i underkategoriene av basisnæringer i Norge fra 2000 til 2012. 2000-nivået = 100.

1.5.3 Basisnæringer i Kongsbergregionen

Industrien, som hadde 6 088 arbeidsplasser i 2000, har hatt en sterk vekst til 7 775 arbeidsplasser i 2012.

De tekniske tjenestene har økt sine antall arbeidsplasser fra 601 til 796 arbeidsplasser i samme periode, mens naturbaserte næringer, som i Kongsbergregionen stort sett består av landbruk, har hatt en liten nedgang fra 685 til 660 arbeidsplasser.

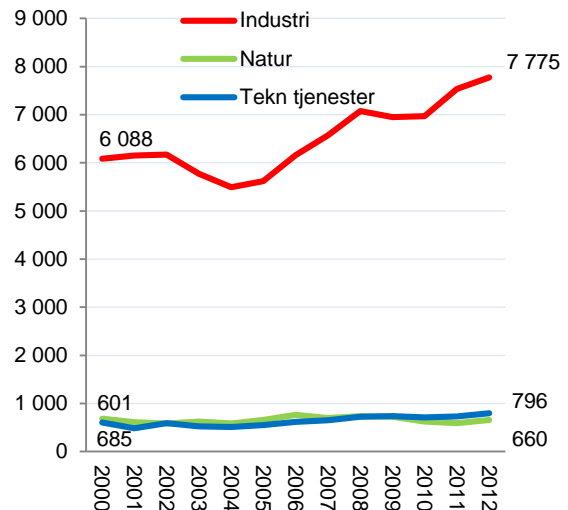
I figur 14 ser vi den indekserte utviklingen og veksten i de tre kategoriene av basisnæringer i Kongsbergregionen.

Industrien i Kongsbergregionen har økt antall arbeidsplasser med 27,7 prosent fra 2000 til 2012. På landsbasis har antall arbeidsplasser i industrien gått ned med 11,5 prosent i samme periode.

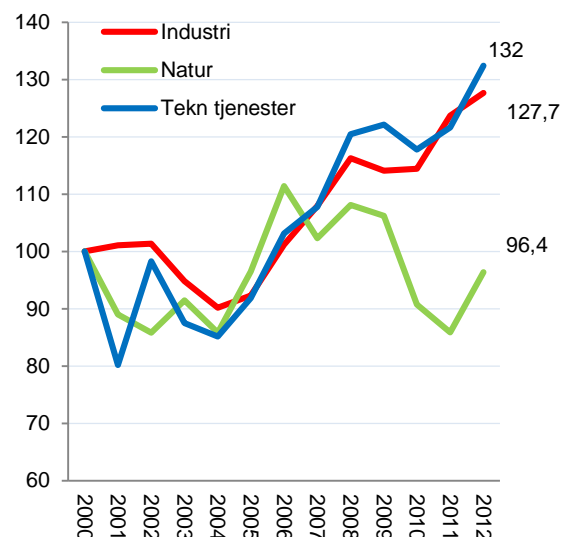
Veksten i de teknologiske tjenestene i Kongsbergregionen har vært på 32 prosent fra 2000 til 2012. Det er bare halvparten av veksten enn de teknologiske tjenestene har hatt på landsbasis

De naturbaserte næringene hadde en nedgang på 3,6 prosent fra 2000 til 2012. Ellers i landet har det vært nedgang i naturbaserte næringer på 21,5 prosent.

Man skulle kanskje tro at det ville være flere arbeidsplasser i de teknologiske tjenestene enn i industrien i Kongsbergregionen. Det ligger nok flere ingeniørtimer bak mange av produktene som produseres i Kongsberg enn tradisjonelle industrifagarbeider-timer. Men mange av produktene som produseres er nettopp det; fysiske produkter som selges til et nasjonalt eller internasjonalt marked. Derfor blir arbeidsplassene kategorisert som industri. Senere i rapporten vil vi derimot se at utdanningsnivået i Kongsberg er blant de høyeste i landet.

Figur 13: Antall arbeidsplasser i de tre typene av basisnæringer i Kongsbergregionen fra 2000 til 2012.

Figur 14: Indeksert utvikling i de tre typene av basisnæringer i Kongsbergregionen fra 2000 til 2012, indeksert slik at antallet i 2000 = 100.

1.6.1 Basisnæringer - nivå

Basisnæringene blir tillagt stor betydning for regional utvikling. Dette er næringer som selger sine varer og tjenester til et nasjonalt eller internasjonalt marked, og som bringer inntekter inn til regionen.

Basisnæringene skaper ringvirkninger til andre næringer, gjennom å kjøpe varer og tjenester fra bedrifter i andre bransjer. Basisnæringene har også større svingninger enn andre næringer. Etterspørselen avgjøres av nasjonale og internasjonale konjunkturer, som kan også svinge ganske mye.

Tabell 2: Nivå for basisnæringene i regionene på Østlandet, målt som andel av samlet sysselsetting. Rangering med hensyn til nivå helt til venstre. Siste kolonne viser differansen mellom nivået i 2012 og nivået i 2000.

Rang	Region	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Ending
1	Kongsberg/Numedal	35,5	35,2	35,8	33,9	32,5	33,6	36,6	38,1	41,1	41,5	41,4	44,4	46,1	10,6
6	Akershus Vest	20,4	23,8	27,6	28,2	27,6	28,0	28,0	28,9	30,3	30,1	30,8	30,7	30,9	10,5
11	Halden	28,9	28,1	29,1	28,0	26,6	26,1	26,3	26,7	25,7	25,5	24,4	24,6	25,4	-3,6
24	Gjøvikregionen	26,7	25,6	25,6	23,9	22,9	22,3	22,9	23,0	22,1	21,3	20,8	20,8	20,4	-6,3
32	Fjellregionen	23,7	22,8	23,9	22,4	22,1	22,4	22,7	21,1	21,3	21,5	19,9	19,4	18,9	-4,9
36	Midt-Gudbrandsdal	19,4	19,8	19,6	20,7	20,1	19,9	20,2	19,8	19,9	19,5	18,8	18,3	18,3	-1,1
38	Oslo	20,0	19,4	19,8	17,4	17,2	17,3	17,5	17,3	17,5	17,0	16,8	17,0	17,7	-2,2
42	Nord-Gudbrandsdal	23,9	22,8	27,0	26,5	25,8	22,3	21,7	20,6	20,4	20,4	19,1	18,2	17,5	-6,3
46	Tønsbergregionen	20,1	19,8	19,0	18,0	17,9	17,4	17,5	17,8	17,7	17,3	16,8	16,8	17,1	-3,0
48	Grenland	24,9	24,4	23,9	21,8	21,4	21,0	20,0	18,8	19,3	18,7	17,9	17,8	16,9	-8,0
50	Sandefjord/Larvik	19,4	19,1	18,6	17,9	18,3	18,2	18,6	17,8	17,4	16,8	16,5	16,4	16,5	-2,9
51	Glåmdal	21,5	20,6	19,6	19,3	18,3	18,8	18,5	17,9	17,8	17,0	15,9	15,9	16,1	-5,4
52	Nedre Glomma	23,9	22,7	22,2	21,3	20,4	19,3	18,9	18,5	17,9	17,1	16,5	16,5	16,1	-7,8
53	Ringerike/Hole	21,9	20,6	20,3	19,2	19,0	19,8	20,5	20,0	19,4	18,5	17,8	17,6	15,9	-6,0
56	Midt-Buskerud	19,4	18,4	17,7	17,0	17,1	17,9	17,8	17,9	17,4	16,6	16,1	15,7	15,5	-4,0
59	Hamarregionen	18,9	18,5	18,4	18,2	17,4	17,2	17,2	16,4	15,9	15,4	14,9	14,6	15,0	-3,9
60	Midt-Telemark	15,4	13,8	14,0	13,9	14,1	14,8	15,4	14,9	15,4	13,9	13,0	13,7	15,0	-0,5
63	Vest-Telemark	14,6	13,2	13,6	14,6	14,2	14,7	15,6	14,9	15,1	14,4	13,7	13,8	13,8	-0,7
64	Indre Østfold	16,9	16,5	16,6	16,5	16,3	16,2	15,9	15,7	15,7	14,9	14,4	14,4	13,8	-3,1
67	Øst-Telemark	19,4	18,2	18,6	17,7	16,4	16,9	17,3	16,0	15,7	15,6	14,2	13,2	13,4	-6,0
68	Valdres	16,5	16,6	18,3	18,1	16,9	16,1	16,9	15,6	15,1	14,9	13,9	13,9	13,3	-3,2
71	Mossregionen	18,4	17,7	17,6	17,4	17,2	17,0	16,5	16,4	15,5	14,0	13,7	13,4	12,6	-5,8
72	Sør Østerdal	18,5	18,0	16,9	16,5	15,9	15,4	15,4	14,6	14,6	14,1	13,5	12,8	12,5	-6,0
73	Hallingdal	17,1	16,4	16,3	15,8	16,1	16,5	16,4	15,6	14,8	14,3	13,7	13,3	12,4	-4,6
74	Drammensregionen	15,3	14,6	14,3	13,9	14,1	13,5	13,1	13,0	12,9	12,4	12,1	12,3	12,1	-3,2
76	Lillehammerregionen	14,0	13,9	14,7	14,5	13,9	14,3	13,5	13,3	13,0	12,7	12,2	11,9	12,0	-2,0
80	Hadeland	12,9	12,0	11,3	11,2	11,0	11,0	11,0	11,2	11,1	10,1	9,9	9,7	9,9	-3,1
81	Nedre Romerike	12,6	11,8	11,9	11,6	11,1	10,9	10,7	10,3	10,4	9,8	9,5	9,2	9,1	-3,5
82	Follo	8,3	8,2	8,5	8,5	8,5	8,0	7,8	7,7	7,7	7,7	7,3	7,1	7,0	-1,3
83	Øvre Romerike	9,0	8,4	8,3	8,5	8,2	10,1	9,8	9,0	8,7	8,1	7,2	6,7	6,7	-2,3

Kongsberg/Numedal har den høyeste konsentrasjonen av basisnæringer av alle regionene i landet. Samtidig har regionen fått en sterk økning i konsentrasjonen siden 2000. Akershus Vest har etter hvert blitt nummer seks av de 83 regionene i landet, etter en nesten like sterk vekst som Kongsberg/Numedal. Alle de andre regionene på Østlandet har hatt en nedgang i basisnæringenes andel av samlet sysselsetting etter 2000.

Øst-Telemark har hatt en sterk nedgang i sine basisnæringer, som utgjorde 19,4 prosent av samlet sysselsetting i 2000, men som bare utgjorde 13,4 prosent i 2012.

1.6.2 Vekstimpulser fra basisnæringene

Vi måler vekstimpulserⁱⁱⁱ som endringer i antall arbeidsplasser i basisnæringene som andel av samlet sysselsetting. Ofte måles vekst som prosentvis endring fra år til år, men da blir det ofte sterk vekst i regioner som i utgangspunktet hadde en liten basisnæring. Med vekstimpulser får vi bedre fram hvordan utviklingen i basisnæringene bidrar til samlet vekst i regionen.

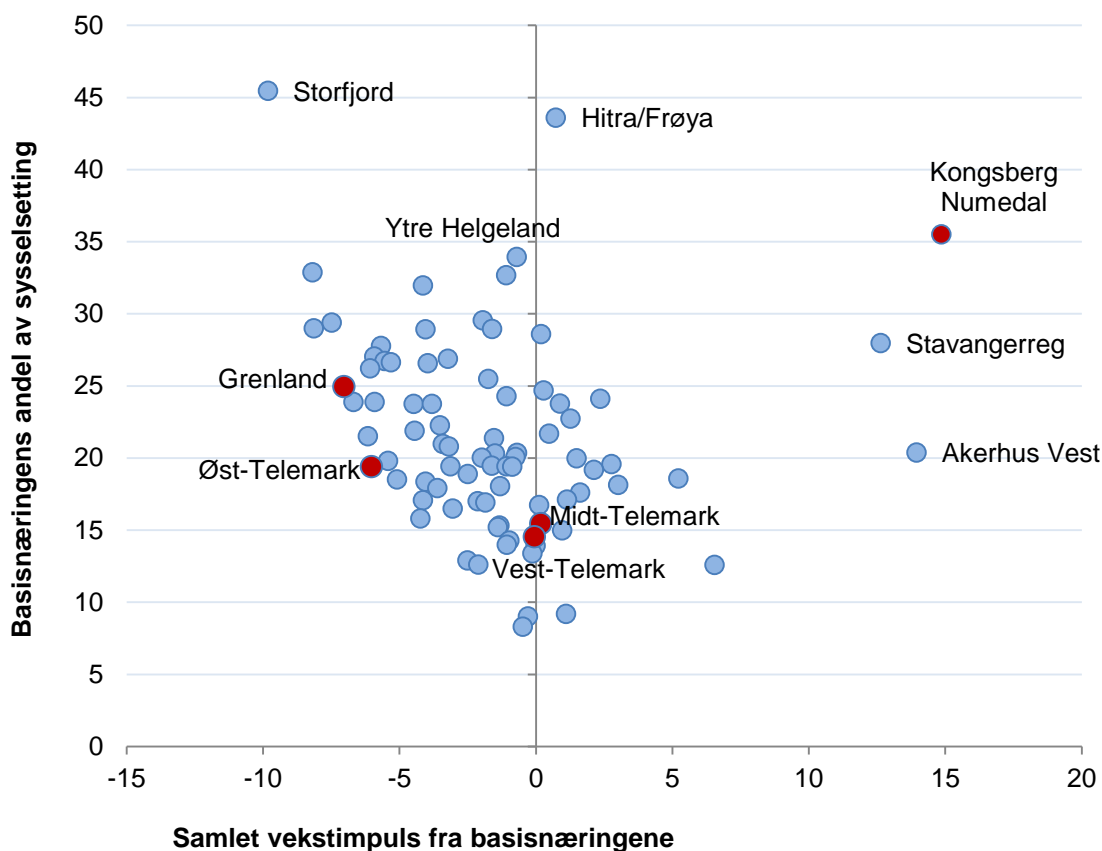
Tabell 3: Vekstimpulser fra basisnæringene, målt som bidrag til samlet sysselsetting i prosent. Rangering blant landets 83 regioner med hensyn til progressivt gjennomsnitt helt til venstre.

Rang	Region	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Prog snitt
1	Kongsberg/Numedal	-0,1	0,5	-2,0	-1,3	1,0	4,2	2,9	3,9	-0,4	0,1	3,8	2,1	1,9
4	Akershus Vest	3,3	4,0	0,1	-0,5	0,7	1,0	1,8	1,9	-0,5	0,9	0,6	0,7	0,8
9	Oslo	-0,5	0,3	-2,4	0,1	0,5	1,1	0,6	0,7	-0,6	0,1	0,8	1,0	0,4
14	Midt-Telemark	-1,6	0,0	-0,3	0,1	1,0	1,1	-0,3	0,7	-1,7	-1,0	0,8	1,4	0,2
22	Tønsbergregionen	0,0	-0,7	-1,3	0,1	-0,2	0,8	1,0	0,2	-0,8	-0,4	0,3	0,4	0,1
26	Drammensregionen	-0,6	-0,3	-0,6	0,2	-0,3	0,0	0,4	0,1	-0,6	-0,2	0,5	0,0	0,0
27	Halden	-0,6	1,1	-1,3	-1,8	-0,2	1,2	1,0	-0,6	-0,8	-0,8	0,5	0,7	0,0
32	Vest-Telemark	-1,4	0,3	0,8	-0,3	0,7	1,6	-0,6	0,5	-0,9	-0,9	0,2	0,1	-0,1
34	Follo	-0,1	0,2	0,0	-0,1	-0,3	0,1	0,2	0,1	-0,1	-0,4	0,0	-0,1	-0,1
36	Sandefjord/Larvik	-0,1	-0,4	-0,8	0,6	0,3	0,7	0,1	-0,3	-1,0	-0,3	0,1	0,1	-0,1
38	Nedre Romerike	-0,8	0,0	-0,4	-0,5	0,1	0,1	0,1	0,2	-0,7	-0,2	-0,1	0,1	-0,1
39	Hadeland	-0,9	-0,8	-0,1	-0,3	0,1	0,2	0,6	-0,2	-1,2	-0,1	-0,1	0,1	-0,1
43	Øvre Romerike	-0,4	-0,1	0,2	-0,3	2,2	0,1	-0,4	-0,1	-0,6	-0,9	-0,3	0,1	-0,1
44	Lillehammerregionen	-0,1	0,6	-0,3	-0,6	0,6	-0,3	0,1	-0,1	-0,5	-0,3	-0,3	0,1	-0,2
46	Hamarregionen	-0,2	-0,1	-0,3	-0,6	-0,2	0,5	-0,2	-0,5	-0,7	-0,5	-0,1	0,5	-0,2
52	Midt-Buskerud	-1,0	-0,6	-0,9	0,2	0,7	0,3	0,6	-0,2	-1,1	-0,7	-0,3	-0,1	-0,2
53	Indre Østfold	-0,1	-0,1	-0,1	-0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	-1,1	-0,5	0,1	-0,5	-0,2
56	Midt-Gudbrandsdal	0,6	-0,5	1,4	-0,9	-0,2	0,7	-0,2	0,6	-1,1	-0,5	-0,4	-0,3	-0,3
60	Gjøvikregionen	-1,1	0,0	-1,7	-1,1	-0,6	1,1	0,7	-0,8	-1,2	-0,5	0,2	-0,4	-0,3
61	Nedre Glomma	-0,9	-0,5	-1,1	-0,8	-0,9	0,3	0,3	-0,5	-1,2	-0,4	0,2	-0,3	-0,4
64	Sør Østerdal	-0,4	-1,1	-0,6	-0,4	-0,6	0,4	-0,5	0,3	-0,7	-0,6	-0,8	-0,2	-0,4
65	Glåmdal	-1,0	-1,3	-0,6	-0,9	0,2	0,1	-0,4	0,2	-1,4	-1,3	0,0	0,2	-0,4
71	Mossregionen	-0,5	-0,2	-0,2	-0,2	0,0	0,0	0,5	-0,6	-1,9	-0,2	-0,1	-0,7	-0,4
72	Ringerike/Hole	-1,3	-0,5	-1,1	-0,3	1,1	1,3	0,2	-0,2	-1,2	-0,7	0,0	-1,7	-0,5
73	Hallingdal	-0,7	-0,4	-0,6	0,4	0,5	0,3	-0,5	-0,6	-0,8	-0,6	-0,3	-0,8	-0,5
75	Grenland	-0,7	-0,7	-2,3	-0,4	0,0	-0,3	-0,5	0,7	-1,0	-0,8	-0,1	-0,9	-0,5
76	Valdres	0,3	1,6	-0,4	-1,4	-0,5	0,9	-0,8	-0,5	-0,5	-1,1	0,1	-0,7	-0,5
77	Fjellregionen	-1,0	1,1	-1,8	0,0	0,2	0,8	-0,8	-0,1	-0,4	-1,1	-0,4	-0,9	-0,5
78	Øst-Telemark	-1,2	0,3	-1,2	-1,4	0,9	0,6	-1,0	-0,2	-0,7	-1,4	-0,9	0,2	-0,5
83	Nord-Gudbrandsdal	-1,1	3,8	-0,1	-0,8	-3,6	0,1	-1,1	-0,2	-0,5	-1,4	-1,0	-0,8	-0,9

Når vi rangerer regionene etter ti års progressivt gjennomsnitt teller også trenden med, ettersom de siste årene blir gitt større vekst enn de første. Kongsberg/Numedal er den regionen med de klart største vekstimpulsene fra basisnæringene av alle regionene i landet. Akershus Vest har hatt nest størst vekst fra 2000 til 2013, målt som andel av samlet sysselsetting, men er rangt som nummer fire ettersom mye av veksten skjedde tidlig.

Øst-Telemark er blant regionene med de sterkeste negative bidragene fra basisnæringene. Øst-Telemark har imidlertid positiv vekstimpuls fra en voksende basisnæring i 2012.

1.6.3 Nivå og vekst basisnæringer

Figur 15: Basisnæringenes andel av sysselsettingen i 2000 samt endring i nivå fram til 2012.

Et mindretall av regionene har hatt vekstimpulser fra basisnæringene fra 2000 til 2012. Regioner som Kongsberg/Numedal, Stavangerregionen og Akershus Vest skiller seg ganske markant ut i diagrammet, gjennom å ha hatt sterk vekst. Dette er regioner med mye leverandørnæringer til olje- og gassutvinning. Regioner med stor nedgang har stort sett sitt tyngdepunkt i tradisjonell eksportindustri. Den såkalte todelingen av norsk næringsliv er dermed ganske synlig i dette diagrammet.

Ser vi på gruppen regioner utenom disse vekst-regionene, er det tydelig at det har vært en ulempe med en stor basisnæring. Dess større basisnæring, dess større nedgangsimpulser. Storfjord, som hadde den høyeste andelen av basisnæringer i 2000 har også fått den største nedgangen. Storfjord er kjent for sin møbelindustri.

Grenland og Øst-Telemark er regioner med i utgangspunktet store basisnæringer i 2000, og har begge hatt sterkt fall i basisnæringene.

1.7 Besøksnæringer

Besøksnæringene kan vi dele opp i fire ulike næringer. Den første og desidert største er handel, og da har vi tatt med butikkhandel, og ikke f.eks. internetthandel som ikke er avhengig av personlig tilstedeværelse. Det var 246 808 arbeidsplasser i butikkhandelen i 2012. Antallet har gått ned siden 2008, da det var over 254 000 arbeidsplasser i handelen. Antallet arbeidsplasser i handelen har gått spesielt mye tilbake i de største byene, mens distriktene har hatt en vekst. Overgang fra butikk- til internetthandel kan ha vært en faktor i denne utviklingen, samtidig til det har blitt flere kjøpesentra med kjedebutikker i distriktene. Det har kanskje blitt mindre behov for å «dra til byen» for å handle?

Aktivitetsnæringene består av forskjellige bransjer innen underholdning, kultur, fritidsaktiviteter og sport, og inkluderer også bransjer som frisører og drosjer. Aktivitetsnæringene har samlet 57 877 arbeidsplasser i 2012.

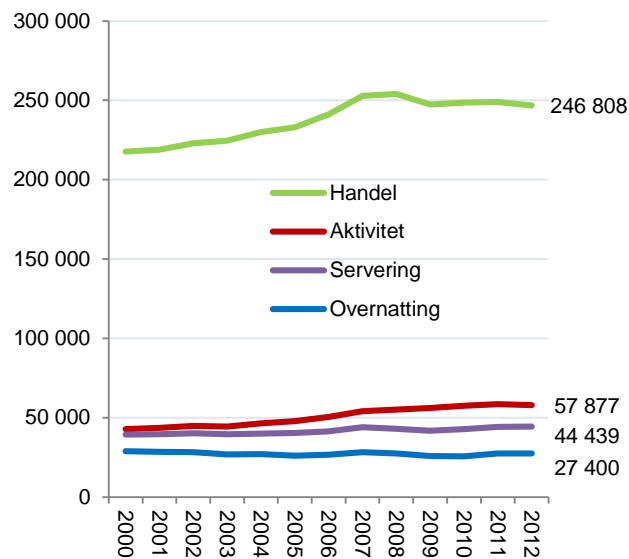
Serveringsnæringen, dvs. kaféer, restauranter og barer hadde 44 439 arbeidsplasser i 2012, mens overnattingsnæringene, hoteller, hytteutleie og campingplasser hadde 27 400.

I figur 17 ser vi utviklingen i de ulike næringene på landsbasis siden 2000.

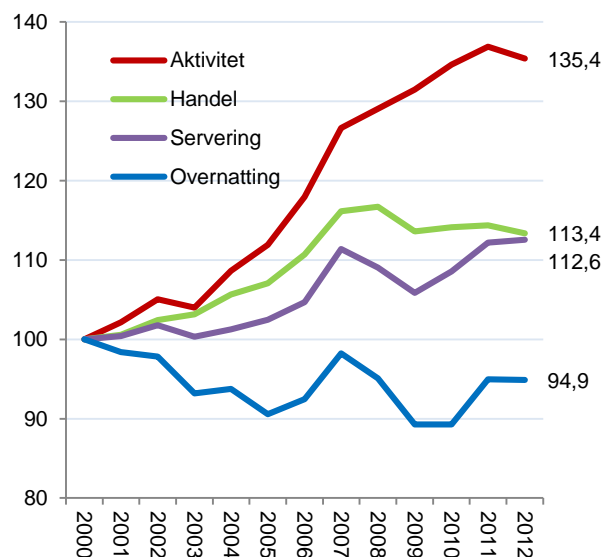
Aktivitetsnæringene har hatt en kraftig vekst, med 35,4 prosent økning i antall arbeidsplasser siden 2000. Det siste året var det imidlertid en noe overraskende nedgang.

Overnattingsnæringene har 5,1 prosent færre arbeidsplasser i 2012 enn i 2000. Antall overnattinger har økt, så det har nok skjedd en rasjonalisering i overnattingsnæringene på samme måte som i industrien.

Servering og handel har økt omtrent i samme takt som resten av økonomien.

Figur 16: Antall arbeidsplasser i besøksnæringene i Norge fra 2000 til 2012.

Figur 17: Indeksert arbeidsplassutvikling i besøksnæringene i Norge fra 2000 til 2012. 2000-nivået er indeksert til å være lik 100.

1.7.1 Besøksnæringer i Kongsbergregionen

Som på landsbasis, er det butikkhandelen som er dominerende av Kongsbergregionens besøksnæringer. Handelsnæringene sysselsatte 2 721 personer i 2012. Dette er en oppgang fra 2000 da det var 2 483 arbeidsplasser i handelsnæringen.

De andre besøksnæringene sysselsetter til sammen ikke en gang halvparten av handelsnæringene.

Aktivitetsnæringene har blitt størst av disse, med 575 arbeidsplasser i 2012. Overnattingsbransjen har krympet fra 447 til 394 arbeidsplasser. Serveringsbransjen har også blitt mindre, fra 339 arbeidsplasser i 2000 til 270 arbeidsplasser i 2012.

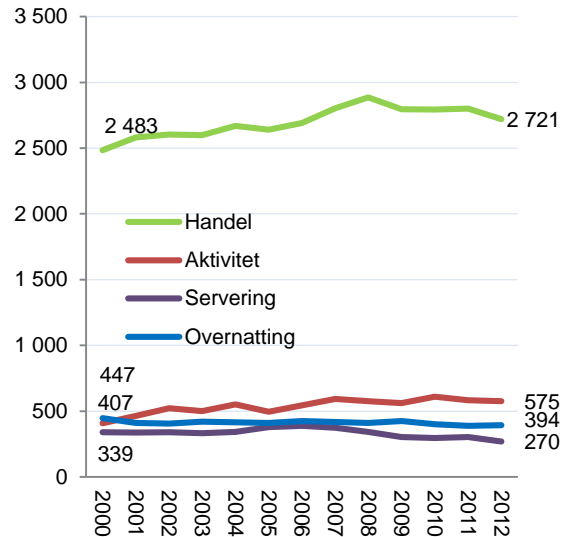
I figur 19 ser vi den prosentvise utviklingen i besøksnæringene i Kongsbergregionen.

Det har vært sterk vekst i aktivitetsnæringen i Kongsbergregionen, selv om utviklingen har gått litt i bølger. Veksten i antall arbeidsplasser fra 2000 til 2012 har vært på 41,3 prosent, selv med noe nedgang de to siste årene.

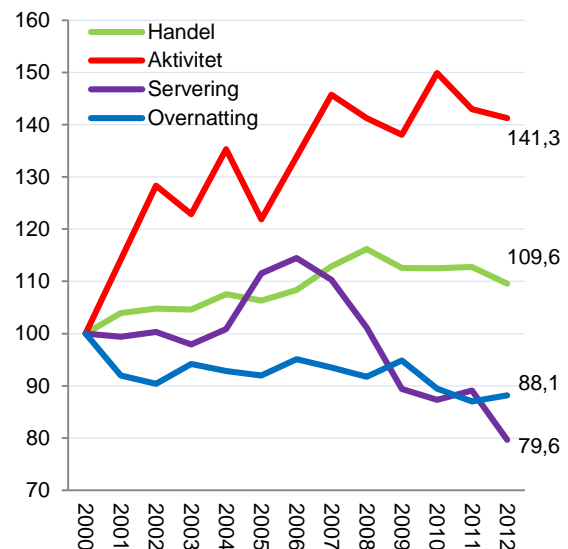
Handelen har hatt en vekst 9,6 prosent i antall arbeidsplasser. Vi så tidligere at veksten på landsbasis var 13 prosent i samme periode. Fra 2008 har antall arbeidsplasser i handelen gått litt ned.

Overnattingsbransjen har hatt en prosentvis nedgang på 11,9 prosent, som er en sterkere nedgang enn på landsbasis.

Serveringsnæringene har hatt sterk nedgang i Kongsbergregionen, antall arbeidsplasser har blitt redusert med over 20 prosent fra 2000 til 2012. Det er litt rart, ettersom det er en bransje som vokser på landsbasis.

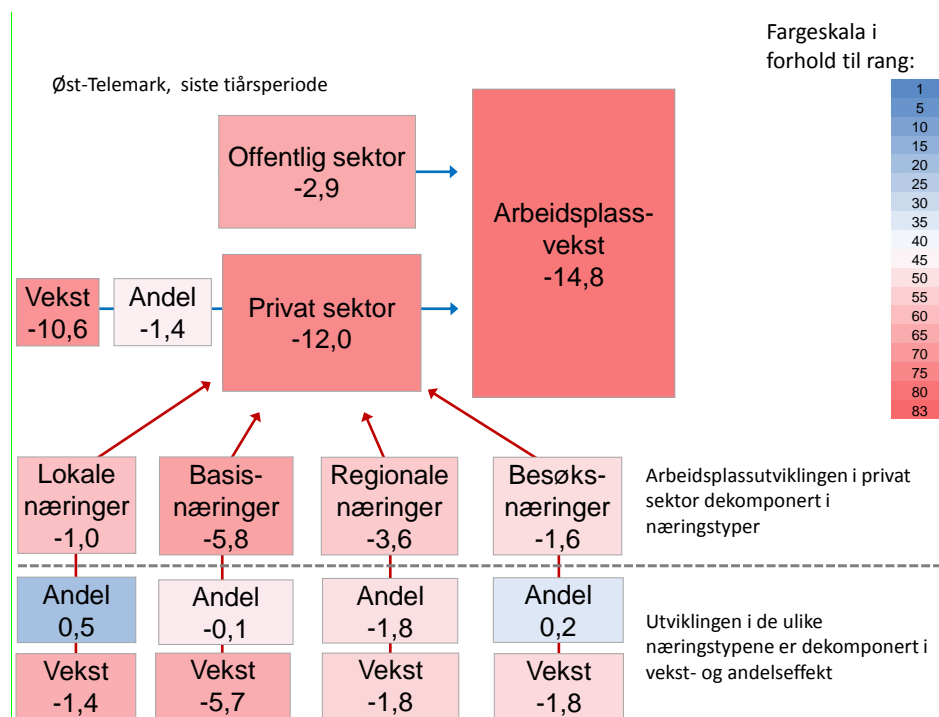
Figur 18: Antall arbeidsplasser i besøksnæringene i Kongsbergregionen fra 2000 til 2012.

Figur 19: Indeksert utvikling i antall arbeidsplasser i Kongsbergregionen i besøksnæringene fra 2000 til 2012. 2000-nivået er indeksert til å være lik 100.

1.7.2 Oppsummering arbeidsplassutvikling Øst-Telemark

Nå har vi gått gjennom arbeidsplassutviklingen i regionen, og sett hvordan utviklingen har vært i ulike sektorer, og ulike næringsstyper i fylket. I figuren under har vi satt utviklingen inn i en modell, der vi kan se den relative betydningen av utviklingen i de ulike sektorer og næringsstyper, samtidig som fargene angir hvordan Øst-Telemark kommer ut i forhold til landsgjennomsnittet.

Figur 20: Oppsummering av arbeidsplassutvikling i Øst-Telemark i den siste tiårsperioden. Alle tallene viser endring i prosent av sysselsetting i fylket og fratrukket tilsvarende andel på landsbasis. Privat sektor er dekomponert i fire næringsstyper. Avviket for hver av de fire næringsstypene er dekomponert i en veksteffekt og en andelseffekt. Veksteffekten viser hvordan næringsstypen ville ha bidratt til samlet vekst dersom næringsstypens andel hadde vært den samme som på landsbasis. Andelseffekten viser hvordan næringsstypen ville bidratt dersom veksten hadde vært den samme som på landsbasis.

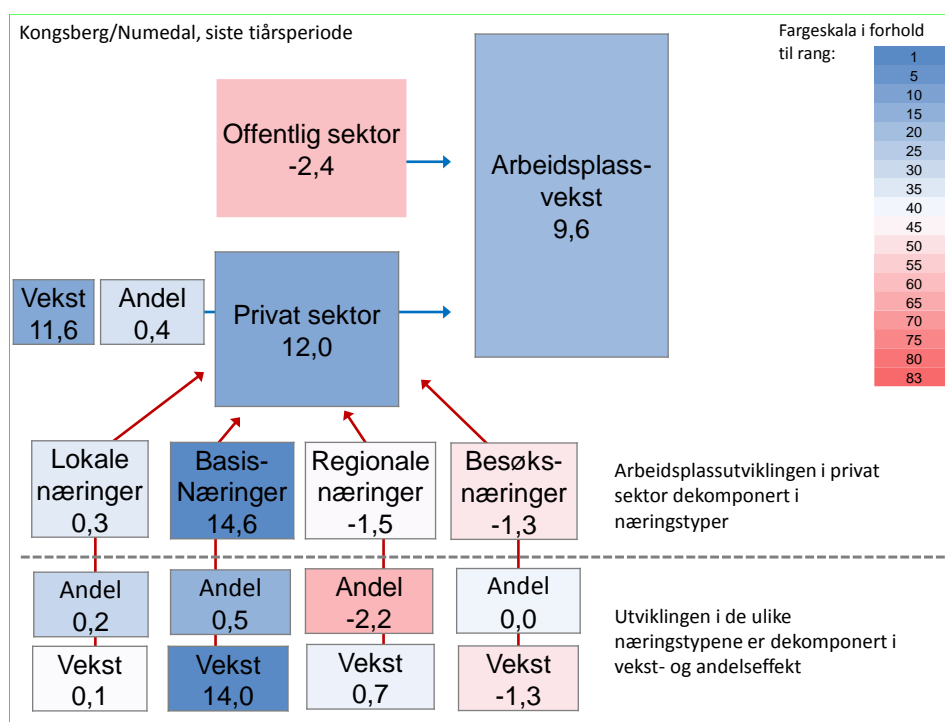
Som vi så tidligere, har Øst-Telemark hatt en svak arbeidsplassvekst, som har bidratt mye svakere til sysselsettingen i Øst-Telemark enn i resten av landet. Det er utviklingen i privat sektor som har hatt størst betydning.

Når vi har delt inn næringslivet i de fire næringsstypene, ser vi at alle de fire næringsstypene har utviklet seg negativt. Basisnæringene har hatt klart sterkest betydning, og forklarer halvparten av den manglende veksten i næringslivet i regionen.

I neste kapittel skal vi analysere i mer detalj hvorfor Øst-Telemark har hatt så svak utvikling i basis- og besøksnæringene og i de regionale næringene.

1.7.3 Oppsummering arbeidsplassutvikling Kongsberg/Numedal

Nå har vi gått gjennom arbeidsplassutviklingen i regionen, og sett hvordan utviklingen har vært i ulike sektorer, og ulike næringsstyper i fylket. I figuren under har vi satt utviklingen inn i en modell, der vi kan se den relative betydningen av utviklingen i de ulike sektorer og næringsstyper, samtidig som fargene angir hvordan Kongsberg/Numedal kommer ut i forhold til landsgjennomsnittet.

Figur 21: Oppsummering av arbeidsplassutvikling i Kongsberg/Numedal i den siste tiårsperioden. Alle tallene viser endring i prosent av sysselsetting i fylket og fratrukket tilsvarende andel på landsbasis. Privat sektor er dekomponert i fire næringsstyper. Avviket for hver av de fire næringsstypene er dekomponert i en veksteffekt og en andelseffekt. Veksteffekten viser hvordan næringsstypen ville ha bidratt til samlet vekst dersom næringsstypens andel hadde vært den samme som på landsbasis. Andelseffekten viser hvordan næringsstypen ville bidratt dersom veksten hadde vært den samme som på landsbasis.

Som vi så tidligere, har Kongsberg/Numedal hatt en sterk arbeidsplassvekst, til tross for svak utvikling i offentlig sektor. Det er næringslivet som har dratt arbeidsplassveksten opp, og ført til at Kongsberg/Numedal er en av regionene med høyest arbeidsplassvekst.

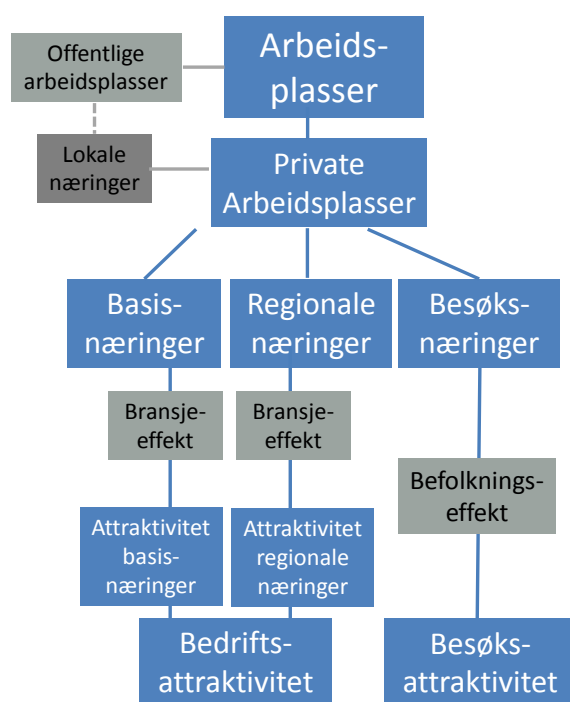
Når vi har delt inn næringslivet i de fire næringsstypene, ser vi at alle de fire næringsstypene har utviklet seg forskjellig. Det er basisnæringene som har skapt den sterke veksten i næringslivet i regionen. De andre næringene har ikke skapt nevneverdig vekst.

I neste kapittel skal vi analysere i mer detalj hvorfor Kongsberg/Numedal har hatt så svak utvikling i basis- og besøksnæringene og i de regionale næringene.

2. Attraktivitet for bedrifter og besøk

Vi har så langt beskrevet næringsutviklingen gjennom å se på utviklingen i de ulike næringstypene. Vi ønsker nå å se om vi kan forklare en del av avvikene mellom veksten i de ulike næringstypene i Kongsbergregionen og veksten ellers i landet. Ulike bransjestrukturer forklarer mye av forskjellene mellom regioner når det gjelder vekst i basisnæringer og regionale næringer. Besøksnæringene blir i stor grad påvirket av egen befolkningsutvikling. Når vi kan korrigere for slike forskjeller, får vi fram bedre mål for bedrifts- og besøksattraktivitet.

I figuren under ser vi hvordan vi tenker oss en modell hvor vi identifiserer de viktigste drivkreftene for næringsutvikling, målt gjennom arbeidsplassveksten i næringslivet.

Figur 22: Modell for bedrifts- og besøksattraktivitet.

Vi har vist utviklingen i antall arbeidsplasser i næringslivet i Kongsbergregionen, hvor vi har delt inn næringslivet i fire næringstyper. Lokale næringer er bedrifter innenfor primærhelsetjenester, barnehager, grunnskole og liknende. Dette er bedrifter som har befolkningen på stedet som kunder, og som i stor grad substituerer kommunen som tjenesteleverandør. Utviklingen i denne sektoren er derfor i stor grad et utslag av hvordan fordelingen mellom kommune og næringslivet er når det gjelder tjenesteleveranser. F.eks. har noen skoler blitt privatisert etter nedleggelsesvedtak i kommunen, og fortsetter virksomheten i privat regi. Dette er ikke en næringslivsvekst som er spesielt interessant, ettersom antall arbeidsplasser i stor grad er de samme før og etter privatisering. Derfor har vi sett på utviklingen i lokale næringer i sammenheng med kommunal sektor.

De tre næringstypene som gjenstår er dermed basisnæringer, regionale næringer og besøksnæringer. Utviklingen i besøksnæringene må ses i sammenheng med befolkningsutviklingen på stedet. Et steds innbyggere er i stor grad kunder også i besøksnæringene. Høy besøksattraktivitet vil gi seg utslag i at antall arbeidsplasser i besøksnæringene øker raskere enn befolkningsveksten skulle tilsi. Noen steder med høy befolkningsvekst vil kunne se en vekst i besøksnæringene, men uten at stedet egentlig trekker til seg flere besøkende. Besøksattraktivitet blir derfor målt som økning i antall arbeidsplasser i besøksnæringene utover det som befolkningsutviklingen tilsier.

Basisnæringene er de som produserer varer og tjenester for et nasjonalt eller internasjonalt marked, og som skaper ny kjøpekraft til stedet. De fleste av bransjene som inngår her omtales som konkurranseutsatte bransjer. Utviklingen i slike bransjer må ses på i lys av bransjestrukturen. Noen steder har en høy andel av basisnæringene i bransjer som er i kraftig vekst på landsbasis, som f.eks. olje- og gassrelatert virksomhet. Da er det «normalt» med vekst i basisnæringene. Andre steder har tyngdepunktet i basisnæringene i bransjer som landbruk og prosessindustri, bransjer som har hatt kraftig nedgang i Norge de siste årene. Da er det en prestasjon å unngå nedgang i antall arbeidsplasser i basisnæringene. Høy bedriftsattraktivitet vil vi anta at gir seg utslag i at veksten i disse næringene er høyere enn bransjestrukturen tilsier.

Det vi kaller regionale næringer, som omfatter bransjer som transport, engroshandel, bygg og anlegg og forretningsmessig tjenesteyting vil i mange tilfeller utvikle seg i tråd med regionens befolknings- og næringsvekst. Veksten blir da et resultat av vekst i andre næringer og som følge av økt etterspørsel fra en økende befolkning. Men de regionale næringene er svært ujevnt fordelt mellom kommunene. De regionale næringenes utvikling i en enkeltkommune kan derfor være svært interessant, og kan kanskje påvirkes sterkt gjennom å gjøre kommunene mer attraktive for slike næringer. For et større område, som et helt fylke, er kanskje utviklingen i disse næringene mindre interessant, fordi utviklingen ses på som et resultat av vekst andre steder. Vi vil derfor også se på hvordan utviklingen i de regionale næringene har vært, justert for virkninger av bransjestrukturen.

Hensikten med å beregne effekter av bransjestrukturen på basisnæringene og de regionale næringene, samt befolkningsendringseffekten på besøksnæringene, er at vi ønsker å se på næringsutviklingen når vi har korrigert for strukturelle effekter som ikke kan påvirkes regionalt eller lokalt. Hvor god eller dårlig er utviklingen i de ulike delene av næringslivet, når vi har korrigert for disse strukturelle forholdene? Bransjestrukturen i begynnelsen av en periode er gitt, den er et forhold som ikke kan endres på kort sikt. Det er derfor den relative utviklingen i de bransjene en region faktisk har, i forhold til utviklingen i resten av landet, som er målet for om næringslivet har lyktes eller ikke. Dette blir derfor et mål for stedets bedriftsattraktivitet.

For besøksnæringene har vi korrigert for befolkningsutviklingen. Besøksnæringene på et sted har svært begrenset innflytelse på egen befolkningsutvikling. Men befolkningsutviklingen har stor betydning for veksten i besøksnæringene, ettersom stedets egen befolkning i stor grad er kunder for stedets besøksnæring. Derfor måler vi arbeidsplassutviklingen i stedets besøksnæringer i relasjon til befolkningsutviklingen. Steder der besøksnæringene vokser hurtigere enn befolkningsutviklingen skulle tilsi, øker sine markedsandeler, enten ved å trekke til seg besøkende kunder utenfra, eller at egne innbyggere i større grad bruker stedets egne besøksnæringer.

I resten av kapitlet skal vi vise hvordan vi har beregnet næringsattraktiviteten, gjennom å se på utviklingen i basisnæringene, de regionale næringene og besøksnæringene i relasjon til de strukturelle forholdene.

2.1 Bransjestrukturens betydning for basisnæringene

Vi så tidligere at bransjestrukturen har en sterk og klar påvirkning på veksten i antall arbeidsplasser i næringslivet. Når vi skal analysere den regionale veksten i de ulike næringstypene, er det derfor naturlig å se på bransjestrukturens betydning. Vi så tidligere i dette kapitlet at det var stor forskjell på veksten innad i de ulike næringstypene. Innenfor basisnæringene var det eksempelvis en sterk vekst innenfor det vi kalte teknologiske tjenester, mens naturbaserte næringer hadde sterk nedgang.

I tabellen under er de tre næringstypene splittet opp ytterligere, og antall arbeidsplasser er indeksert slik at vi ser veksten fra 2000 til 2012.

Tabell 4: Indekstert arbeidsplassutvikling i basisnæringene i Norge fra 2000 til 2012, indeksert slik at nivået i 2000=100.

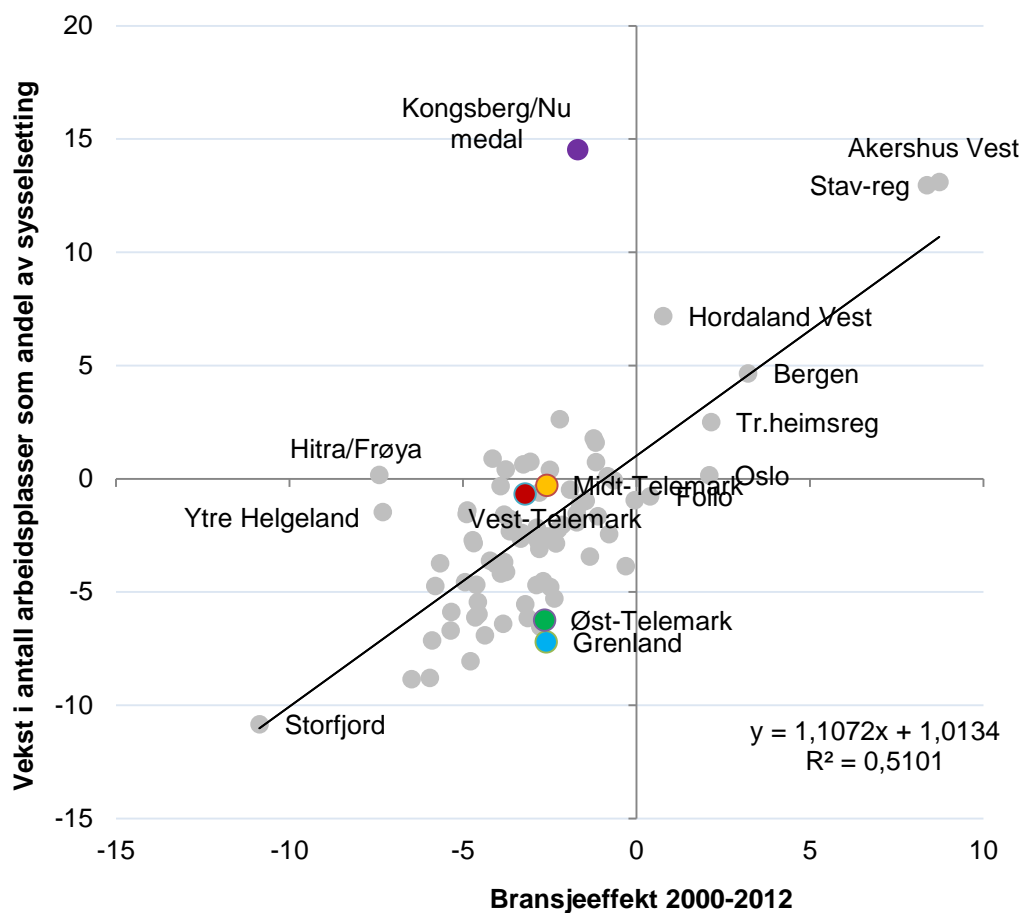
Næring	Næringstype-sub	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Industri	Anna industri	100	93,4	88,9	84,0	83,8	83,3	85,5	87,0	83,2	80,6	78,5	78,4	75,8
	Næringsmidler	100	98,9	97,2	95,7	92,4	89,5	88,5	88,9	87,9	84,6	84,4	85,7	86,3
	Olje og gass utvinning	100	102,2	103,0	103,5	103,6	107,1	117,5	120,8	128,7	131,0	137,8	147,3	157,5
	Prosessindustri	100	96,1	95,4	92,9	89,2	86,8	84,5	82,7	82,6	75,8	74,7	73,6	68,0
	Verkstedindustri	100	102,4	97,2	90,3	89,3	92,1	99,1	105,6	108,1	100,4	91,1	93,0	96,3
Natur	Fiske/havbruk	100	95,8	94,9	91,8	88,4	86,2	86,1	83,2	84,4	84,1	81,8	83,8	80,1
	Gruve	100	99,1	96,4	95,9	100,5	102,0	102,8	107,6	109,3	100,2	103,4	109,0	112,8
	Landbruk	100	92,3	89,5	93,5	86,1	89,0	91,7	87,2	87,4	85,3	79,0	75,6	74,4
Tekn. tjenester	Olje og gass	100	108,0	106,0	101,5	102,8	107,0	121,7	139,3	151,3	158,2	216,9	230,8	264,4
	Teknisk/vitenskap	100	101,4	147,1	129,9	132,2	136,6	149,1	154,4	168,5	148,9	149,1	156,6	165,0
	Telekom og IKT	100	109,0	99,7	94,7	95,6	101,2	105,7	113,8	120,0	120,7	124,0	126,5	132,1

Tjenester til olje- og gassektoren har økt med hele 164,4 prosent fra 2000 til 2012. Teknologiske og vitenskapelige tjenester og olje- og gassutvinning har også hatt sterk vekst. Telekommunikasjoner og IKT, samt gruvedrift er andre subtyper av basisnæringene som har hatt vekst.

De andre subtypene har hatt nedgang. Størst nedgang har det vært i prosessindustri, landbruk, anna industri (bl.a. møbel) og fiske/havbruk.

Regionene har svært ulik fordeling av sine basisnæringer, og det forklarer ganske mye av forskjellene i vekst i antall arbeidsplasser i basisnæringene. Det er klart at en region som har hatt mye av sine basisnæringer i landbruk, fiske eller prosessindustri har hatt vanskeligheter med å oppnå vekst i denne perioden. Regioner med store andeler av basisnæringene innenfor olje- og gass eller teknologiske tjenester vil på sin side nesten ikke kunne ha unngått vekst.

I figuren under har vi satt veksten i basisnæringene opp mot effekten av bransjestrukturen. Bransjeeffekten har blitt målt hvert år i perioden, og det er den akkumulerte effekten for hele perioden som er blitt anvendt på den horisontale aksen. Veksten i basisnæringene er målt som veksten i antall arbeidsplasser i basisnæringene i perioden som andel av samlet sysselsetting i regionene i 2000.

Figur 23: Vekst i basisnæringene, som andel av samlet sysselsetting, og bransjeeffekten for perioden 2000-2012.

I figuren over ser vi at det er en sterk korrelasjon mellom veksten i basisnæringene og bransjeeffekten. Kongsberg/Numedal skiller seg sterkt ut gjennom at de har hatt den sterkeste veksten i basisnæringene, til tross for at bransjeeffekten ikke er spesielt positiv. Kongsberg/Numedal har mye av sine basisnæringer innenfor verkstedindustri. Veksten i basisnæringene i Kongsberg/Numedal fra 2000 til 2012 tilsvarte nesten 15 prosent av samlet sysselsetting i regionen. Stavangerregionen og Akershus Vest har hatt den klart mest gunstige bransjestrukturen, og har de også hatt en kraftig vekst i sine basisnæringer. Hordaland Vest, Bergen, Trondheimsregionen, Oslo og Follo er andre regioner med gunstig bransjestruktur.

Øst-Telemark har hatt en bransjestruktur som forklarer en nedgang i basisnæringene som tilsvarende 2-3 prosent av samlet sysselsetting i regionen. Nedgangen i Øst-Telemark har imidlertid vært mye høyere. Ugunstig bransjestruktur forklarer derfor bare delvis den sterke nedgangen som basisnæringene har hatt i Øst-Telemark.

2.1.1 Bransjejustert vekst i basisnæringene

I tabellen under ser vi hvordan regionene på Østlandet kommer ut når det gjelder *bransjejustert* vekst i basisnæringene. Arbeidsplassveksten er altså dekomponert i bransjeeffekten, som vi viste til på forrige side, og den bransjejusterte veksten. Bransjeeffekten viser hvordan veksten i regionen ville vært dersom veksten hadde vært lik som på landsbasis. Den bransjejusterte veksten viser hvilken del av veksten som kan forklares av lokale forhold, etter at vi har justert for bransjeeffekten. I et regionalt perspektiv er en ofte opptatt av den bransjejusterte veksten.

Tabell 5: Bransjejustert vekst i basisnæringene i regionene på Østlandet, 2001 – 2012. Nest siste kolonne viser progressivt gjennomsnitt av den årlige bransjejusterte veksten i basisnæringene. Siste kolonne viser samlet bransjejustert vekst i hele perioden. Rangering blant landets 83 regioner med hensyn til progressivt gjennomsnitt i første kolonne.

Rang	Region	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Prog snitt	Hele perioden
1	Kongsberg/Numedal	-0,6	1,8	0,2	-0,8	0,1	1,9	1,0	2,9	1,6	3,3	3,0	0,7	1,8	16,2
11	Midt-Telemark	-1,1	0,4	0,2	0,4	0,7	0,4	-0,6	0,7	-0,9	-0,1	0,8	1,3	0,3	2,3
17	Halden	-0,3	0,8	0,2	-1,2	-0,5	0,4	0,4	-1,1	0,6	0,2	0,3	0,9	0,2	0,7
21	Tønsbergregionen	0,2	-0,6	-0,4	0,4	-0,4	0,1	0,5	0,0	0,0	0,3	0,1	0,2	0,1	0,5
22	Vest-Telemark	-0,7	0,6	1,2	0,2	0,4	1,0	-0,6	0,5	-0,3	-0,2	0,3	0,1	0,1	2,6
32	Midt-Gudbrandsdal	1,7	0,2	1,5	0,0	-0,5	0,2	0,0	0,7	-0,4	0,3	-0,2	0,0	0,0	3,5
33	Oslo (Region)	-1,2	-0,1	-1,2	0,1	0,0	0,2	-0,2	0,0	-0,3	0,0	0,3	0,2	0,0	-1,9
34	Drammensregionen	-0,4	-0,2	0,2	0,5	-0,4	-0,5	0,2	-0,1	0,0	0,3	0,3	-0,1	0,0	-0,2
40	Hadeland	-0,3	-0,4	0,2	0,0	0,0	-0,1	0,4	-0,1	-0,7	0,4	-0,1	0,1	0,0	-0,5
41	Midt-Buskerud	-0,4	0,1	-0,3	0,7	0,5	-0,4	0,3	-0,2	-0,2	0,3	-0,3	0,0	0,0	0,1
47	Hamarregionen	0,3	0,2	0,2	-0,1	-0,4	0,0	-0,4	-0,5	0,0	0,0	-0,1	0,5	0,0	-0,3
50	Sandefjord/Larvik	0,4	-0,4	-0,1	0,9	0,1	0,2	-0,4	-0,5	-0,2	0,2	-0,1	0,1	0,0	0,1
52	Nedre Romerike	-0,6	-0,3	0,1	-0,3	0,0	-0,2	-0,1	0,1	-0,2	0,1	-0,3	0,0	-0,1	-1,7
54	Indre Østfold	0,5	0,3	0,3	0,3	0,0	-0,3	0,1	0,3	-0,4	0,1	0,0	-0,5	-0,1	0,8
57	Øvre Romerike	-0,2	0,1	0,5	0,0	2,0	-0,3	-0,5	-0,2	-0,2	-0,4	-0,3	0,1	-0,1	0,5
60	Follo	-0,2	-0,1	0,5	0,0	-0,4	-0,3	0,0	-0,1	0,1	-0,3	-0,1	-0,2	-0,1	-1,2
61	Fjellregionen	0,3	1,2	-1,3	1,2	-0,2	0,1	-0,3	0,0	0,3	-0,1	-0,1	-0,7	-0,1	0,4
62	Akershus Vest	2,8	1,3	2,1	-0,7	-0,3	-0,8	0,3	0,3	-0,1	0,5	-0,4	-0,7	-0,1	4,4
65	Lillehammerregionen	0,3	0,6	0,2	-0,3	0,3	-0,8	-0,1	-0,3	-0,1	0,1	-0,4	0,0	-0,1	-0,5
66	Glåmdal	-0,1	-0,6	-0,1	-0,3	0,0	-0,4	-0,5	0,2	-0,6	-0,6	0,1	0,3	-0,2	-2,6
68	Sør Østerdal	0,3	-0,7	-0,2	0,1	-0,7	0,0	-0,5	0,3	0,0	-0,1	-0,7	0,0	-0,2	-2,3
69	Valdres	1,1	1,3	-0,2	-0,2	-0,6	0,3	-0,3	-0,4	0,1	-0,4	0,2	-0,5	-0,2	0,3
70	Gjøvikregionen	-0,6	0,8	-0,6	-0,6	-0,9	0,1	0,1	-1,0	-0,2	0,5	0,1	-0,6	-0,2	-3,0
71	Nedre Glomma	-0,5	-0,5	-0,1	-0,4	-0,9	-0,2	-0,1	-0,6	-0,3	0,1	0,0	-0,3	-0,2	-3,8
75	Hallingdal	-0,1	0,2	-0,2	0,8	0,3	-0,2	-0,5	-0,7	-0,2	0,0	-0,2	-0,7	-0,3	-1,8
78	Ringerike/Hole	-0,6	-1,1	-0,2	0,1	1,0	0,7	0,0	-0,5	-0,3	-0,1	-0,1	-1,7	-0,3	-2,9
79	Grenland	-0,3	-0,7	-1,2	0,1	0,0	-0,7	-0,8	0,4	0,0	-0,1	-0,3	-0,8	-0,3	-4,6
81	Mossregionen	-0,2	0,1	0,6	0,2	-0,1	-0,5	0,2	-0,7	-1,1	0,3	-0,2	-0,7	-0,3	-2,3
82	Øst-Telemark	-0,9	0,6	-0,3	-1,0	0,7	0,0	-1,1	-0,4	0,1	-0,6	-1,0	0,2	-0,3	-3,6
83	Nord-Gudbrandsdal	0,4	1,4	0,1	0,2	-1,0	-0,2	-0,8	0,0	0,4	-0,3	-0,7	-0,6	-0,4	-1,3

Kongsberg/Numedal er også på topp etter bransjejustering, og har den beste utviklingen i basisnæringene av alle regionene i landet, når vi justerer for bransjesammensetningen i basisnæringene.

Øst-Telemark er helt i andre enden av denne skalaen, og har den nest svakeste utviklingen i basisnæringene av alle regionene.

2.1.2 Basisnæringer i kommunene i Kongsbergregionen

Figuren til høyre viser arbeidsplasser som andel av sysselsettingen i de tre underkategoriene av basisnæringene i kommunene i Kongsbergregionen i 2012.

Det er tydelig at Kongsberg har en stor andel arbeidsplasser i industrien. Antallet arbeidsplasser i industrien tilsvarer 48,2 prosent av sysselsettingen i 2012. Bare to kommuner i Norge har en større andel arbeidsplasser i basisnæringene.

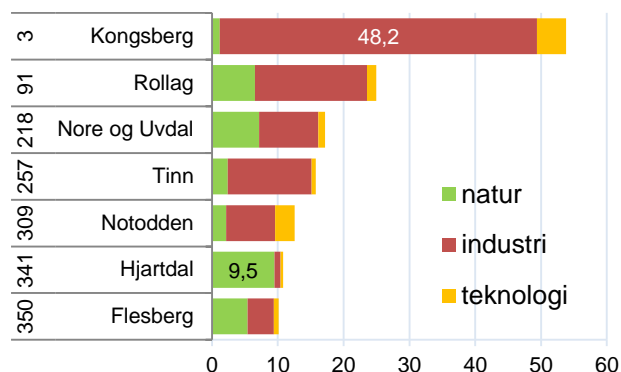
Rollag har også mye industri. Hjartdal har en forholdsvis høy andel arbeidsplasser i de naturbaserte næringene.

Tabellen til høyre viser den relative veksten i basisnæringene i den siste tiårsperioden. Dette er målt som differansen mellom vekstimpulsen i basisnæringene lokalt og vekstimpulsen i basisnæringene nasjonalt. Slik vi har gjort tidligere, så har vi dekomponert denne relative veksten i bransjeeffekt og bransjejustert vekst. Bransjeeffekten viser hvor stor del av den relative veksten som kan forklares av bransjestrukturen, mens den bransjejusterte veksten i større grad kan forklares av lokale forhold.

Kongsberg har hatt nest best vekst i basisnæringene i den siste tiårsperioden av alle kommunene i landet. Veksten i basisnæringene (som andel av sysselsettingen) har vært 18,2 prosentpoeng høyere i Kongsberg enn nasjonalt. Bransjeeffekten er negativ, men den bransjejusterte veksten er positiv – veldig positiv.

Hjartdal, Norge og Uvdal og Flesberg har også hatt positiv bransjejustert vekst i basisnæringene. Rollag har hatt nedgang som følge av en negativ bransjeeffekt, og arbeidsplassutviklingen har vært som forventet av denne bransjeeffekten. Det vil si at den bransjejusterte veksten er nøytral. Notodden og Tinn har fått negative vekstimpulser i basisnæringene både som følge av en negativ bransjeeffekt og som følge av en bransjejustert vekst.

Ingen kommuner i Kongsbergregionen har hatt en positiv bransjeeffekt i basisnæringene i den siste tiårsperioden.

Figur 24: Nivå på basisnæringene i kommunene i Kongsbergregionen i 2012, målt som arbeidsplasser i basisnæringene som prosentvis andel av sysselsettingen. Rangering blant landets 428 kommuner mht. nivå ved siden av kommunenavnet.

Tabell 6: Kommunene i Kongsbergregionen, relativ vekst, målt som differansen mellom veksten i basisnæringene (som andel av sysselsettingen) lokalt og veksten nasjonalt. Denne er dekomponert i bransjeeffekt og bransjejustert vekst. Rangering blant landets 428 kommuner mht. bransjejustert vekst.

Rang	Kommune	Normalisert	Bransjeeffekt	Bransjejustert
2	Kongsberg	18,2	-1,0	19,2
123	Hjartdal	0,3	-1,9	2,1
132	Nore og Uvdal	-0,6	-2,6	2,0
190	Flesberg	-1,0	-1,8	0,8
218	Rollag	-1,8	-1,8	0,0
345	Notodden	-4,6	-1,7	-2,9
380	Tinn	-8,6	-3,8	-4,8

2.2 Besøksattraktivitet

Vi har sett utviklingen i besøksnæringene i kapittel 2. Der kom det fram at Kongsbergregionen hadde en forholdsvis svak utvikling i antall arbeidsplasser i besøksnæringene. Besøksnæringene i Kongsbergregionen hadde en vekst i antall arbeidsplasser på 7,7 prosent fra 2000 til 2012. Veksten på landsbasis var 14,6 prosent.

Besøksnæringene omsetter imidlertid ikke bare til besøkende, men i stor grad til den lokale befolkningen. Befolkningsveksten påvirker derfor utviklingen i besøksnæringene direkte. Det må vi justere for, for å få fram det vi kan kalle for besøksoverskuddet. En enkelt og direkte metode er å bruke antall arbeidsplasser i besøksnæringene på landsbasis som andel av folketallet, og trekke fra denne andelen for hver enkelt kommune, region eller fylke.

Tabell 7: Besøksoverskudd målt som prosent av samlet sysselsetting i regionene på Østlandet.

Rang	Region	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Endring
1	Hallingdal	11,3	11,2	11,6	10,3	10,5	10,8	10,4	10,9	10,5	10,0	10,0	9,1	8,7	-2,6
2	Lillehammerregionen	6,8	6,1	6,1	5,6	6,1	5,6	6,3	6,1	6,5	5,9	6,0	5,9	5,2	-1,6
7	Valdres	4,3	4,5	4,8	4,0	4,5	5,0	4,8	4,9	4,4	4,5	3,9	3,8	3,6	-0,7
9	Oslo	4,8	5,1	4,9	4,8	4,3	4,4	4,3	3,9	3,2	3,0	3,0	3,1	3,0	-1,8
11	Vest-Telemark	1,4	1,3	1,4	1,3	1,8	1,9	2,0	1,7	2,1	1,8	2,3	2,8	2,6	1,2
12	Nord-Gudbrandsdal	3,3	2,7	2,5	2,9	3,5	3,6	4,1	3,6	3,0	2,6	2,1	2,9	2,3	-1,0
13	Sør Østerdal	1,9	2,0	1,1	1,4	1,0	1,5	1,6	1,7	1,9	1,9	1,3	1,2	2,3	0,3
20	Øst-Telemark	0,8	1,1	0,3	-0,1	0,8	0,7	0,2	0,1	0,3	0,5	0,5	1,0	0,7	-0,1
23	Midt-Gudbrandsdal	3,4	2,9	3,0	3,0	2,2	2,6	2,6	2,0	3,3	2,1	1,6	2,0	0,5	-2,9
27	Ringerike/Hole	1,0	0,5	1,0	0,9	0,8	0,8	0,6	0,5	0,6	0,6	0,8	0,3	0,2	-0,7
31	Øvre Romerike	-0,1	0,0	-0,3	-0,4	-0,5	-0,3	-0,3	-0,2	0,0	0,1	-0,5	-0,2	0,0	0,0
34	Kongsberg/Numedal	-0,3	0,3	0,8	1,1	0,8	0,5	1,0	0,8	0,9	0,7	0,8	0,1	-0,1	0,1
35	Akershus Vest	-1,4	-1,0	-0,6	-0,9	-0,6	-0,8	-0,4	0,4	0,4	-0,6	-0,5	-0,3	-0,2	1,2
36	Grenland	-0,6	-0,6	-1,0	-0,8	-0,8	-0,9	-0,7	-0,3	-0,2	-0,2	-0,2	-0,4	-0,2	0,4
39	Mosseregionen	-1,1	-1,2	-1,1	-1,1	-1,0	-0,8	-0,3	0,0	-0,1	0,1	-0,5	-0,9	-0,6	0,5
41	Sandefjord/Larvik	-0,1	-0,5	0,3	0,1	-0,1	0,1	0,0	0,0	0,1	0,3	-0,2	-0,6	-0,7	-0,6
46	Nedre Romerike	-0,8	-0,8	-0,9	-1,2	-1,4	-1,2	-1,6	-1,5	-1,8	-1,6	-1,5	-1,3	-1,0	-0,2
48	Fjellregionen	-1,7	-2,1	-1,7	-1,7	-1,1	-0,9	-0,7	-0,5	-0,8	-0,6	-0,5	-1,2	-1,3	0,4
49	Tønsbergregionen	-1,1	-0,9	-0,7	-0,7	-0,6	-0,3	-0,7	-0,7	-0,9	-1,1	-1,6	-1,3	-1,5	-0,4
50	Hamarregionen	-1,3	-1,9	-1,6	-1,3	-1,4	-1,5	-1,3	-1,3	-1,4	-1,9	-1,7	-1,8	-1,5	-0,2
51	Drammensregionen	-2,0	-1,8	-1,9	-1,5	-1,6	-1,4	-1,7	-1,8	-1,4	-1,4	-1,4	-1,4	-1,5	0,5
54	Nedre Glomma	-1,1	-1,0	-1,1	-1,5	-1,3	-1,3	-1,3	-1,4	-1,2	-1,3	-1,5	-1,7	-1,7	-0,6
57	Gjøvikregionen	-2,2	-2,0	-2,4	-2,2	-2,3	-2,6	-2,8	-2,4	-2,3	-2,1	-2,4	-2,4	-2,0	0,1
58	Midt-Buskerud	-2,9	-3,5	-3,0	-2,8	-2,2	-3,1	-3,2	-3,9	-2,9	-2,7	-3,0	-2,7	-2,2	0,8
62	Follo	-3,5	-3,5	-3,4	-3,4	-3,4	-3,2	-3,1	-3,0	-2,9	-3,0	-2,7	-2,8	-2,7	0,8
63	Hadeland	-3,7	-3,2	-3,2	-3,3	-2,9	-3,3	-3,6	-4,0	-4,3	-3,3	-3,0	-3,2	-2,8	0,9
69	Midt-Telemark	-0,7	-1,7	-1,0	-1,5	-2,4	-2,4	-2,5	-3,0	-3,4	-2,6	-3,3	-3,4	-3,3	-2,6
74	Halden	-2,8	-3,1	-2,9	-3,1	-2,9	-3,4	-3,4	-3,2	-3,0	-3,9	-3,8	-3,8	-4,1	-1,3
76	Glåmdal	-4,5	-4,2	-4,1	-3,7	-3,9	-4,1	-4,3	-4,9	-4,7	-4,4	-4,6	-4,6	-4,6	-0,2
77	Indre Østfold	-4,5	-4,7	-4,6	-4,3	-4,4	-4,3	-4,2	-4,4	-4,1	-4,3	-4,7	-5,0	-4,9	-0,4

I tabellen over ser vi hvordan besøksoverskuddet i regionene på Østlandet har utviklet seg siden 2000. Når vi justerer arbeidsplassutviklingen i besøksnæringene etter befolkningsveksten, ser vi at Øst-Telemark har flere arbeidsplasser i besøksnæringene enn folketallet tilsier. I Kongsberg/Numedal er det omtrent samme konsentrasjon av besøksnæringer som landsgjennomsnittet.

2.2.1 Vekst i besøksnæringenes overskudd

På forrige side så vi hvordan besøksnæringenes overskudd har utviklet seg. Vi så da på besøksnæringenes nivå, eller besøksnæringenes konsentrasjon i de ulike regionene. I tabellen under ser vi på utviklingen i besøksoverskuddet fra ett år til et annet.

Tabell 8: Årlig endring i besøksnæringenes sysselsettingsoverskudd. Regionene er rangert med hensyn til gjennomsnittlig vekst helt til venstre.

Rang	Region	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Prog snitt	Samlet impuls
10	Sør Østerdal	0,0	-0,9	0,4	-0,5	0,5	0,1	0,2	0,2	0,0	-0,6	-0,1	1,0	0,2	0,5
12	Vest-Telemark	-0,1	0,1	-0,1	0,5	0,1	0,2	-0,3	0,5	-0,3	0,5	0,4	-0,1	0,1	1,3
15	Midt-Buskerud	-0,6	0,5	0,2	0,6	-0,9	-0,2	-0,8	0,9	0,2	-0,3	0,3	0,5	0,1	0,7
20	Hadeland	0,5	0,0	0,0	0,4	-0,5	-0,4	-0,5	-0,2	1,0	0,4	-0,2	0,3	0,1	0,7
25	Gjøvikregionen	0,1	-0,3	0,2	-0,1	-0,3	-0,2	0,3	0,1	0,2	-0,3	0,0	0,4	0,1	0,1
27	Grenland	0,0	-0,3	0,2	-0,1	-0,1	0,2	0,4	0,1	0,0	0,0	-0,2	0,2	0,1	0,4
29	Øst-Telemark	0,3	-0,8	-0,4	0,9	-0,1	-0,5	-0,1	0,1	0,2	0,0	0,4	-0,3	0,0	-0,1
31	Nedre Romerike	0,0	0,0	-0,4	-0,1	0,2	-0,4	0,0	-0,4	0,3	0,1	0,1	0,3	0,0	-0,3
35	Øvre Romerike	0,1	-0,4	-0,1	-0,1	0,2	0,0	0,1	0,2	0,1	-0,6	0,4	0,1	0,0	0,0
37	Akershus Vest	0,4	0,4	-0,4	0,4	-0,2	0,4	0,8	-0,1	-0,9	0,1	0,2	0,1	0,0	1,2
38	Follo	0,0	0,2	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	-0,1	0,1	0,0	0,5
48	Hamarregionen	-0,6	0,3	0,3	-0,1	-0,1	0,1	0,0	-0,1	-0,5	0,2	-0,1	0,3	0,0	-0,3
52	Drammensregionen	0,2	-0,1	0,4	0,0	0,1	-0,3	-0,2	0,3	0,1	0,0	0,0	-0,1	0,0	0,3
55	Mossregionen	-0,1	0,1	0,0	0,1	0,2	0,5	0,3	0,0	0,2	-0,6	-0,5	0,3	0,0	0,4
58	Glåmdal	0,2	0,2	0,4	-0,2	-0,2	-0,2	-0,7	0,1	0,5	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
63	Fjellregionen	-0,4	0,4	0,0	0,6	0,2	0,2	0,2	-0,3	0,3	0,1	-0,7	-0,1	-0,1	0,4
65	Nedre Glomma	0,1	-0,1	-0,3	0,1	0,1	-0,1	-0,1	0,1	-0,1	-0,2	-0,2	0,0	-0,1	-0,7
66	Ringerike/Hole	-0,5	0,5	-0,1	-0,1	0,0	-0,2	-0,1	0,1	0,0	0,2	-0,5	0,0	-0,1	-0,7
67	Oslo	0,3	-0,2	-0,1	-0,4	0,1	0,1	-0,2	-0,6	-0,2	0,0	0,2	0,0	-0,1	-1,1
70	Lillehammerregionen	-0,7	0,0	-0,6	0,5	-0,4	0,9	0,0	0,4	-0,7	0,3	-0,1	-0,8	-0,1	-1,3
71	Indre Østfold	-0,2	0,1	0,4	-0,1	0,1	-0,1	-0,3	0,2	-0,1	-0,4	-0,4	0,1	-0,1	-0,8
72	Tønsbergregionen	0,2	0,2	0,0	0,0	0,3	-0,3	-0,1	-0,2	-0,2	-0,5	0,3	-0,1	-0,1	-0,6
73	Sandefjord/Larvik	-0,4	0,8	-0,1	-0,2	0,3	-0,2	0,0	0,1	0,2	-0,5	-0,4	-0,1	-0,1	-0,6
75	Nord-Gudbrandsdal	-0,6	-0,2	0,4	0,6	0,1	0,7	-0,5	-0,6	-0,5	-0,5	0,8	-0,7	-0,2	-1,1
76	Valdres	0,3	0,2	-0,8	0,5	0,6	-0,2	0,3	-0,5	0,0	-0,6	-0,1	-0,2	-0,2	-0,7
77	Kongsberg/Numedal	0,5	0,6	0,3	-0,3	-0,4	0,5	-0,1	0,1	-0,2	0,0	-0,6	-0,3	-0,2	0,1
78	Midt-Telemark	-1,0	0,7	-0,5	-0,9	0,0	-0,2	-0,5	-0,4	0,8	-0,7	-0,2	0,1	-0,2	-2,7
79	Halden	-0,3	0,1	-0,2	0,2	-0,5	-0,2	0,2	0,1	-0,8	0,0	0,0	-0,3	-0,2	-1,6
82	Hallingdal	-0,1	0,2	-1,3	0,1	0,5	-0,2	0,7	-0,3	-0,7	0,1	-0,9	-0,3	-0,3	-2,3
83	Midt-Gudbrandsdal	-0,4	0,0	0,1	-0,8	0,3	0,1	-0,6	1,4	-1,3	-0,5	0,5	-1,5	-0,3	-2,9

Besøksnæringene i Øst-Telemark har utviklet seg ganske positivt, når vi korrigerer for befolkningsutviklingen, og er rangert som nummer 29 av 83 regioner i landet. Utviklingen har egentlig ikke gitt særlige vekstimpulser, vi ser at gjennomsnittlig vekstimpuls er 0,0 prosent i snitt, men flertallet av regionene har svakere utvikling.

I Kongsberg/Numedal har besøksoverskuddet utviklet seg negativt, særlig i de siste årene. Heller ikke i Kongsberg/Numedal har det gitt særlig kraftig virkning på sysselsettingen. Den svake besøksutviklingen har gitt en nedgang tilsvarende 0,2 prosent av sysselsettingen i gjennomsnitt de siste årene, selv om rangeringen til Kongsberg/Numedal er så lav som 77 av 83 regioner.

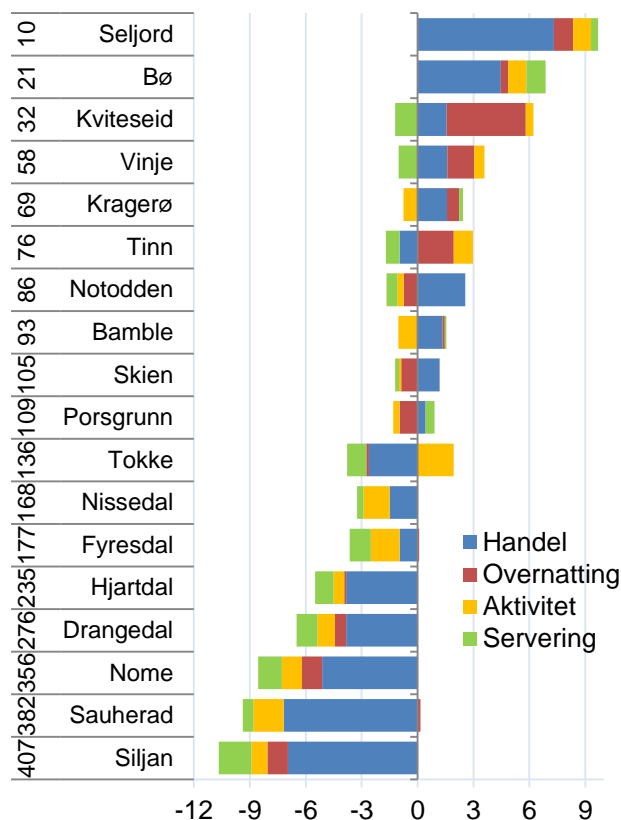
2.2.2 Besøksattraktivitet i kommunene, Telemark

Mange av kommunene i Telemark har ganske mye besøksnæringer. I figur 25 ser vi at Seljord og Bø har overskudd på alle typer besøksnæringer.

Tinn har forholdsvis mange arbeidsplasser innen overnatting og aktiviteter.

Notodden har besøksoverskudd, på grunn av mange arbeidsplasser i butikkhandel. Notodden er dermed en besøkskommune i kraft av å være et regionalt handelssenter, og i mindre grad en turistkommune.

Hjartdal har forholdsvis stort besøksunderskudd, til tross for at det er mange hytter i kommunen i forhold til folketallet.

Figur 25: Overskudd av de ulike besøksnæringene som prosent av samlet sysselsetting i 2012, kommunene i Telemark.

I tabellen til høyre ser vi vekstimpulsene i besøksnæringene for den siste tiårsperioden. Vekstimpulsen er dekomponert i befolkningseffekt og endring i besøksoverskudd. Bedring av besøksoverskuddet er en indikator for besøksattraktiviteten i perioden.

Tinn og Hjartdal har hatt en arbeidsplassnedgang i besøksnæringene tilsvarende 0,3 prosent av sysselsettingen i begynnelsen av perioden. For Tinn sin del, har besøksoverskuddet blitt kraftig forbedret i det siste tiåret, til tross for en negativ befolkningsvekst. Hjartdal har også hatt negativ befolkningseffekt, men en forbedring av besøksoverskuddet.

Notodden har hatt en arbeidsplassnedgang i besøksnæringene som tilsvarer 2,6 prosent av sysselsettingen i begynnelsen av perioden. Befolkningseffekten har vært svak, men besøksoverskuddet har også blitt forverret i den siste tiårsperioden.

Tabell 9: Samlet vekstimpuls i besøksnæringene den siste tiårsperioden, dekomponert i befolkningseffekt og endring i besøksoverskudd. Til venstre angis rangering blant de 428 kommunene i Norge mht. endring i besøksoverskuddet.

Rang	Kommune	Vekstimpuls	Befolknings-effekt	Endring Besøks-overskudd
7	Bamble	4,4	-1,1	5,6
13	Nissedal	3,7	-0,9	4,6
22	Seljord	1,7	-2,2	3,9
33	Tokke	0,7	-2,4	3,1
51	Fyresdal	1,8	-0,9	2,6
55	Tinn	-0,3	-2,8	2,5
150	Hjartdal	-0,3	-1,2	0,9
167	Kragerø	-1,0	-1,7	0,7
170	Vinje	-1,7	-2,4	0,6
197	Skien	-0,4	-0,8	0,4
247	Siljan	0,2	0,4	-0,1
252	Porsgrunn	-0,8	-0,6	-0,2
304	Notodden	-2,6	-1,7	-1,0
342	Nome	-2,4	-1,0	-1,4
368	Sauherad	-2,6	-0,9	-1,7
403	Kviteseid	-6,1	-3,5	-2,6
405	Drangedal	-4,3	-1,6	-2,7
417	Bø (Telemark)	-4,7	-1,1	-3,6

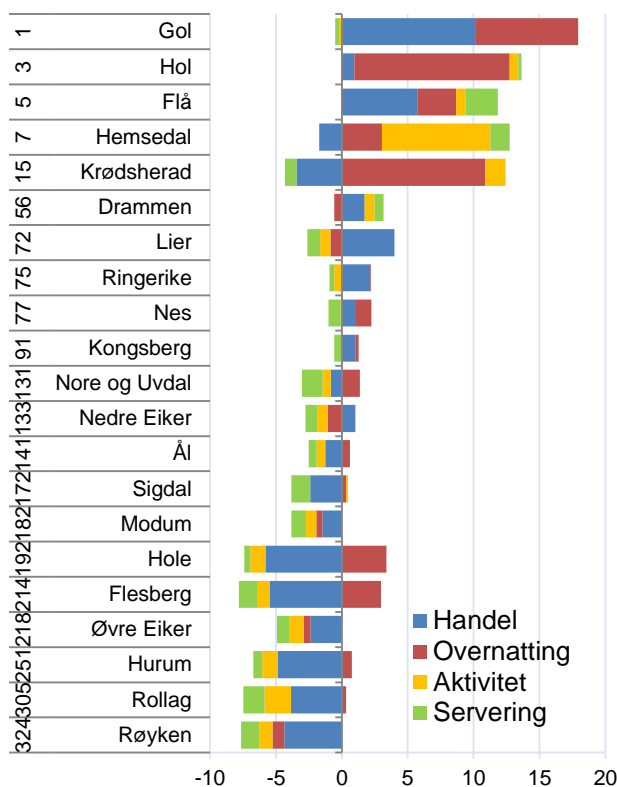
2.2.3 Besøksattraktivitet i kommunene, Buskerud

I figur 26 ser vi at Gol, Hol og Flå har overskudd på alle typer besøksnæringer. Mange kommuner i Buskerud er blant kommuner med høy konsentrasjon av besøksnæringer.

Kongsberg har besøksoverskudd, som følge av en stor handelsnæring, i kraft av å være et regionalt handelssenter.

Nore og Uvdal har noe overnattingsnæring, men underskudd i de andre besøksnæringer.

Flesberg og Rollag har forholdsvis små andeler av besøksnæringer. I disse kommunene er det lite av alle typer besøksnæringer og stor handelslekkasje.

Figur 26: Overskudd av de ulike besøksnæringerne som prosent av samlet sysselsetting i 2012, kommunene i Buskerud.

I tabellen til høyre ser vi vekstimpulsene i besøksnæringerne for den siste tiårsperioden. Vekstimpulsen er dekomponert i befolkningseffekt og endring i besøksoverskudd. Bedring av besøksoverskuddet er en indikator for besøksattraktiviteten i perioden.

Kommuner som Flå og Krødsherad har fått kraftige vekstimpulser som følge av vekst i sitt besøksoverskudd.

Nore og Uvdal har også fått vekst som følge av økt besøksoverskudd, men har samlet sett nedgang fordi befolkningen har sunket i perioden.

Flesberg og Rollag har hatt en negativ vekstimpuls i besøksnæringerne, og det skyldes delvis en negativ befolkningseffekt, men også en negativ endring i besøksoverskuddet.

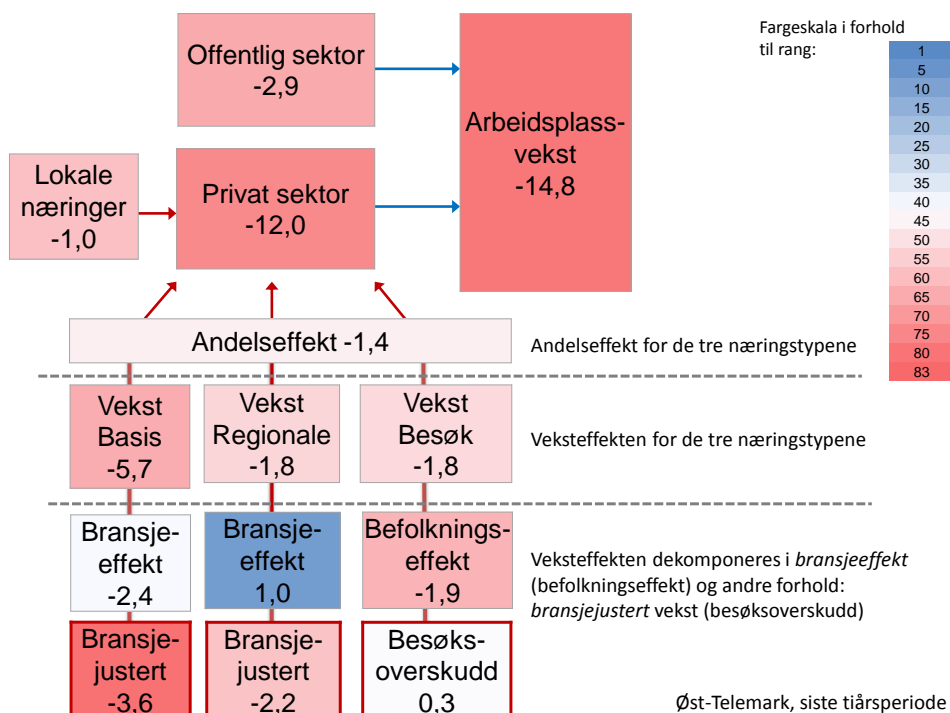
Kongsberg har hatt en positiv befolkningseffekt, men besøksoverskuddet har blitt dårligere, slik at den samlede vekstimpulsen er negativ.

Tabell 10: Samlet vekstimpuls i besøksnæringerne i kommunene i Buskerud i den siste tiårsperioden, dekomponert i befolkningseffekt og endring i besøksoverskudd. Til venstre angis rangering mht. nivå blant de 428 kommunene.

Rang	Kommune	Vekstimpuls	Befolkningseffekt	Endring besøksoverskudd
1	Flå	11,4	-2,0	13,4
5	Krødsherad	4,1	-2,1	6,2
63	Sigdal	1,6	-0,8	2,4
70	Hurum	2,7	0,5	2,3
76	Nedre Eiker	2,8	0,6	2,2
96	Lier	2,0	0,3	1,7
204	Nore og Uvdal	-2,3	-2,6	0,3
250	Flesberg	-0,5	-0,3	-0,2
263	Drammen	0,1	0,4	-0,3
272	Ringerike	-1,5	-1,0	-0,4
278	Modum	-1,0	-0,5	-0,5
281	Rollag	-2,3	-1,8	-0,5
283	Øvre Eiker	0,7	1,3	-0,6
317	Kongsberg	-1,0	0,1	-1,1
345	Hemsedal	-2,2	-0,8	-1,4
377	Ål	-3,4	-1,5	-1,9
378	Røyken	-0,2	1,7	-1,9
399	Hole	-0,2	2,2	-2,4
411	Gol	-6,6	-3,3	-3,3
419	Nes (Buskerud)	-6,0	-2,2	-3,8
427	Hol	-8,9	-3,9	-4,9

2.2.4 Oppsummering bedrifts og besøksattraktivitet Øst-Telemark

I figuren under er analysen av arbeidsplassutviklingen i Øst-Telemark illustrert.

Figur 27: Arbeidsplassutvikling i Øst-Telemark beregnet de ti siste årene, som prosent av sysselsetting og fratrukket tilsvarende andel på landsbasis. Avviket for basisnæringene, de regionale næringene og besøksnæringene er dekomponert i en samlet andelseffekt og veksteffekter. Veksteffekten viser hvordan næringstypen ville ha bidratt til samlet vekst dersom næringstypens andel hadde vært den samme som på landsbasis. Andelseffekten viser hvordan næringstypene ville bidratt dersom veksten hadde vært den samme som på landsbasis. Veksteffektene er dekomponert i bransjeeffekt og bransjejustert vekst.

I figuren over oppsummerer vi arbeidsplassutviklingen i Øst-Telemark, og kan analysere hvorfor utviklingen har vært så svak i regionen de ti siste årene. Fargene viser at det er utviklingen i basisnæringene som har vært spesielt dårlig i Øst-Telemark i forhold til andre regioner.

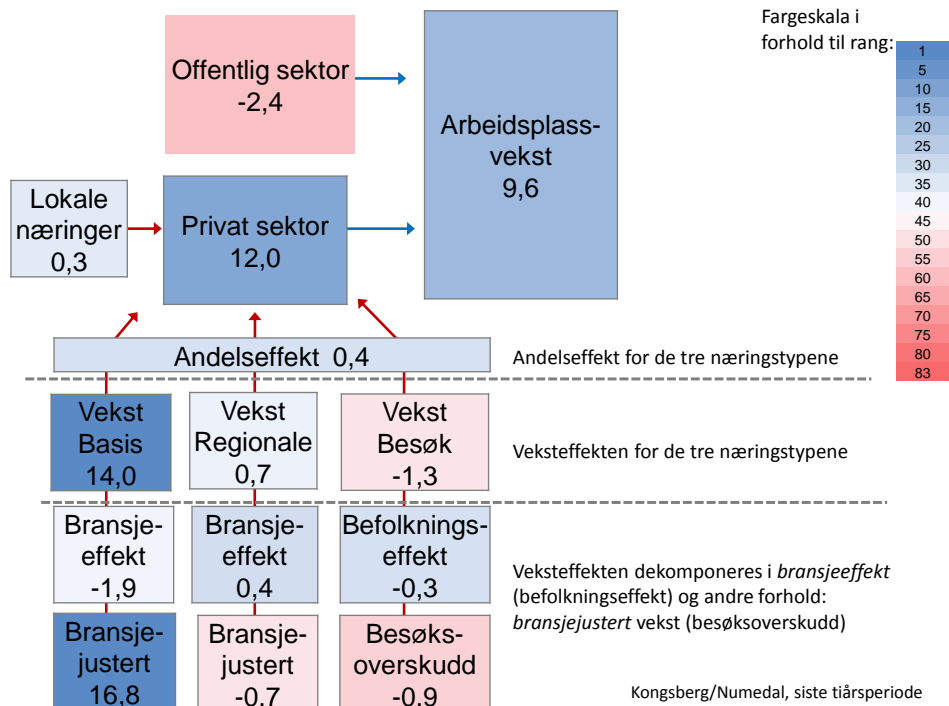
Vi har tidligere sett at det er den svake utviklingen i basisnæringene som er hovedårsaken til den svake arbeidsplassutviklingen i næringslivet i regionen. Øst-Telemark har for så vidt en negativ bransjeeffekt i sine basisnæringene, men bransjeeffekten forklarer bare en mindre del av nedgangen. Bransjeeffekten i basisnæringene er egentlig omtrent som gjennomsnittet for regionene, selv om den er negativ, som vi ser av fargen. Den bransjejusterte utviklingen i basisnæringene er blant de dårligste av regionene i landet, og dermed finner vi ikke at det er strukturelle forklaringer.

I de regionale næringene er det egentlig en positiv bransjeeffekt, fordi en stor andel av de regionale næringene i Øst-Telemark er innenfor bygg og anlegg, som har hatt vekst nasjonalt. Justert for bransjeeffekten, er også utviklingen i de regionale næringene svak. Det er normalt en viss smitteeffekt mellom basisnæringene og de regionale næringene, fordi basisnæringene etterspør tjenester fra de regionale.

Den svake utviklingen i besøksnæringene i Øst-Telemark er forklart av den svake befolkningsutviklingen. Når vi justerer for befolkningsutviklingen kommer det fram at det egentlig har vært en positiv utvikling i besøksnæringene i Øst-Telemark.

2.2.5 Oppsummering bedrifts og besøksattraktivitet Kongsberg/Numedal

I figuren under er analysen av arbeidsplassutviklingen i Kongsberg/Numedal illustrert.

Figur 28: Arbeidsplassutvikling i Kongsberg/Numedal beregnet de ti siste årene, som prosent av sysselsetting og fratrukket tilsvarende andel på landsbasis. Avviket for basisnæringene, de regionale næringene og besøksnæringene er dekomponert i en samlet andelseffekt og veksteffekter. Veksteffekten viser hvordan næringstypen ville ha bidratt til samlet vekst dersom næringstypens andel hadde vært den samme som på landsbasis. Andelseffekten viser hvordan næringstypene ville bidratt dersom veksten hadde vært den samme som på landsbasis. Veksteffektene er dekomponert i bransjeeffekt og bransjejustert vekst.

I figuren over oppsummerer vi arbeidsplassutviklingen i Kongsberg/Numedal, og kan analysere hvorfor utviklingen har vært så svak i regionen de ti siste årene. Fargene viser at det er utviklingen i basisnæringene som har vært spesielt sterk i Kongsberg/Numedal i forhold til andre regioner.

Det er den sterke veksten i basisnæringene som er hovedårsaken til den gode arbeidsplassutviklingen i næringslivet i regionen. Kongsberg/Numedal har en svak negativ bransjeeffekt i sine basisnæringer. Bransjeeffekten i basisnæringene er likevel bedre enn gjennomsnittet for regionene, som vi ser av fargen. Den bransjejusterte utviklingen i basisnæringene er best av regionene i landet.

I de regionale næringene er det egentlig en positiv bransjeeffekt, for en stor del fordi en stor andel av de regionale næringene i Kongsberg/Numedal er innenfor bygg og anlegg, som har hatt vekst nasjonalt. Justert for bransjeeffekten, er også utviklingen i de regionale næringene svak. Den sterke veksten i basisnæringene har dermed ikke smittet over til de regionale næringene i regionen.

Den svake utviklingen i besøksnæringene i Kongsberg/Numedal er bare delvis forklart av at befolkningsveksten har vært under gjennomsnittet for Norge. Justert for befolkningsveksten, har besøksnæringene utviklet seg svakt de siste ti årene.

Den svært sterke veksten i antall arbeidsplasser i næringslivet i Kongsberg/Numedal er dermed helt og holdent et resultat av sterk vekst i industrien i selve Kongsberg. Andre næringer, og næringslivet i de andre kommunene, har ikke hatt spesielt god utvikling.

3. Befolkning

Befolkningsutviklingen er kanskje den viktigste indikatoren for regional utvikling, og også den indikatoren som det knytter seg størst interesse til. Mange fylker, regioner og kommuner har befolkningsvekst som overordnet mål i sine regionale planer og strategier. Dette er ikke bare fordi vekst er et mål i seg selv, men også fordi befolkningsveksten, og spesielt flyttebalansen er en indikator for at stedet utvikler seg positivt. Det er også lettere å endre et sted i retning av høyere kvalitet når det er vekst. Vekst gir høyere inntekter til offentlig sektor og større muligheter til å forbedre samfunnet.

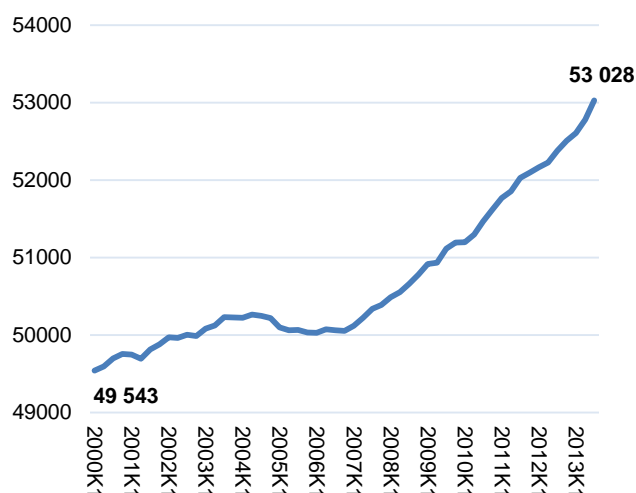
3.1 Befolkningsutvikling i Kongsbergregionen

Befolkningen i Kongsbergregionen talte 53 028 ved utgangen av tredje kvartal i 2013. I 2000 var folketallet under 50 000. Veksten har skutt fart etter 2007. Hele Norge fikk høyere befolkningsvekst etter 2007, da det brått ble mange flere innvandrere fra nye land i EU.

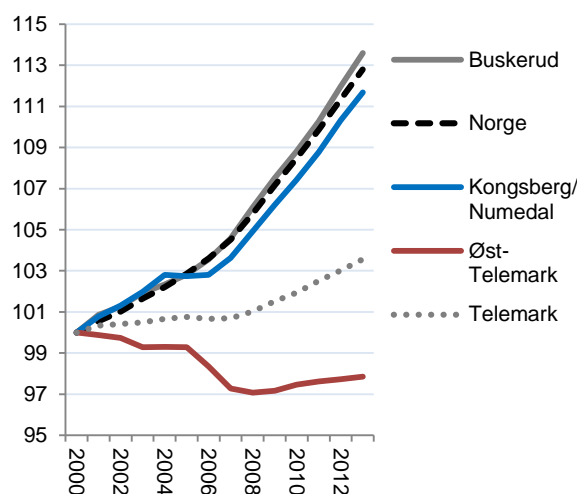
I figur 30 ser vi den indekserte folketallsveksten i Øst-Telemark, Kongsberg/Numedal og i Norge.

Folketallet i Kongsberg/Numedal har vokst omtrent i samme takt som i Buskerud og Norge.

I Telemark har befolkningsveksten vært langt svakere enn i Norge og Buskerud. Øst-Telemark har igjen langt svakere befolkningsvekst enn resten av Telemark. Folketallet gikk ned fram til 2007. Deretter har det flatet ut, og det har vært en liten vekst.

Figur 29: Folketallet i Kongsbergregionen ved utgangen av hvert kvartal siden 2000.

Figur 30: Indeksert befolkningsvekst i Buskerud, Norge, Kongsberg/Numedal, Øst-Telemark og Telemark fra 2000 til 2012. 2000-nivået er indeksert til å være lik 100.

3.2 Befolkningsutvikling i Kongsbergregionen dekomponert

Endringene i befolkningen kan deles inn i tre komponenter: Innenlands nettoflytting, netto innvandring og fødselsoverskudd. I figur 31 har vi illustrert hvordan disse tre komponentene har bidratt til befolkningsveksten.

Fødselsbalansen i Kongsbergregionen har skiftet på å være positiv og negativ. Den utgjør en særdeles liten del av befolkningsutviklingen.

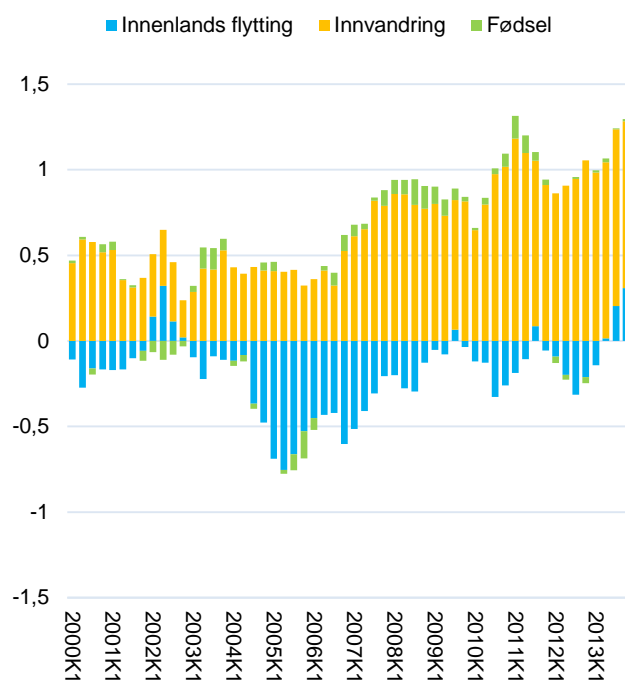
Flyttebalansen mellom Kongsbergregionen og resten av landet har vært negativ i de fleste årene. I løpet av 2013 har imidlertid regionen fått netto innflytting fra andre regioner i Norge, trenden er svært positiv.

Det er innvandring som har skapt vekst i Kongsbergregionen. Innvandringen har isolert sett skapt en vekst på nesten en prosent av folketallet årlig siden 2010.

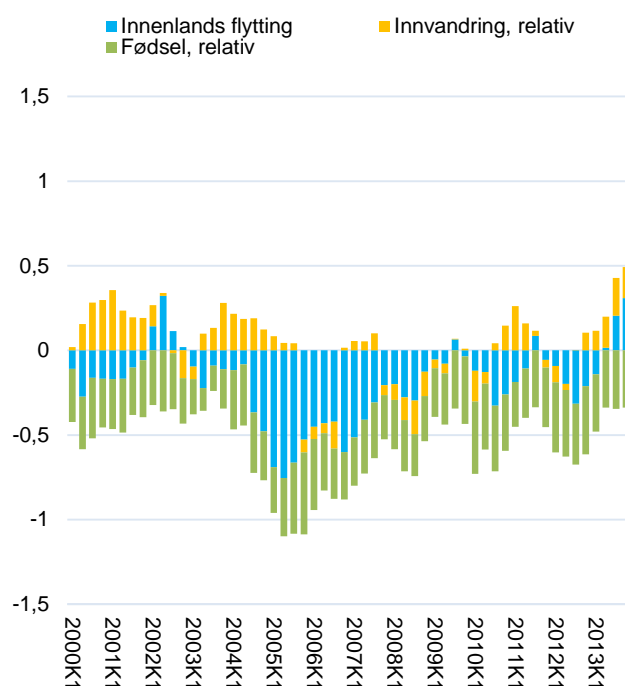
3.3 Befolkningsutvikling i Kongsbergregionen, relativ

Det er interessant å se på hvordan befolkningsutviklingen på et sted avviker fra gjennomsnittet for Norge. Det kaller vi relativ utvikling, og tallene for Kongsbergregionen er vist i figur 32. Figuren viser hvordan de ulike komponentene i befolkningsutviklingen i Kongsbergregionen avviker fra landsgjennomsnittet.

Over tid er det faktisk den svake fødselsbalansen som trekker det relative folketallet i Kongsbergregionen mest ned. Resten av landet har en positiv fødselsbalanse, mens Kongsbergregionen har hatt omtrent balanse mellom fødte og døde. Den relative innvandringen til Kongsbergregionen har over tid vært omtrent som landet som helhet. De siste periodene har imidlertid innvandringen vært høyere enn i landet ellers. Dermed har både innvandring og den innenlandske nettoflyttingen blitt forbedret i de siste kvartalene. Denne forbedringen har skjedd både i Kongsberg/Numedal og i Øst-Telemark. Antakelig er dette et tegn på at arbeidsplassveksten har tatt seg opp i 2013.

Figur 31: Kvantalsvis befolkningsutviklingen i Kongsbergregionen fra 2000 til 2012, dekomponert i innenlands flytting, innvandring og fødselsbalanse.

Figur 32: Befolkningsutviklingen siste 12 måneder i Kongsbergregionen sammenliknet med resten av landet, dekomponert.

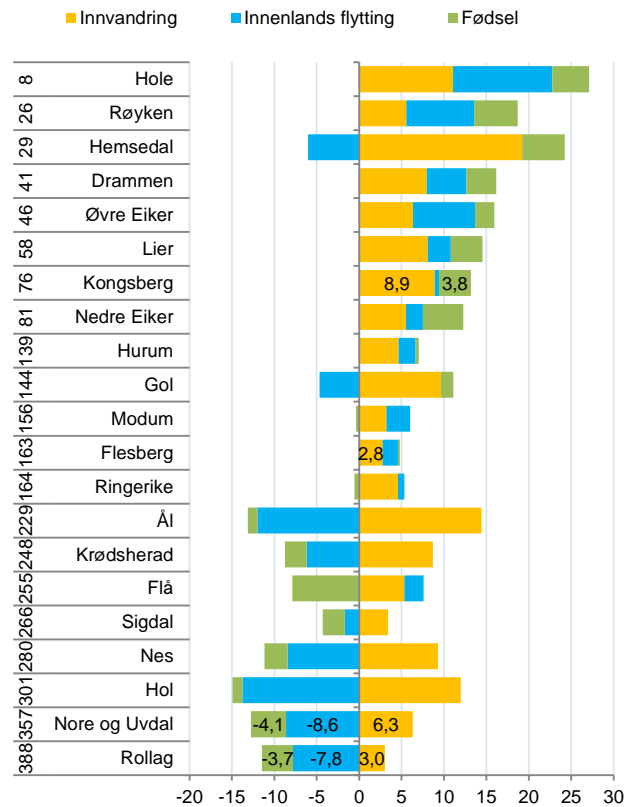
3.4 Befolkningsutvikling i kommunene

Det er Kongsberg som har hatt den sterkeste befolkningsveksten av kommunene i regionen de siste ti årene. Kongsberg har også hatt den sterkeste arbeidsplassutviklingen, og er også den største byen i regionen. Kongsberg har vokst som følge av høy innvandring, og Kongsberg har også fått vekst gjennom en positiv fødselsbalanse.

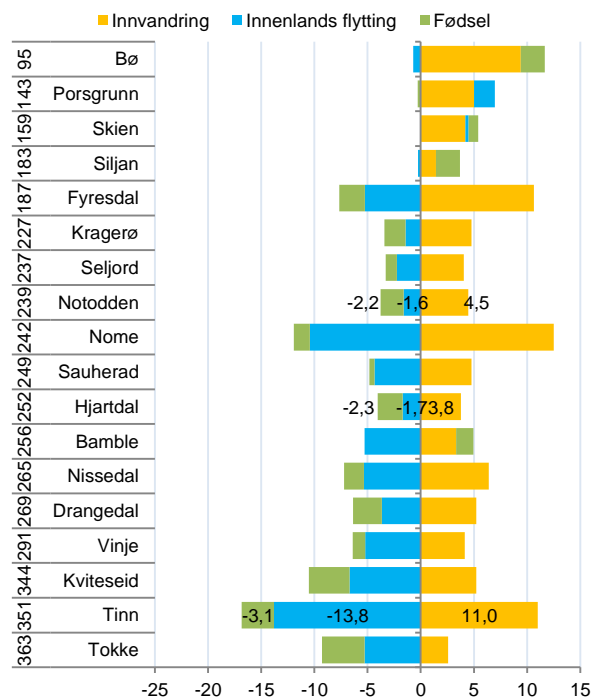
Flesberg har også vokst i folketall, gjennom innvandring og netto innflytting fra andre kommuner.

Nore og Uvdal og Rollag har svakest befolkningsvekst av kommunene i Buskerud. Begge har et netto flyttetap mot andre norske kommuner sammen med negativ fødselsbalanse.

Alle de tre kommunene i Kongsbergregionen som er lokalisert i Telemark har negativ innenlands nettoflytting, og samtidig negativ fødselsbalanse. I Notodden har nettoinnvandringen vært sterk nok til å gi en samlet befolkningsvekst, mens Hjartdal og Tinn har hatt nedgang i befolkningen.

Figur 33: Befolkningsendringer i kommunene i Buskerud siste ti år, dekomponert. Rangering med hensyn til vekst til venstre.

Figur 34: Befolkningsendringer i kommunene i Telemark siste ti år, dekomponert. Rangering med hensyn til vekst til venstre.

3.5 Relativ flytting

Relativ flytting^{iv} er nettoflyttingen til et sted inklusive innvandring, fratrukket Norges nettoflytting. Med dette målet får vi et mål for nettoflyttingen til steder som betyr det samme over en lengre tidsperiode, selv om nettoinnvandringen til Norge varierer fra år til år. Den relative nettoflyttingen er dermed et mål som vi kan bruke for å sammenlikne regioner med hverandre, og over et lengre tidsrom.

Tabell 11: Relativ nettoflytting i regionene på Østlandet, rangert etter progressivt gjennomsnitt for de siste ti årene. Siste kolonne viser trenden i den siste tiårsperioden.

Region	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Prog snitt	Trend
Øvre Romerike	2,3	2,5	1,7	1,4	1,1	0,8	1,0	1,2	1,0	0,9	1,0	1,1	0,6	1,0	-0,04
Nedre Romerike	0,3	0,4	0,2	0,2	0,3	0,7	1,0	0,9	0,2	0,5	0,4	0,3	0,5	0,5	-0,01
Drammensregionen	0,6	0,3	0,2	0,0	0,2	0,3	0,5	0,7	0,3	0,3	0,4	0,5	0,4	0,4	0,03
Mossregionen	1,2	0,4	0,1	0,0	0,2	0,3	0,4	0,5	0,5	0,3	-0,1	0,5	0,3	0,3	0,02
Oslo	-0,5	0,2	0,1	0,0	0,4	0,4	0,6	0,4	0,8	0,2	0,2	0,4	-0,1	0,3	-0,02
Follo	0,3	0,2	0,2	0,0	0,1	0,4	0,3	0,3	0,3	0,2	0,1	0,6	0,2	0,3	0,02
Halden	1,2	0,1	0,5	-0,2	0,1	0,2	-0,1	0,0	0,0	0,4	0,7	0,3	0,2	0,2	0,05
Akershus Vest	-0,7	-0,4	0,0	-0,1	0,1	0,3	0,0	-0,1	0,1	0,1	0,0	0,4	0,5	0,2	0,04
Nedre Glomma	0,6	0,6	0,7	0,6	0,5	0,2	0,2	0,1	0,1	0,0	0,3	0,1	0,2	0,2	-0,03
Tønsbergregionen	0,6	0,5	0,4	0,3	0,2	0,2	0,3	0,4	0,3	0,0	0,0	0,1	0,0	0,1	-0,03
Indre Østfold	1,0	0,2	0,6	0,3	0,4	0,4	-0,1	0,2	-0,1	0,0	-0,1	0,1	0,4	0,1	-0,02
Ringerike/Hole	0,4	-0,1	0,3	0,1	-0,2	0,3	0,4	0,2	0,1	-0,1	-0,2	0,3	-0,1	0,1	-0,01
Kongsberg/Numedal	0,4	0,3	0,2	0,4	-0,5	-0,4	-0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1	0,04
Hamarregionen	0,5	0,0	0,3	0,0	0,2	0,2	0,0	-0,4	-0,1	-0,3	0,1	0,1	-0,1	-0,1	-0,02
Sandefjord/Larvik	0,7	0,3	0,5	0,2	0,2	-0,1	-0,1	0,0	-0,2	0,0	-0,1	-0,2	-0,2	-0,1	-0,04
Midt-Buskerud	0,8	0,1	0,4	-0,3	-0,7	-0,3	-0,5	-0,1	0,1	-0,7	-0,4	0,1	0,5	-0,1	0,07
Lillehammerregionen	0,2	-0,4	0,0	0,0	-0,4	0,3	-0,1	0,0	-0,3	0,3	-0,1	-0,5	-0,7	-0,2	-0,05
Gjøvikregionen	0,2	0,0	0,1	0,0	-0,3	-0,3	-0,5	-0,2	-0,3	-0,3	-0,2	-0,1	-0,5	-0,3	-0,01
Hadeland	1,2	0,6	0,0	-0,1	-0,3	-0,3	-0,6	-0,2	-0,9	0,0	-0,3	0,2	-0,5	-0,3	0,00
Sør Østerdal	0,2	0,6	0,0	0,0	-0,2	-0,1	-0,3	-0,2	-0,4	-0,3	-0,3	-0,3	-0,4	-0,3	-0,03
Hallingdal	0,3	-1,5	-0,9	-0,7	0,1	-0,4	-0,9	-0,8	-0,3	-0,5	0,4	-0,1	-0,4	-0,3	0,04
Midt-Telemark	0,7	0,3	-0,3	-0,5	-0,2	0,0	-0,4	-0,1	-0,7	-0,5	-0,1	-0,4	-0,3	-0,3	-0,01
Grenland	0,2	-0,1	0,0	0,0	-0,2	-0,3	-0,3	-0,4	-0,3	-0,3	-0,3	-0,5	-0,4	-0,3	-0,03
Glåmdal	0,3	0,1	0,0	0,0	-0,2	-0,4	-0,3	-0,2	-0,4	-0,3	-0,4	-0,4	-0,5	-0,4	-0,03
Øst-Telemark	-0,2	-0,1	-0,7	-0,1	-0,1	-0,9	-1,3	-0,7	-0,7	-0,3	-0,5	-0,6	-0,4	-0,6	-0,01
Midt-Gudbrandsdal	-0,2	-0,7	-0,4	-0,2	-0,6	-0,9	-0,9	-0,7	-0,5	-0,5	0,0	-0,8	-1,3	-0,7	-0,03
Valdres	0,1	-0,3	0,0	-0,4	-0,8	-0,4	-0,9	-0,7	-0,6	-0,6	-1,1	-0,4	-0,9	-0,7	-0,02
Fjellregionen	0,2	-1,1	-0,3	-0,4	-0,8	-0,7	-0,7	-1,0	-1,1	-0,1	-0,7	-0,6	-0,9	-0,7	0,00
Vest-Telemark	0,0	0,1	-0,8	-0,4	-0,3	-0,9	-0,7	-0,8	-0,5	-1,0	-1,3	-0,6	-0,5	-0,7	-0,03
Nord-Gudbrandsdal	-0,5	-0,7	-0,5	-0,2	-0,6	-0,6	-1,0	-1,2	-0,8	-0,7	-0,7	-0,7	-1,5	-0,9	-0,07

Kongsberg/Numedal har hatt en relativ nettoflytting som er større enn null, det vil si at nettoflyttingen til regionen er bedre enn nettoflyttingen til Norge. Kongsberg/Numedal hadde en ganske kraftig negativ nettoflytting i årene 2004 og 2005, men etter det har den relative nettoflyttingen utviklet seg positivt.

Øst-Telemark hadde sine svakeste år i perioden 2005- 2008. Etter det har den relative nettoflyttingen blitt noe mindre negativ, men utgjør fremdeles 0,4 prosent av folketallet i 2012. Som vi så tidligere, viser utviklingen de tre første kvartalene i 2013 en forbedring, men denne er ikke med i denne tabellen.

3.5.1 Relativ flytting kommuner

Vi kan også se på relativ flytting for kommuner, som vi viser i tabellen under.

Tabell 12: Relativ flytting i kommunene i Telemark fra 2001 til 2013. Rangering blant landets 428 kommuner mht. progressivt gjennomsnitt.

Rang	Kommune	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Prog snitt
105	Bø	2,0	1,4	0,4	-1,3	0,9	1,1	-0,2	0,8	0,1	0,4	-0,2	0,8	-0,8	-0,3	0,1
150	Porsgrunn	0,4	-0,2	0,1	0,2	0,0	0,0	0,8	-0,2	-0,3	-0,1	0,3	-0,4	-0,4	-0,4	-0,2
166	Skien	0,1	0,2	0,3	0,1	-0,1	-0,3	-0,7	-0,5	0,0	-0,2	-0,2	-0,3	-0,1	-0,1	-0,2
178	Notodden	-0,2	0,7	0,2	-0,6	0,3	-0,6	-1,0	-0,5	-0,2	0,1	-0,7	-0,3	-0,4	0,2	-0,3
185	Nissedal	1,4	-1,5	0,2	-0,5	-1,0	-0,5	-1,6	-0,6	0,2	-0,3	-1,2	1,0	-1,1	0,4	-0,3
215	Seljord	0,4	-0,1	-0,1	-0,9	0,3	-0,4	0,2	-0,3	-0,8	0,3	-1,3	-0,8	-1,3	0,8	-0,4
243	Nome	0,3	0,0	-1,1	0,0	-0,7	-0,2	-0,2	-0,2	-1,2	-0,9	-0,6	-0,5	-0,2	-0,3	-0,5
258	Kragerø	-0,4	0,0	-0,5	0,1	-0,6	-0,7	-0,2	0,5	-0,6	-0,7	-0,2	-0,5	-0,5	-1,2	-0,5
266	Hjartdal	-0,5	-1,7	-1,1	0,4	-0,4	-0,3	-0,3	-1,2	-1,0	-1,6	0,0	-0,6	0,4	-0,9	-0,6
274	Drangedal	1,0	-0,2	-0,3	-0,4	-0,7	0,2	-0,6	-1,2	0,3	-0,4	-1,0	-1,1	-0,3	-0,6	-0,6
285	Vinje	-1,0	0,3	-0,6	-1,3	-0,1	-1,8	-0,7	-1,7	-0,3	-1,4	-0,3	-0,1	-0,2	-0,8	-0,6
315	Sauherad	-0,2	-0,6	0,0	-0,2	-0,7	-1,1	-0,9	-1,0	-0,9	-0,8	0,9	-1,9	0,1	-1,6	-0,8
341	Bamble	-0,1	-1,0	-0,6	-0,5	-0,6	-0,9	-1,1	-0,8	-1,1	-0,8	-1,5	-0,7	-0,8	-0,5	-0,8
353	Tinn	-0,1	-1,0	-2,2	0,8	-0,7	-1,8	-2,3	-1,1	-1,7	-0,7	-0,3	-1,3	-0,6	-0,5	-0,9
368	Kviteseid	0,5	0,0	-1,1	-0,6	-0,8	-0,7	-1,4	0,4	-1,0	-1,4	-1,8	-0,5	-0,3	-1,8	-1,0
374	Siljan	1,5	0,0	-0,2	0,4	0,3	-1,0	-0,6	-0,3	-0,6	-0,6	-0,8	-0,8	-1,6	-1,9	-1,0
388	Tokke	-0,6	0,9	-1,5	0,1	-0,3	-1,4	-0,1	-2,1	-0,5	-1,8	-1,8	-1,4	-0,3	-1,0	-1,1
405	Fyresdal	0,4	0,0	-1,8	2,8	0,1	1,0	-0,8	0,2	-0,3	-0,9	-1,9	-2,1	0,6	-3,7	-1,2

De fleste kommunene i Telemark har svakere nettoflyttingstall enn Norge, og dermed blir den relative nettoflyttingen negativ for de fleste.

Notodden har i gjennomsnitt 0,3 prosent svakere nettoflytting enn Norge. Dette er faktisk bedre enn middels av kommunene, som vi ser av rangeringsnummeret 178 av 428 kommuner. Det kommer av at de største byene drar opp gjennomsnittet for Norge, slik at flertallet av kommunene ikke når opp til gjennomsnittet. Notodden hadde positiv relativ flytting i 2013.

Hjartdal har også svake flyttetall, men ikke så mye svakere enn middels av norske kommuner.

Tinn har de klart svakeste flyttetallene, men det ser ut til å være en positiv trend. Det var spesielt svake flyttetall i Tinn i årene 2004-2008. Etter det har tallene blitt noe bedre i Tinn.

Tabell 13: Relativ flytting i kommunene i Buskerud fra 2000 til 2013. Rangering blant landets 428 kommuner mht. progressivt gjennomsnitt.

Rang		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Prog snitt
5	Hole	0,7	1,5	-0,5	1,5	0,2	1,0	1,7	2,2	2,7	0,8	1,3	1,7	0,6	1,1	1,3
13	Hemsedal	2,7	-5,5	-3,9	0,0	1,3	1,1	0,1	-1,3	0,1	3,0	0,9	2,2	-1,5	2,2	0,9
19	Røyken	1,0	0,1	0,2	0,0	0,2	0,9	0,3	0,9	1,2	-0,4	0,8	0,6	1,1	1,4	0,8
33	Lier	0,4	-0,6	-0,3	-0,8	-0,1	-0,1	0,9	0,9	-0,6	0,6	0,2	1,2	1,0	0,4	0,6
34	Øvre Eiker	0,7	-0,3	0,8	0,2	1,0	0,7	0,0	0,1	-0,1	0,6	1,2	1,3	0,7	-0,1	0,6
47	Drammen	0,6	0,6	0,5	0,0	0,1	0,4	0,9	1,3	0,8	0,7	0,4	0,3	0,1	0,0	0,4
52	Kongsberg	0,4	0,5	0,5	0,5	-0,1	-0,2	0,3	0,1	0,3	0,2	0,3	0,2	0,3	1,0	0,4
68	Flå	-2,0	0,0	-0,7	-0,5	-0,7	-0,7	-0,9	-1,8	3,2	-1,2	-0,3	3,2	1,0	-1,6	0,3
75	Krødsherad	0,9	-0,6	0,1	-0,6	-1,7	-1,2	-0,7	-1,5	-0,1	0,0	0,8	0,2	0,7	1,2	0,2
78	Modum	1,1	0,3	0,4	-0,1	-0,8	0,1	-0,6	0,2	0,4	-0,7	-0,5	0,3	0,8	0,8	0,2
118	Flesberg	1,0	-0,2	-1,0	-0,4	-0,5	0,2	-1,2	-1,0	-0,3	0,3	-0,5	1,1	0,1	0,1	0,0
121	Nedre Eiker	0,2	1,1	-0,2	0,7	-0,1	-0,3	0,1	-0,3	-0,2	0,3	-0,1	-0,1	0,3	-0,3	0,0
152	Ringerike	0,4	-0,4	0,4	-0,2	-0,3	0,1	0,2	-0,1	-0,4	-0,2	-0,5	0,0	-0,3	0,0	-0,2
172	Hurum	0,7	1,5	1,0	0,3	0,2	0,7	-0,1	0,2	-1,2	-0,1	0,1	-0,7	0,2	-0,6	-0,3
192	Gol	-0,1	0,2	-1,3	-0,7	-0,2	-0,1	-0,1	-0,9	0,9	-1,6	0,7	-0,6	0,9	-1,5	-0,3
222	Nore og Uvdal	-0,4	0,0	-1,2	-0,1	-2,3	-1,8	-2,5	-0,1	-1,8	0,3	-0,1	0,0	-0,7	0,4	-0,4
260	Nes	1,3	-2,5	-0,4	-0,7	0,3	0,5	-2,3	-0,4	-0,6	-1,4	0,1	-0,4	-1,0	0,0	-0,6
264	Sigdal	-0,3	-0,5	0,5	-0,8	0,4	-1,1	-0,3	0,1	-0,6	-1,0	-0,4	-0,7	-0,7	-0,5	-0,6
275	Ål	-0,3	-0,7	-0,4	-1,1	0,2	-0,6	-0,7	-0,2	-1,5	-0,1	0,2	-0,3	-0,4	-1,7	-0,6
303	Hol	-0,1	-1,9	0,0	-0,7	-0,3	-1,9	-1,1	-1,2	-1,1	-0,6	0,4	-0,9	-1,1	-0,4	-0,7
359	Rollag	0,0	-1,0	0,5	0,8	-3,6	-1,3	-0,6	0,2	-1,1	-2,1	-1,2	-0,4	-2,2	0,5	-1,0

Kongsberg har hatt forholdsvis gode flyttetall i de fleste årene, og har i gjennomsnitt økt folketallet med 0,4 prosent per år som følge av høyere nettoinnflytting enn Norge. Det var spesielt høy innflytting i 2013, noe som antakelig betyr at også arbeidsplass- og næringsutviklingen var sterk.

Flesberg hadde svake flyttetall tidligere, men har hatt en ganske kraftig forbedring, og har i de siste tre årene fått bedre flyttetall enn landet ellers.

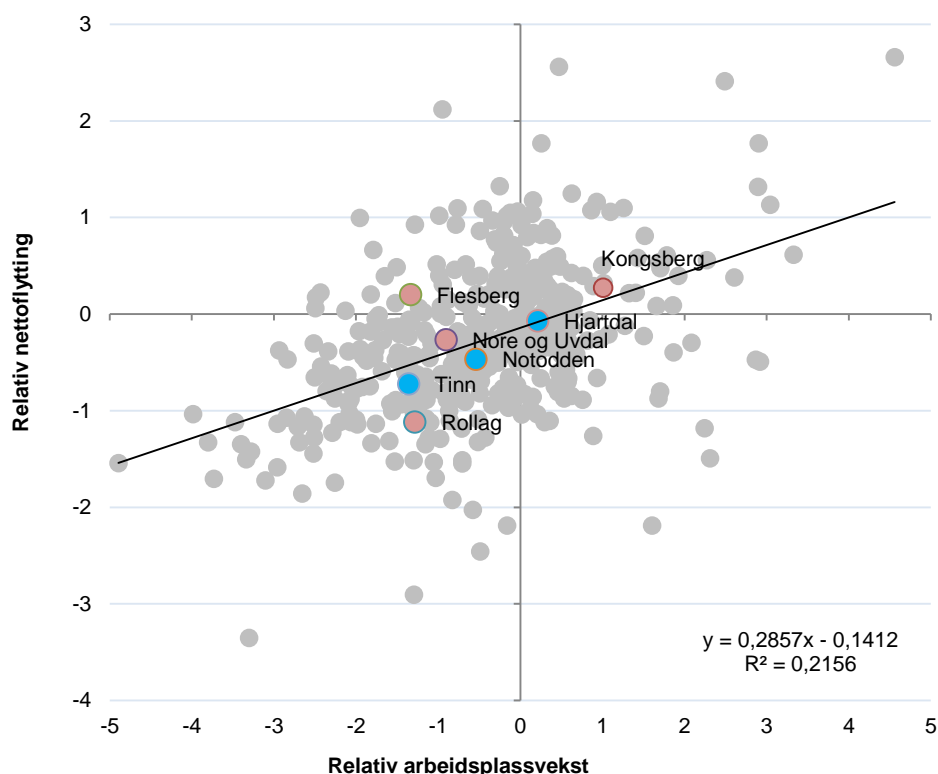
Nore og Uvdal hadde spesielt svake flyttetall mellom 2004 og 2008. Etter hvert har det blitt bedre, og i 2013 var flyttetallene spesielt positive, med en relativ flytting på +0,4 prosent.

Rollag har den svakeste relative nettoflyttingen av kommunene i Buskerud. Også Rollag fikk positiv relativ nettoflytting i 2013, for første gang på mange år.

Dermed har alle kommunene i Kongsberg/Numedal sterke flyttetall i 2013. Den relative flyttingen er kanskje den viktigste indikatoren for regional utvikling, og signaliserer sterk næringsutvikling eller høy bostedsattraktivitet.

4. Bostedsattraktivitet

Flytting og arbeidsplassvekst er de dominerende størrelsene for å beskrive regional utvikling. Det er åpenbart en sterk positiv sammenheng mellom et steds nettoflytting og den samlede arbeidsplassveksten. Steder med sterk vekst i antall arbeidsplasser vil trekke til seg innflyttere, og da vil den sterke arbeidsplassveksten være en årsak til innflyttingen. Andre steder kan ha sterk innflytting uten arbeidsplassvekst i en periode, og da vil denne innflyttingen føre til arbeidsplassvekst i skjermede sektorer i senere perioder. Flytting og arbeidsplassvekst vil dermed her en gjensidig positiv påvirkning.

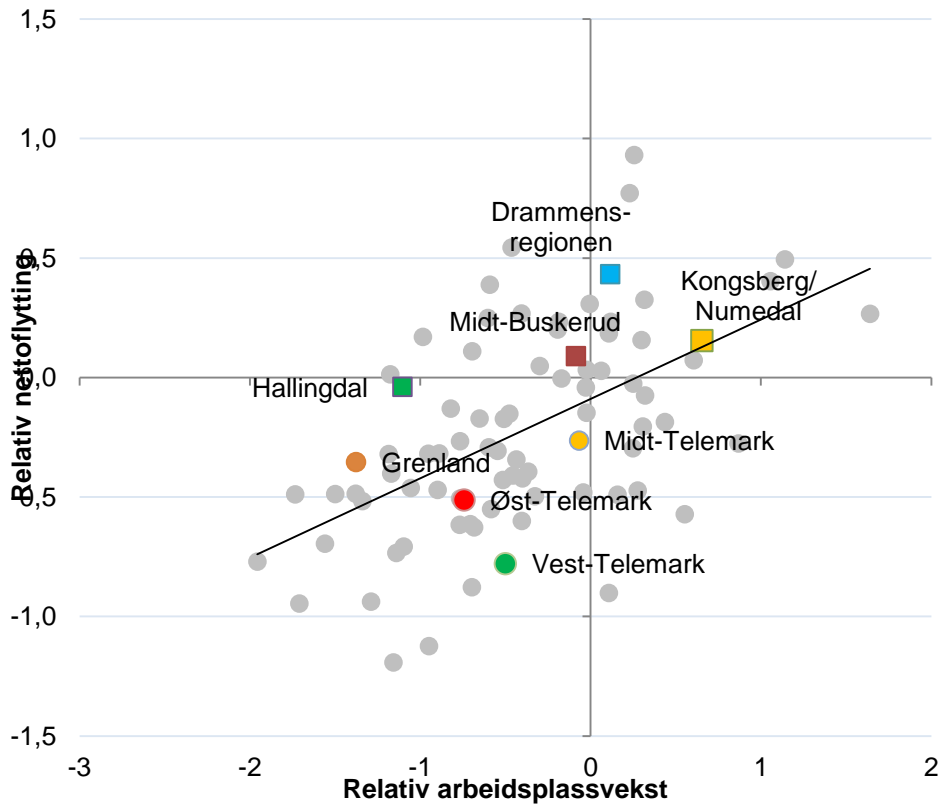
Figur 35: Kommunene i Norge i perioden 2010-2012 (tre års glidende gjennomsnitt) etter relativ nettoflytting og relativ arbeidsplassvekst.

Figuren viser hvordan sammenhengen mellom nettoflytting og arbeidsplassvekst har vært i kommunene i Norge i perioden 2010 til og med 2012. Streken viser den statistiske sammenhengen mellom disse to størrelsene, og representerer forventet nettoflytting gitt nivået på arbeidsplassveksten. Sammenhengen er positiv, men mange kommuner har en nettoflytting som avviker ganske sterkt fra forventningsverdien.

Kongsberg ligger lengst til høyre, som viser at arbeidsplassveksten har vært over gjennomsnittet, samtidig er nettoflyttingen så vidt over forventet verdi. Tinn og Rollag ligger lengst til venstre, ettersom de har hatt svakest arbeidsplassvekst, og disse kommunene har også lavere nettoflytting enn arbeidsplassveksten tilsier. Flesberg har hatt høy nettoflytting til tross for lav arbeidsplassvekst. De siste tre kommunene, Hjørdal, Notodden og Nore og Uvdal ligger nært sentrum og skiller seg egentlig lite fra gjennomsnittskommunen når det gjelder arbeidsplassvekst og flytting.

4.1.1 Flytting og arbeidsplassvekst regioner

Vi kan også sette inn regionene i samme type diagram som vi viste for kommuner på forrige side.

Figur 36: Nettoflytting og arbeidsplassvekst i regionene i Norge i perioden 2010-2012 (tre års glidende gjennomsnitt).

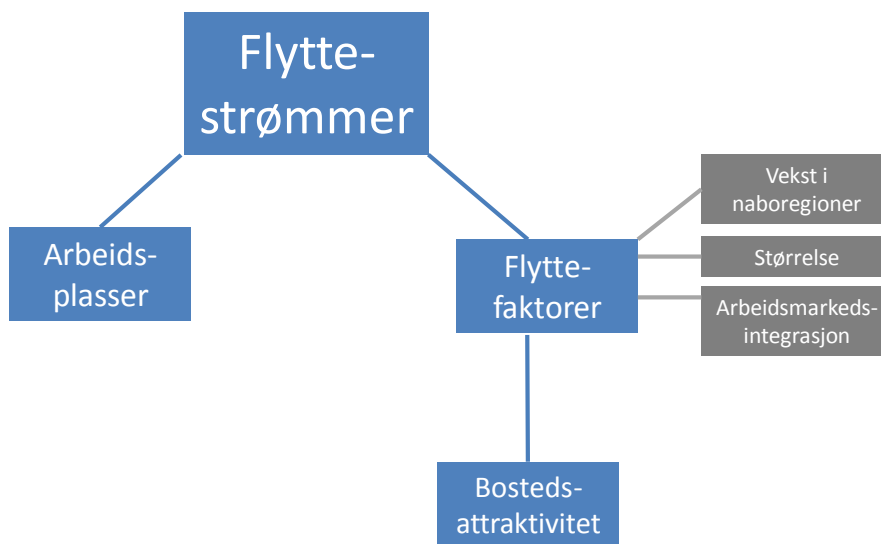
I figuren over ser vi at Kongsberg/Numedal ligger svært langt til høyre, som betyr at arbeidsplassutviklingen har vært god i den siste treårsperioden. Kongsberg/Numedal har en nettoflytting som omtrent som forventet, gitt den sterke arbeidsplassveksten.

Øst-Telemark har svak arbeidsplassutvikling, men likevel bedre enn Grenland og Hallingdal. Nettoflyttingen til Øst-Telemark er imidlertid svakere enn arbeidsplassutviklingen skulle tilsi.

Tidligere brukte Telemarksforskning avstanden mellom faktisk og forventet nettoflytting i ovenstående diagram som indikator for bostedsattraktivitet. I denne rapporten har vi utviklet attraktivitetsbegrepet, gjennom at vi drar inn noen flere strukturelle forklaringsfaktorer før vi definerer bostedsattraktiviteten. Det skal vi se på i det neste kapitlet.

4.2 Hva styrer flyttestrømmene?

Som vi så på forrige side, påvirker arbeidsplassveksten på et sted nettoflyttingen på en positiv måte. Men vi så også at noen steder har mye bedre flyttebalanse enn arbeidsplassveksten tilsier, mens andre har mye dårligere flyttebalanse. Det er dermed faktorer ved siden av arbeidsplassveksten på et sted som har stor betydning for flyttebalansen. Det er svært interessant å få avdekket hva de andre flyttefaktorene består i.

Figur 37: Faktorer som styrer flyttestrømmene.

I figuren over har vi definert tre strukturelle forhold som har en signifikant og positiv betydning for flyttebalansen til et sted, når effekten av arbeidsplassveksten er tatt hensyn til.

Det ene er stedets *befolkningsstørrelse*, som betyr at steder med en stor befolkning har systematisk bedre flyttebalanse enn steder med lav befolkning. Det er et uttrykk for at steder med en høy konsentrasjon av folk virker tiltrekkende.

Derne ser vi at steder med høy *arbeidsmarkedsintegrasjon* har systematisk bedre flyttebalanse enn steder med lav. Det betyr at steder som ligger innenfor et større arbeidsmarked, og dermed har gode pendlingsmuligheter for befolkningen, får en gevinst i form av høyere netto innflytting. Arbeidsmarkedsintegrasjonen regnes ut ved å legge sammen den prosentvise andelen av de sysselsatte på stedet som pendler ut med den prosentvise andelen av arbeidsplassene på stedet som det pendles inn til.

Den tredje strukturelle faktoren, *nabovækst*, er vekst i antall arbeidsplasser på omkringliggende steder som ligger innenfor pendlingsavstand. Dersom det er arbeidsplassvekst i nabokommunene, vil dette føre til høyere netto innflytting.

Telemarksforskning har analysert hvordan disse faktorene påvirker nettoflyttingen i kommunene i Norge i en regresjonsanalyse med input av data fra 2001 til og med 2012. Når vi kjenner disse sammenhengene, kan vi analysere hvordan disse faktorene hver for seg og til sammen har påvirket nettoflyttingen i en bestemt kommune. Et steds *bostedsattraktivitet* blir målt som en restfaktor; avviket mellom den faktiske nettoflyttingen og den forventede nettoflyttingen når vi tar hensyn til stedets arbeidsplassvekst, arbeidsplassveksten i nabokommuner, befolkningsstørrelse og arbeidsmarkedsintegrasjon. Steder som har bedre nettoflytting enn forventet vil da bli karakterisert som attraktive som bosted. Slike steder har egenskaper som fører til høyere nettoflytting enn hva som er «statistisk normalt».

4.2.1 Strukturfaktorer for kommuner

I figurene til høyre ser vi hvordan tre strukturelle forhold påvirker den årlige nettoflyttingen til kommunene i den siste treårsperioden, etter at vi har justert for arbeidsplassveksten.

Notodden har gunstige strukturelle forhold, ettersom kommunen er større enn gjennomsnittet, og har vekst i pendlingsområdet. Det er arbeidsplassveksten i Kongsberg som skaper den positive naboveksten, de andre nabokommunene til Notodden har en svak arbeidsplassutvikling. Notodden har noe svakere arbeidsmarkedsintegrasjon enn gjennomsnittskommunen, og taper noe på det.

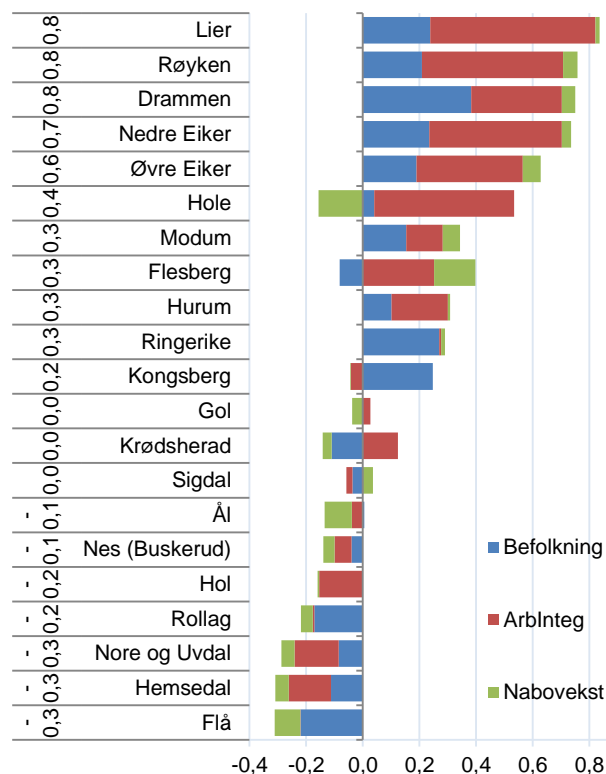
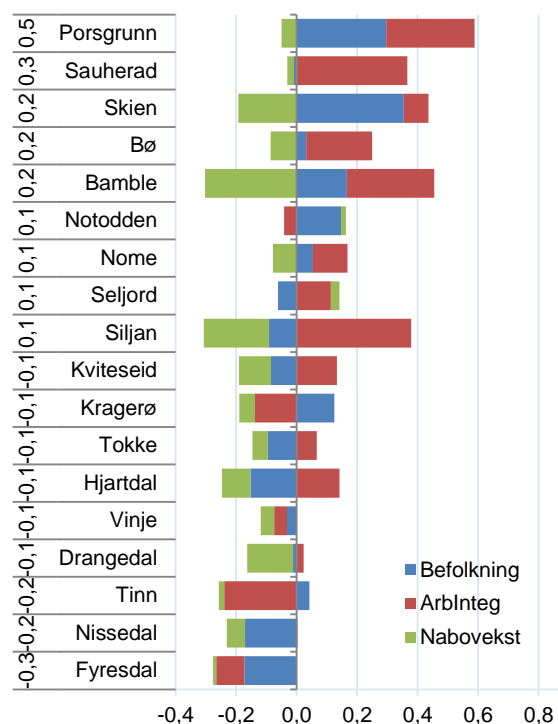
Hjartdal har god arbeidsmarkedsintegrasjon, men nettoflyttingen svekkes fordi kommunen har en liten befolkning, og veksten i kommunene som det pendles til er i sum svak.

Tinn taper mye på at de ligger isolert til, og dermed blir arbeidsmarkedsintegrasjonen svak.

Kongsberg drar fordel av å være relativt stor, men har ingen andre strukturelle fordeler.

Flesberg tjener ganske mye på høy nabovekst. Det er fordi det er mange som pendler til Kongsberg. Flesberg har også høy arbeidsmarkedsintegrasjon på grunn av sin nærhet til arbeidsmarkedet i Kongsberg.

Rollag og Nore og Uvdal har ugunstige strukturelle forhold for å få tilflytting. De er både små og har lav arbeidsmarkedsintegrasjon.

Figur 38: Strukturfaktorenes betydning på årlig nettoflytting i perioden 2010-2012. Samlet struktureffekt helt til venstre.

4.2.2 Strukturfaktorer for regioner

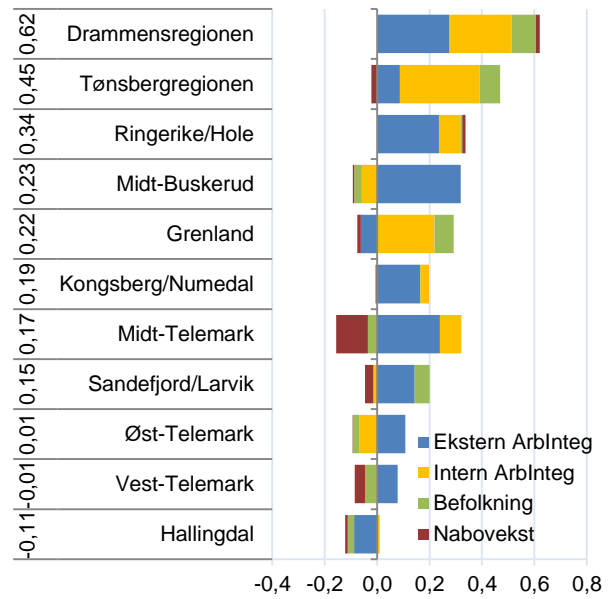
I figur 39 ser vi struktureffektene for alle regionene i Buskerud, Telemark og Vestfold.

Drammensregionen har de beste strukturelle forholdene for å få høy innflytting, og tjener på å ha stor befolkning, og å ha god ekstern arbeidsmarkedsintegrasjon, og intern arbeidsmarkedsintegrasjon i regionen og litt på positiv nabovekst.

I motsatt ende finner vi Hallingdal, som har den minst gunstige struktureffekten.

Kongsberg/Numedal har høy arbeidsmarkedsintegrasjon, både eksternt og internt i regionen.

Øst-Telemark har god ekstern arbeidsmarkedsintegrasjon, mens de andre strukturelle forholdene trekker nedover. I sum har Øst-Telemark verken strukturelle fordeler eller ulemper når det gjelder flytting.

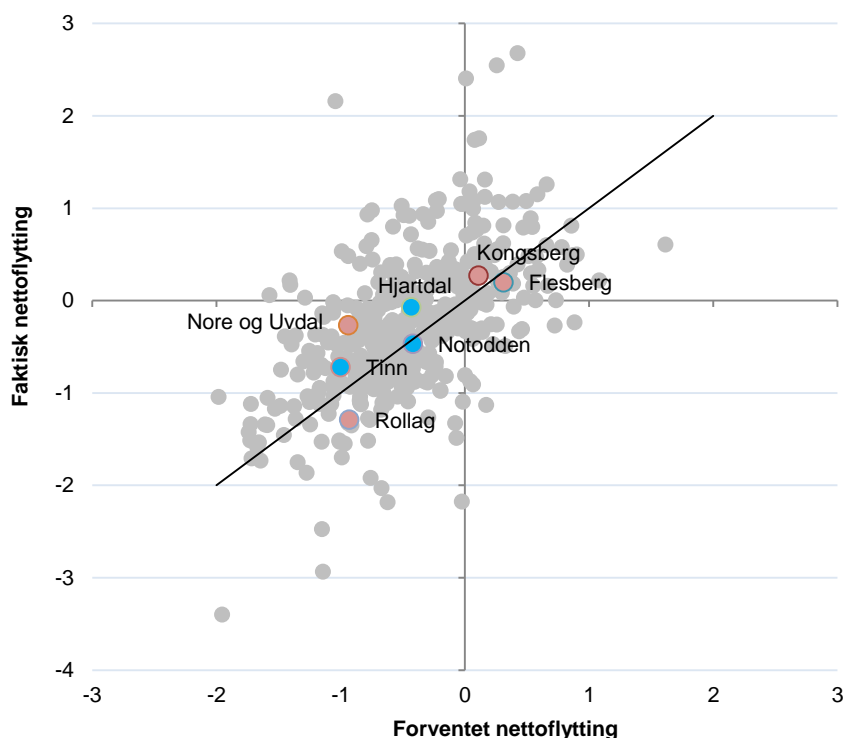

Figur 39: Strukturfaktorenes betydning på årlig nettoutflytting i perioden 2010-2012. Samlet struktureffekt helt til venstre.

4.3 Bostedsattraktivitet

Vi har så langt i dette kapitlet vist at nettoflyttingen til en kommune eller region påvirkes positivt av arbeidsplassveksten på stedet. Det er en velkjent og nesten selvfølgelig sammenheng. Derneft har vi vist at nettoflyttingen også påvirkes positivt av arbeidsplassvekst i nabokommuner eller naboregioner, at størrelsen på folketallet påvirker nettoflyttingen positivt og at også arbeidsmarkedsintegrasjonen målt med brutto inn- og utpendling påvirker nettoflyttingen i positiv retning. Dermed er det fire kjennetegn ved kommuner og regioner som har en påviselig statistisk positiv sammenheng med nettoflyttingen.

Vi kan da regne ut hvor stor nettoflytting en kommune er forventet å få, gitt disse fire størrelsene. I figuren under er forventet nettoflytting regnet ut for alle kommunene i landet, og sammenholdt med den faktiske nettoflyttingen

Figur 40: Faktisk nettoflytting og forventet nettoflytting ut fra arbeidsplassvekst og strukturelle forhold i perioden 2010-2012 (tre års glidende gjennomsnitt).

I figuren over ser vi hvordan nettoflyttingen i kommunene i Kongsbergregionen har vært i forhold til forventet nettoflytting. Flesberg og Rollag har lavere nettoflytting enn forventet, Notodden har nettoflytting som forventet, mens de andre kommunene har bedre nettoflytting enn arbeidsplassvekst og strukturelle forhold tilsier. Det er en indikasjon på at bostedsattraktiviteten har vært god i denne perioden.

Det statistiske målet for bostedsattraktivitet vil variere en del fra år til år, og da spesielt for de små kommunene. En ukjent andel av denne variasjonen er nok et utslag av rene tilfeldigheter. Det er derfor best å se på utviklingen av bostedsattraktiviteten over tid.

I tabellen under ser vi hvordan bostedsattraktiviteten har vært i kommunene de siste ti treårsperiodene.

Tabell 14: Bostedsattraktiviteten i kommunene i Telemark de siste ti treårsperiodene. Tallene til venstre viser rangeringen til kommunen blant de 428 kommunene i landet med hensn til ti års progressivt gjennomsnitt.

Rang	Kommune	2001-2003	2002-2004	2003-2005	2004-2006	2005-2007	2006-2008	2007-2009	2008-2010	2009-2011	2010-2012	Prog. snitt	Trend
57	Bø	0,1	-0,2	0,4	0,8	1,3	0,8	0,7	0,0	0,3	0,1	0,4	0,00
63	Fyresdal	1,2	0,8	2,1	0,5	1,0	0,2	0,5	0,0	-0,1	0,2	0,4	-0,16
101	Kragerø	0,5	0,2	0,3	-0,1	0,1	0,1	0,2	0,3	0,4	0,5	0,3	0,01
170	Notodden	0,3	0,4	0,2	0,3	0,1	0,1	0,4	0,0	0,2	-0,1	0,1	-0,03
215	Drangedal	0,0	-0,1	0,5	0,3	-0,1	-0,2	-0,1	0,2	-0,1	0,0	0,0	-0,01
224	Porsgrunn	0,2	0,1	-0,2	0,0	0,2	0,0	-0,4	-0,2	0,2	0,2	0,0	-0,01
238	Nissedal	0,0	-0,3	-0,5	-0,7	-0,4	0,0	0,3	0,1	0,3	0,0	0,0	0,06
247	Hjartdal	0,1	0,1	0,4	0,0	0,0	-0,2	-0,5	-0,4	0,1	0,4	0,0	-0,02
253	Vinje	-0,2	-0,2	-0,1	-0,1	-0,4	-0,2	-0,2	-0,2	-0,1	0,5	-0,1	0,04
256	Tinn	0,1	0,5	0,2	-0,6	-0,9	-0,5	-0,1	0,1	0,2	0,3	-0,1	0,01
268	Seljord	0,3	0,0	-0,2	-0,3	0,3	0,0	0,3	-0,5	0,2	-0,5	-0,1	-0,03
274	Nome	0,2	-0,3	0,1	0,3	0,3	0,0	-0,2	-0,4	-0,2	-0,2	-0,1	-0,04
282	Skien	0,2	0,1	0,0	-0,2	-0,4	-0,4	-0,2	-0,1	-0,1	0,0	-0,1	-0,02
357	Sauherad	-0,1	0,1	-0,6	-0,8	-0,9	-0,6	-0,5	0,1	-0,1	0,0	-0,3	0,02
369	Siljan	0,4	0,4	-0,1	-0,3	-0,5	-0,4	-0,3	-0,4	-0,3	-0,6	-0,4	-0,09
390	Tokke	0,5	-0,2	0,0	-0,1	-0,1	0,0	-0,5	-0,9	-1,0	-0,5	-0,5	-0,13
399	Kviteseid	0,0	-0,4	-0,1	-0,6	-0,1	-0,1	0,0	-0,9	-1,0	-0,9	-0,6	-0,09
410	Bamble	-0,4	-0,5	-0,7	-0,9	-0,7	-0,7	-0,4	-0,6	-0,5	-0,8	-0,6	-0,01

Notodden har i snitt hatt en positiv bostedsattraktivitet, men i den siste treårsperioden har nettoflyttingen for første gang blitt lavere enn forventet.

Bostedsattraktiviteten til Hjartdal har variert en del fra periode til periode. Hjartdal er en liten kommune, og da blir statistikken noe mer tilfeldig. Over tid synes bostedsattraktiviteten til Hjartdal å vært omtrent middels.

Tinn har i gjennomsnitt hatt lav bostedsattraktivitet, men trenden er ganske positiv. De siste tre periodene har Tinn hatt høyere nettoflytting enn forventet verdi. Det var spesielt i periodene fra 2004 til 2008 at bostedsattraktiviteten i Tinn var spesielt dårlig.

I tabellen under ser vi hvordan bostedsattraktiviteten i kommunene i Buskerud har vært i kommunene de siste ti treårsperiodene.

Tabell 15: Bostedsattraktiviteten de siste ti treårsperiodene. Tallene til venstre viser rangeringen til kommunen blant de 428 kommunene i landet med hensyn til ti års progressivt gjennomsnitt.

Rang	Kommune	2001-2003	2002-2004	2003-2005	2004-2006	2005-2007	2006-2008	2007-2009	2008-2010	2009-2011	2010-2012	Prog. snitt	Trend
2	Hemsedal	-2,2	0,2	1,0	1,1	0,1	0,4	1,2	2,0	2,8	1,5	1,3	0,35
5	Hole	0,2	-0,3	0,5	0,8	1,5	2,2	1,7	1,4	1,0	1,1	1,2	0,15
43	Flå	0,3	-0,2	0,2	-0,2	-0,5	0,5	0,7	0,6	0,6	1,1	0,5	0,11
56	Gol	-0,3	-0,6	-0,5	-0,1	0,0	0,9	0,5	1,0	0,2	1,0	0,4	0,16
77	Nes	-0,8	0,0	0,3	-0,1	-0,1	-0,1	0,5	0,5	0,6	0,6	0,3	0,12
80	Øvre Eiker	-0,2	0,4	0,5	0,6	0,2	-0,1	0,0	0,2	0,6	0,6	0,3	0,03
100	Drammen	-0,1	-0,2	0,0	0,1	0,5	0,5	0,6	0,4	0,3	-0,1	0,3	0,04
107	Ål	-0,4	-0,1	0,1	0,4	0,6	0,3	0,1	0,1	0,4	0,2	0,2	0,06
121	Røyken	-0,5	-0,5	-0,1	0,0	0,4	0,4	0,2	0,2	0,1	0,5	0,2	0,09
172	Kongsberg	0,5	0,5	0,3	0,0	-0,1	-0,2	0,1	0,2	0,3	0,2	0,1	-0,03
180	Ringerike	0,0	0,1	0,0	0,3	0,4	0,1	-0,1	-0,2	0,2	0,3	0,1	0,00
181	Modum	0,3	-0,2	-0,2	-0,1	0,3	0,4	0,2	-0,1	-0,1	0,4	0,1	0,02
198	Hol	-0,1	0,4	-0,3	-0,3	-0,7	-0,7	-0,6	0,2	0,9	0,7	0,1	0,07
203	Hurum	0,7	-0,2	-0,2	0,2	0,7	0,1	0,2	0,0	-0,2	-0,2	0,0	-0,04
217	Sigdal	-0,5	0,2	-0,3	0,0	-0,1	0,3	0,1	0,1	-0,1	-0,1	0,0	0,03
228	Flesberg	-0,6	-0,5	0,1	0,0	-0,5	-1,0	-0,5	0,0	0,7	0,6	0,0	0,10
230	Nore og Uvdal	0,1	-0,7	-1,4	-1,7	-1,2	-0,4	0,2	0,5	0,9	0,7	0,0	0,19
252	Krødsherad	0,5	-0,2	-0,4	-0,8	-0,7	-0,7	-0,1	0,3	0,5	0,3	-0,1	0,05
291	Lier	-1,1	-0,9	-0,7	-0,2	0,0	-0,2	-0,3	-0,5	0,2	0,3	-0,1	0,13
368	Rollag	1,7	0,0	-0,5	-0,9	0,0	-0,4	-0,3	-0,7	-0,3	-0,4	-0,3	-0,12
377	Nedre Eiker	0,0	-0,3	-0,2	-0,4	-0,5	-0,6	-0,4	-0,3	-0,3	-0,4	-0,4	-0,03
	<i>Snitt</i>	<i>-0,1</i>	<i>-0,1</i>	<i>-0,1</i>	<i>-0,1</i>	<i>0,0</i>	<i>0,1</i>	<i>0,2</i>	<i>0,3</i>	<i>0,4</i>	<i>0,4</i>	<i>0,2</i>	<i>0,07</i>

Kongsberg har over tid hatt en positiv bostedsattraktivitet, og er dermed over middels attraktiv som bostedskommune.

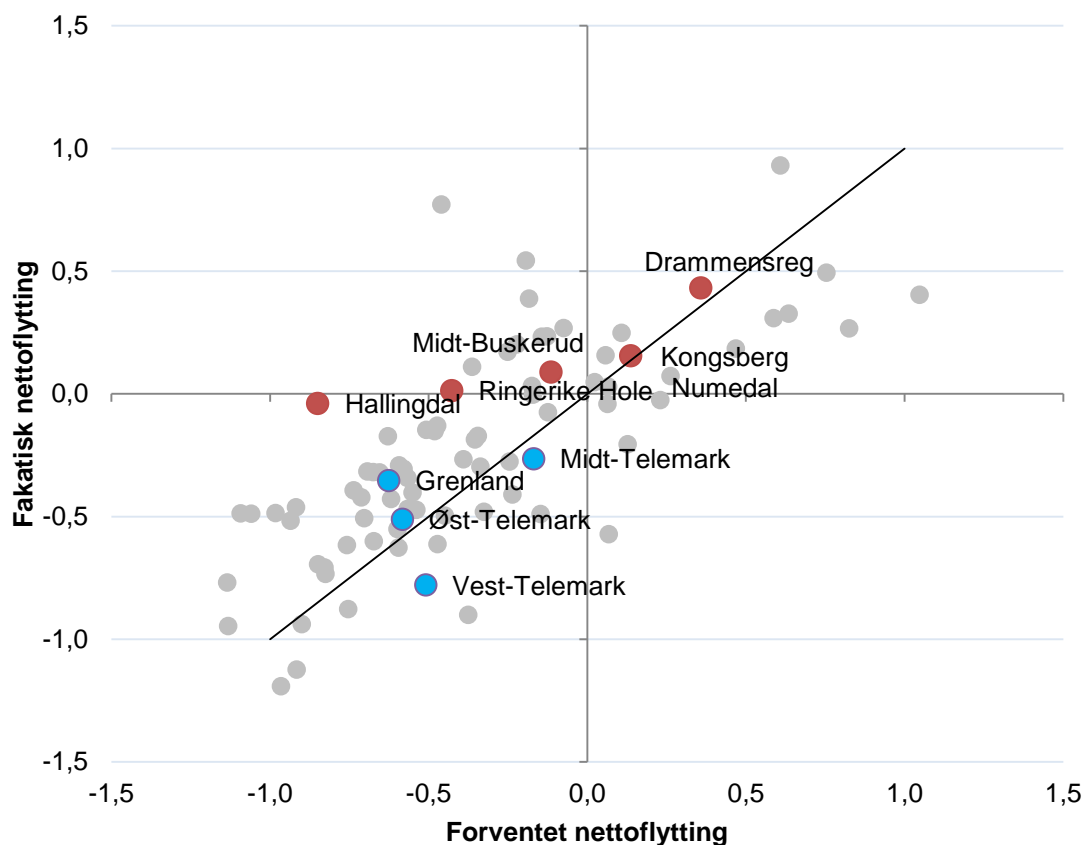
Flesberg har hatt varierende bostedsattraktivitet, men svært høy bostedsattraktivitet i de siste periodene.

Nore og Uvdal har hatt sterke svingninger i sin bostedsattraktivitet, som har gått fra å være spesielt svak i årene fra 2003 til 2007, til temmelig god i de siste periodene.

Rollag har hatt svak bostedsattraktivitet i en årrekke, og er rangert nest sist av Buskerudkommunene.

4.3.1 Bostedsattraktivitet for regioner

Vi kan også se på regionene i Buskerud og Telemark, med hensyn til faktisk nettoflytting, og forventet nettoflytting ut fra arbeidsplassvekst og strukturelle forhold.

Figur 41: Faktisk nettoflytting og forventet nettoflytting ut fra arbeidsplassvekst og strukturelle forhold i perioden 2010-2012 (tre års glidende gjennomsnitt).

Her ser vi at bostedsattraktiviteten er ganske gjennomsnittlig både i Kongsberg/Numedal og i Øst-Telemark. Forskjellen mellom regionene er at Kongsberg/Numedal har mye bedre arbeidsplassvekst og samtidig noe bedre strukturelle forhold enn Øst-Telemark. Øst-Telemark har faktisk noe bedre nettoflytting enn forventet, og synes dermed å være over middels attraktiv som bostedsregion.

4.3.2 Bostedsattraktivitet i regionene på Østlandet

I tabellen under ser vi bostedsattraktiviteten i alle regionene på Østlandet. Bostedsattraktiviteten er flytting utover det som kan forklares av arbeidsplassveksten og de strukturelle flyttefaktorene (befolkningsstørrelse, arbeidsmarkedintegrasjon og nabovekst).

Tabell 16: Bostedsattraktiviteten de siste ti treårsperiodene. Tallene til venstre viser rangeringen til regionen blant de 83 regionene i landet med hensyn til ti års progressivt gjennomsnitt. Nest siste kolonne viser progressivt gjennomsnitt. Siste kolonne viser trenden, dvs. retningen på verdiene de siste årene.

Rang	Region	2001-2003	2002-2004	2003-2005	2004-2006	2005-2007	2006-2008	2007-2009	2008-2010	2009-2011	2010-2012	Prog. snitt	Trend
3	Øvre Romerike	1,4	1,2	0,5	0,5	0,5	0,6	0,5	0,4	0,5	0,3	0,5	-0,09
4	Nedre Glomma	0,6	0,7	0,9	0,5	0,3	0,3	0,5	0,6	0,5	0,4	0,5	-0,03
5	Halden (Region)	0,0	0,6	0,7	0,5	0,1	0,2	0,4	0,5	0,5	0,6	0,4	0,02
6	Hallingdal	-0,5	-0,1	-0,1	0,0	-0,1	0,2	0,3	0,7	0,8	0,8	0,4	0,14
8	Sandefjord/Larvik	0,4	0,2	0,1	0,1	0,1	0,2	0,3	0,4	0,6	0,3	0,3	0,03
10	Ringerike/Hole	0,0	-0,1	0,0	0,4	0,5	0,4	0,2	0,0	0,3	0,5	0,3	0,04
11	Glåmdal	0,3	0,2	0,2	0,2	0,5	0,2	0,3	0,2	0,4	0,2	0,3	0,00
13	Sør Østerdal	0,5	0,0	0,2	0,4	0,6	0,2	-0,1	-0,1	0,4	0,4	0,2	-0,01
17	Valdres	-0,2	0,1	0,0	0,1	0,0	0,3	0,1	0,2	0,2	0,4	0,2	0,04
19	Tønsbergregionen	0,2	0,2	0,3	0,1	0,2	0,2	0,3	0,1	0,1	0,0	0,2	-0,01
20	Indre Østfold	0,3	0,3	0,1	0,1	0,3	0,0	0,1	-0,1	0,2	0,4	0,2	0,00
24	Gjøvikregionen	0,1	0,0	0,1	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,01
25	Midt-Gudbrandsdal	-0,3	-0,1	-0,1	0,0	-0,1	-0,1	0,2	0,3	0,4	0,2	0,1	0,06
27	Mossregionen	-0,1	0,1	-0,1	0,0	0,0	0,1	0,3	0,1	0,1	0,2	0,1	0,02
30	Lillehammerregionen	-0,3	-0,2	-0,1	0,2	0,4	0,2	0,4	0,0	0,2	-0,2	0,1	0,03
33	Øst-Telemark	0,1	0,4	0,2	0,1	-0,1	0,0	0,2	0,0	0,2	0,1	0,1	-0,02
34	Grenland	0,3	0,2	0,0	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	0,1	0,2	0,3	0,1	0,00
35	Drammensregionen	-0,3	-0,3	-0,1	0,0	0,2	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1	0,05
36	Nord-Gudbrandsdal	0,0	0,0	0,0	0,1	0,2	0,2	0,2	0,0	0,0	0,0	0,1	0,00
41	Hamarregionen	-0,1	-0,1	0,2	0,2	0,3	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,00
45	Midt-Buskerud	0,0	-0,2	-0,4	-0,2	0,1	0,2	0,1	-0,1	0,0	0,2	0,0	0,03
46	Fjellregionen	0,0	-0,2	-0,1	-0,2	0,0	-0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,0	0,02
49	Midt-Telemark	0,1	-0,2	0,0	0,1	0,3	0,1	0,1	-0,1	0,0	-0,1	0,0	0,00
51	Oslo (Region)	0,3	0,3	0,1	0,0	0,0	0,2	0,1	0,0	-0,2	-0,3	0,0	-0,05
59	Kongsberg/Numedal	0,3	0,2	0,0	-0,3	-0,5	-0,6	-0,2	0,0	0,2	0,0	-0,1	-0,01
68	Hadeland	0,2	-0,2	-0,2	-0,2	0,0	-0,2	0,0	-0,4	-0,2	-0,3	-0,2	-0,03
72	Vest-Telemark	0,1	-0,2	0,0	-0,4	0,0	-0,1	0,0	-0,6	-0,4	-0,3	-0,3	-0,04

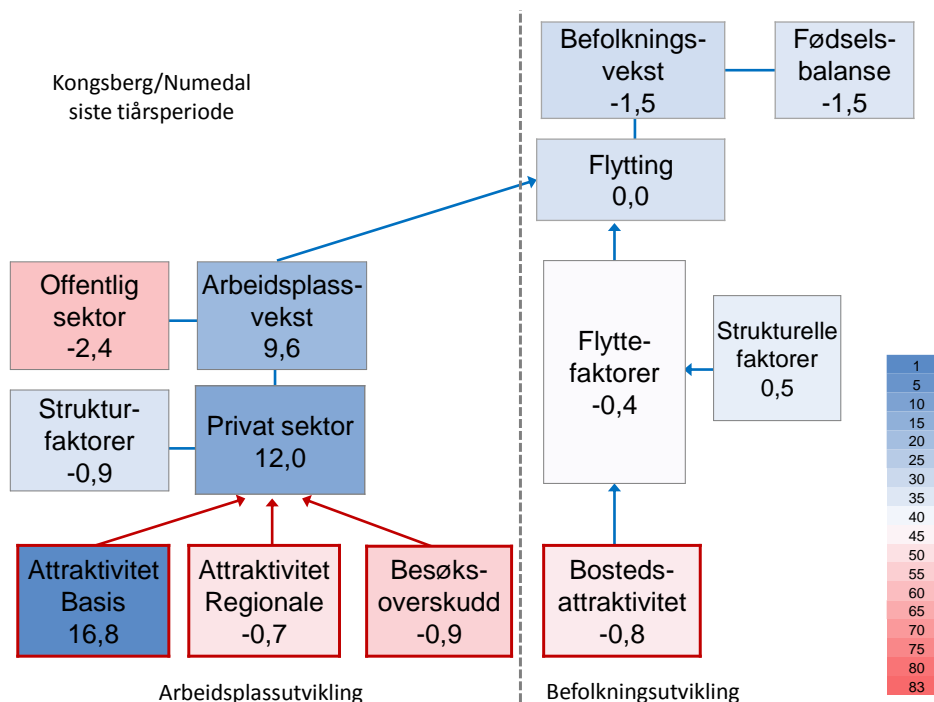
Regionene på Østlandet er gjennomgående mer attraktive som bosted enn regionene i andre landsdeler, og de fleste har dermed en liten gevinst på flyttestrømmene, selv når vi korrejerer for både arbeidsplassvekst og strukturelle forhold. Østlandet er en landsdel som i sum er attraktiv som bosted i forhold til andre landsdeler.

Øst-Telemark har i snitt tjent 0,1 prosent av folketallet i ekstra innflytting, og er rangert som nummer 33 av 83 regioner i landet når det gjelder bostedsattraktivitet.

Kongsberg/Numedal hadde en periode mellom 2004 og 2008 med svak bostedsattraktivitet, og det trekker snittet ned. De siste periodene har imidlertid bostedsattraktiviteten kommet over middels også i Kongsberg/Numedal.

4.3.3 Oppsummering attraktivitet

I figuren under oppsummeres analysen av flytting og bostedsattraktivitet i Kongsberg/Numedal.

Figur 42: Relativ utvikling i Kongsberg/Numedal de ti siste årene, dvs. differanse mellom utviklingen i Kongsberg/Numedal og i Norge. Tall for arbeidsplassvekst er i prosent av sysselsettingen i 2002, mens tall for befolkningsendringer og flytting er i prosent av befolkning samme år. Boksene nederst til venstre viser bedriftsattraktiviteten i basis-, de regionale – og besøksnæringene. Boksen nederst til høyre viser bostedsattraktiviteten.

Befolkningsveksten har vært 1,5 prosentpoeng lavere i Kongsberg/Numedal enn i landet som helhet. Det skyldes lavere fødselsbalanse. Regionen har hatt samme nettoflytting som Norge som helhet. Av fargene ser vi at dette er bedre enn middels av norske regioner.

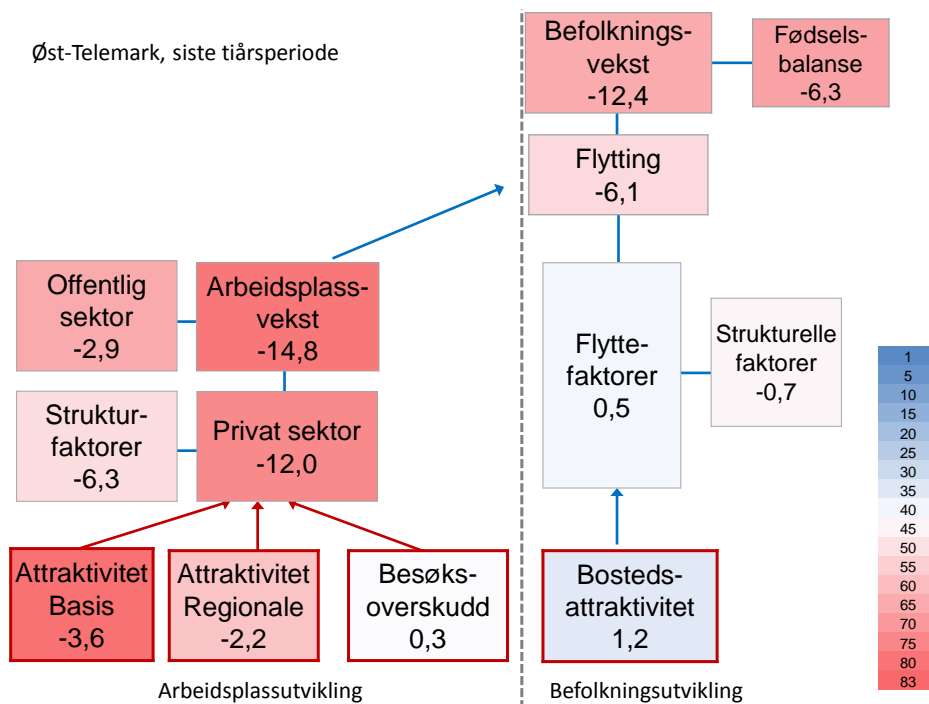
Kongsberg/Numedal har hatt mye sterkere arbeidsplassvekst enn landet som helhet, til tross for at offentlig sektor har hatt svakere arbeidsplassvekst. Det er privat sektor som har drevet fram veksten.

Det er basisnæringene som har hatt en nesten ekstremt sterk utvikling. De regionale næringene og besøksnæringene har egentlig hatt en forholdsvis svak utvikling i regionen.

Kongsberg/Numedal har over tid hatt svakere bostedsattraktivitet, noe som har gjort at nettoflyttingen ikke har blitt høyere. Her er imidlertid trenden ganske positiv, ved at bostedsattraktiviteten har blitt stadig bedre i de siste ti årene.

4.3.4 Oppsummering attraktivitet

I figuren under oppsummeres analysen av flytting og bostedsattraktivitet i Øst-Telemark.

Figur 43: Relativ utvikling i Øst-Telemark de ti siste årene, dvs. differanse mellom utviklingen i Øst-Telemark og i Norge. Tall for arbeidsplassvekst er i prosent av sysselsettingen i 2002, mens tall for befolkningsendringer og flytting er i prosent av befolkning samme år. Boksene nederst til venstre viser bedriftsattraktiviteten i basis-, de regionale – og besøksnæringene. Boksen nederst til høyre viser bostedsattraktiviteten.

Befolkningsveksten har vært 12,4 prosentpoeng lavere i Øst-Telemark enn i landet som helhet. Det skyldes dels lavere fødselsbalanse, som har bidratt med 6,3 prosentpoeng. Regionen har samtidig hatt svakere nettoutflytting enn Norge, som har bidratt med 6,1 prosentpoeng.

Øst-Telemark har hatt svært lav arbeidsplassvekst. Det skyldes dels svak vekst i offentlig sektor, og dels også at bransjestrukturen har vært uheldig.

Men de strukturelle ulempene til Øst-Telemark forklarer ikke hele forskjellen. Det har vært en svært svak utvikling i basisnæringene. De regionale næringene har også utviklet seg svakt, kanskje fordi nedgangen i basisnæringene har hatt ringvirkninger. Øst-Telemark har dermed hatt svært dårlig bedriftsattraktivitet de siste ti årene.

Besøksnæringene i Øst-Telemark har utviklet seg ganske bra, tatt i betraktning at den svake befolkningsveksten har gitt negative impulser. Øst-Telemark har dermed hatt en forbedring av besøksattraktiviteten, men dette har ikke på langt nær kunnet kompensere for den svake utviklingen i resten av næringslivet i regionen.

Øst-Telemark kommer ut med høy bostedsattraktivitet, mens Kongsberg/Numedal har lav bostedsattraktivitet. Det er naturlig å tenke seg at det skyldes at den sterke arbeidsplassveksten i Kongsberg har ført til at mange i Øst-Telemark har tatt en del av de nye jobbene. Dermed har Øst-Telemark fått mindre utflytting enn deres egen arbeidsplassvekst skulle tilsi, mens Kongsberg/Numedal har fått tilsvarende mindre innflytting.

5. NæringsNM

NæringsNM er utviklet for å måle hvordan næringslivet presterer i ulike områder i Norge. For å måle næringsutviklingen i en kommune, ser vi på fire mål: Nyetableringer, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse^v.

NæringsNM	Nyetableringer	<ol style="list-style-type: none">1. Etableringsfrekvens: Antall nyregistrerte foretak som andel av eksisterende foretak i begynnelsen av året2. Bransjustert etableringsfrekvens: Basert på etableringsfrekvens, justert for effekten av bransjestrukturen3. Vekst i antall foretak: Etableringsfrekvensen fratrukket nedlagte foretak
	Lønnsomhet	<ol style="list-style-type: none">4. Andel foretak med positivt resultat før skatt5. Bransjustert lønnsomhet: Andel foretak med positivt resultat før skatt, justert for effekten av bransjestrukturen6. Andel foretak med positiv egenkapital
	Vekst	<ol style="list-style-type: none">7. Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen (KPI)8. Andel foretak med realvekst justert for effekten av bransjestrukturen9. Andel foretak med vekst i verdiskaping
	Næringslivets størrelse	<ol style="list-style-type: none">10. Antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen

Nyetableringer i regioner og kommuner blir målt med tre indikatorer. Den første, etableringsfrekvens, måler antall nyregistrerte foretak i forhold til eksisterende antall foretak i begynnelsen av året. Bransjustert etableringsfrekvens er etableringsfrekvensen fratrukket virkningen av bransjestrukturen i regioner og kommuner. Denne indikatoren viser om regionen har få eller mange etableringer når vi tar hensyn til at etableringsfrekvensen varierer mye mellom ulike bransjer. Den tredje indikatoren er vekst i antall foretak. Dette vil være etableringsfrekvensen fratrukket frekvensen av nedlagte foretak.

Lønnsomheten i regionenes næringsliv blir målt med tre indikatorer. Den første er andel foretak med positivt resultat før skatt. I tillegg har vi målt andel lønnsomme foretak justert for bransjestrukturen. Den tredje indikatoren er andel foretak med positiv egenkapital.

Vekst i regionene er målt med andel foretak med omsetningsvekst større enn prisstigningen. Også her har vi en andre indikator som justerer for bransjestruktur. Den tredje indikatoren er andel foretak med vekst i verdiskaping.

Indikatoren ”næringslivets størrelse” er antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen.

For hver indikator rangeres regioner og kommuner. Rangeringsnumrene legges så sammen innenfor hver gruppe.

Til slutt summeres rangeringsnumrene for de fire indeksene nyetablering, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse. Den regionen og kommunen som har lavest sum, kommer ut som vinner av årets NæringsNM.

5.1 Nyetableringer

Etableringsfrekvensen er antall nyetablerte foretak som prosent av antall eksisterende foretak i begynnelsen av året.

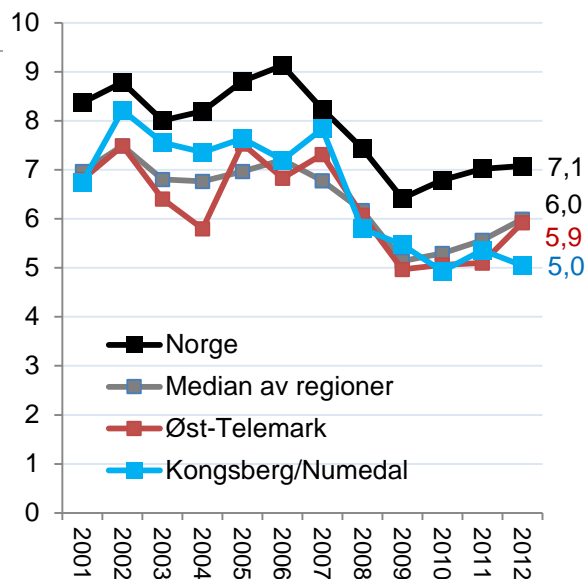
Etableringsfrekvensen i Norge har vært ganske høy i hele perioden fra 2001 til 2006, før den begynte å synke. I denne perioden økte også antall foretak raskere enn veksten i økonomien. Det kan være flere årsaker til det. Kanskje ble det flere foretak som ble registrert, som tidligere var uregistrert? Kanskje ble det vanligere å splitte opp virksomheter i drifts- og eierselskap? En tredje årsak kan være at det kreves et registrert foretak for å opprette et domene på internett. Det kan synes som om etableringsfrekvensen og veksten i antall foretak nå er på et mer normalt nivå, og at økningen de siste to årene reflekterer at veksten i næringslivet er på vei opp.

Kongsberg/Numedal hadde høy etableringsfrekvens fram til 2006. Etter dette har etableringsfrekvensen vært ganske lik medianen. I 2012 var det lav etableringsfrekvens i Kongsberg/Numedal. Øst-Telemark har hatt etableringsfrekvens som har vekslet på å ligge over og under medianen.

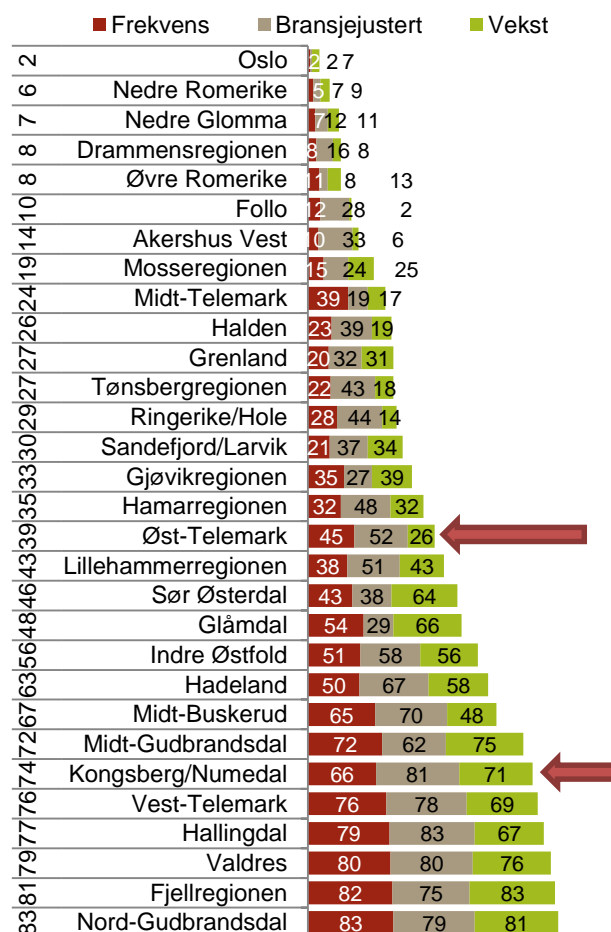
5.1.1 Etableringsindeksen for regioner

Etableringsindeksen har tre indikatorer for nyetablering; etableringsfrekvensen, den bransjejusterte etableringsfrekvensen og vekst i antall foretak. Den bransjejusterte etableringsfrekvensen tar hensyn til bransjestrukturen, og måler etableringsfrekvensen bransje for bransje. Vekst i antall foretak er etableringsfrekvens fratrukket andel nedlagte foretak. Til sammen gir etableringsindeksen et godt bilde på etableringsaktiviteten i regionene.

Oslo har høyest etableringsfrekvens på Østlandet, og rangerer som nummer to av de 83 regionene i landet. Øst-Telemark er rangert som nummer 39, mens Kongsberg/Numedal er rangert helt nede på 74. plass.

Figur 44: Etableringsfrekvensen i Kongsberg/Numedal, Øst-Telemark, Norge og medianen av regionene i Norge i perioden 2001-2012.

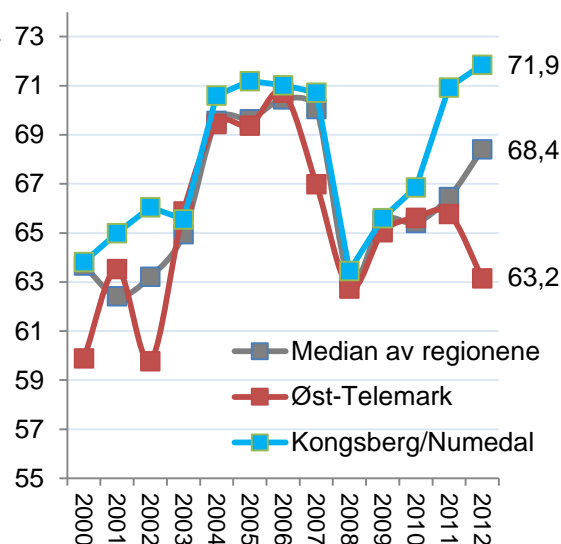
Figur 45: Etableringsindeksen i regionene på Østlandet. Rangering blant landets 83 regioner i 2012 til venstre, og rangering siste ti år i parentes. Rangering for de tre etableringsindikatorerne vises i figuren.

5.2 Lønnsomhet

Lønnsomheten i næringslivet måles som andel av foretakene med positivt resultat før skatt. Med denne metoden teller små og store foretak likt.

Lønnsomheten i norsk næringsliv var på topp i årene fra 2004 til 2007. I 2008 sank lønnsomheten brått, men har vært stigende i de fire siste årene. I 2012 hadde 68,4 prosent av alle regnskapspliktige foretak et positivt resultat før skatt.

Andelen foretak med et positivt resultat før skatt var vært middels til lavt i Øst-Telemark. I 2012 sank andelen lønnsomme foretak ganske mye i Øst-Telemark og havnet langt under middels av regionene. Kongsberg/Numedal har hatt en forholdsvis høy andel lønnsomme foretak, og har hatt spesielt høy andel de siste to årene.

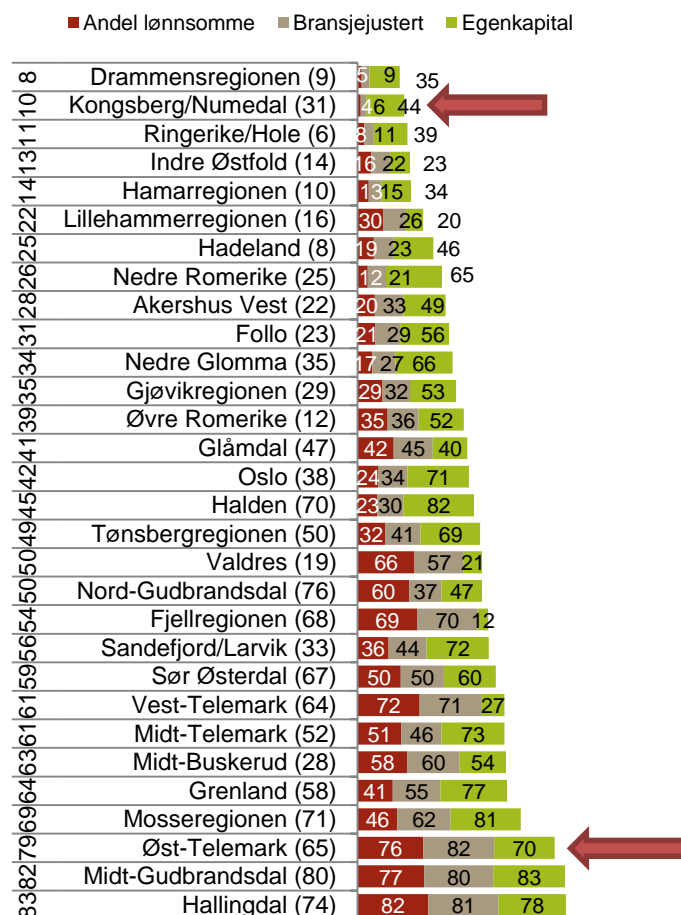
Figur 46: Prosentvis andel foretak med positivt resultat før skatt i Kongsberg/Numedal og Øst-Telemark, sammenliknet med medianen av regionene i Norge, 2000-2012.

5.2.1 Lønnsomhetsindeksen for regioner

I figur 47 ser vi hvordan regionene gjør det på lønnsomhetsindeksen. Lønnsomhetsindeksen er sammensatt av tre indikatorer; andel foretak med positivt resultat, den bransjejusterte andelen og andelen av foretak med positiv egenkapital.

Kongsberg/Numedal er nummer 10 av 83 regioner på lønnsomhetsindeksen. Det er en forholdsvis lav andel av foretak med positiv egenkapital, noe som trekker ned plasseringen. Kongsberg/Numedal er nummer 31 når det gjelder lønnsomhet de ti siste årene, så det er tydelig at regionene har hatt framgang når det gjelder lønnsomheten.

Øst-Telemark er rangert helt nede på 79. plass, og der dermed fjerde siste av alle regionene i landet. Øst-Telemark er svakt rangert for alle de tre lønnsomhetsindikatorerne. Øst-Telemark er nummer 65 når det gjelder lønnsomhet for de ti siste årene.

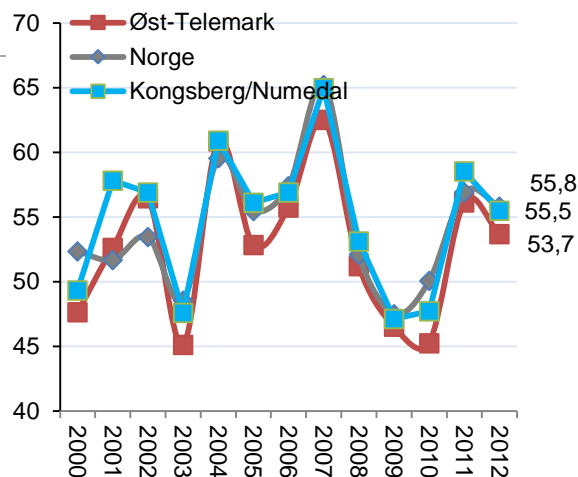

Figur 47: Lønnsomhetsindeksen for regioner. Rangering blant landets 83 regioner i 2012 til venstre, og rangering siste ti år i parentes. Rangering for de tre lønnsomhetsindikatorerne vises i figuren.

5.3 Vekst

Andel vekstforetak i Norge var rekordhøyt i 2007, da 65,2 prosent av foretakene hadde omsetningsvekst høyere enn prisstigningen. Andel vekstforetak sank deretter dramatisk de to neste årene, og var på 47,5 prosent i 2009. Etter dette har andel vekstforetak tatt seg opp, og det var en sterk økning i andel vekstforetak fra 2010 til 2011, før andelen sank igjen i 2012. I 2012 var det 55,8 prosent av foretakene i Norge som hadde vekst høyere enn prisstigningen.

Andelen vekstforetak i Øst-Telemark har stort sett vært lavere enn middels, mens andelen i Kongsberg/Numedal har vært høy i flere år, men ikke i alle. I 2012 hadde Kongsberg/Numedal litt lavere andel vekstforetak enn middels, mens Øst-Telemark hadde klart lavere andel vekstforetak enn middels.

Figur 48: Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen i Kongsberg/Numedal, Øst-Telemark og medianen av regionene i Norge, 2000 - 2012.

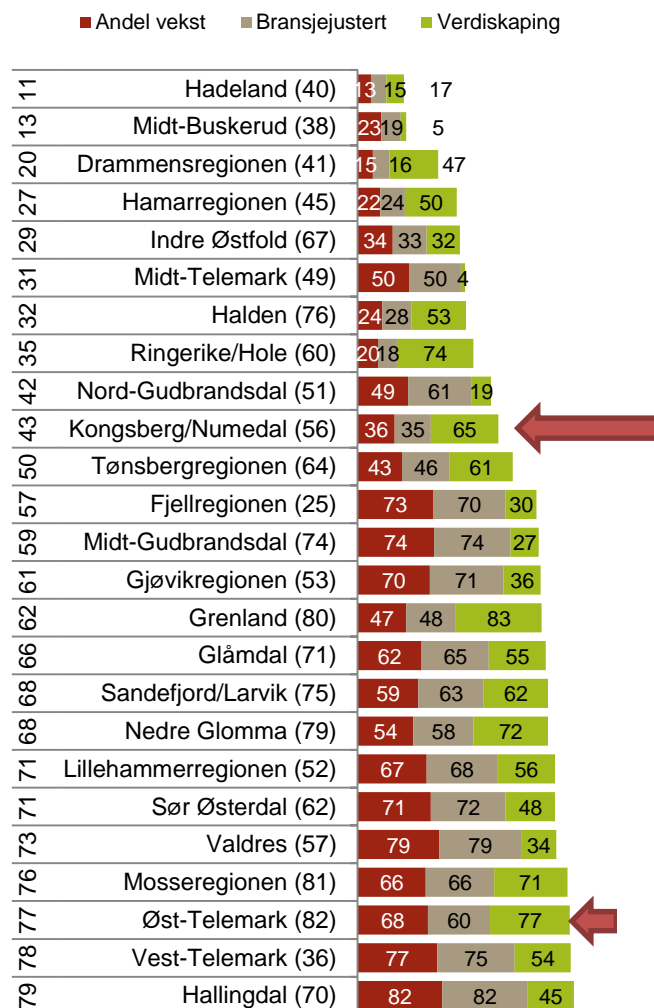
5.3.1 Vekstindeksen for regioner

Vi måler veksten i næringslivet i regionene ved hjelp av tre indikatorer. Den første indikatoren er andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen. Den andre indikatoren er andel vekstforetak, justert for bransjestrukturen i regionene. Den tredje indikatoren er andel foretak med vekst i verdiskapingen. Den endelige vekstindeksen er basert på regionenes rangering med hensyn til de tre vekstindikatorene.

Figur 49 viser vekstindeksen for regionene på Østlandet.

Kongsberg/Numedal rangeres som nummer 43 av landets 83 regioner på vekstindeksen. Vi så tidligere at Kongsberg/Numedal hadde sterk vekst i antall arbeidsplasser. Når de likevel ikke kommer høyere enn middels på vekstindeksen, er det fordi det er noen få store bedrifter som vokser. Mange av de små bedriftene har ikke vekst.

Øst-Telemark er rangert som nummer 77 på vekstindeksen for 2012, og er rangert som nummer 80 på vekstindeksen for de ti siste årene.

Figur 49: Vekstindeksen for regioner. Rangering blant landets 83 regioner i 2012 til venstre, og rangering siste ti år i parentes. Rangering for de tre vekstindikatorene vises i figuren.

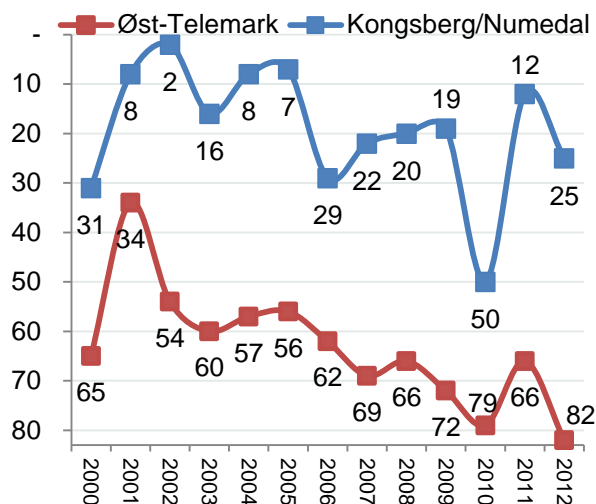
5.4 NæringsNM for regioner

NæringsNM er en rangering av kommuner, regioner og fylker basert på et sett med ti indikatorer for nyetableringer, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse. Formålet er å komme fram til et mål som forteller hvordan næringslivet samlet sett gjør det i en region. Telemarksforskning har utarbeidet NæringsNM for NHO de siste ni årene.

Figur 50 viser plasseringen til Øst-Telemark og Kongsberg/Numedal i årene 2000-2012.

Kongsberg/Numedal har gjort det bra i NæringsNM, særlig før 2006. Det er bare i 2010 at de har vært rangert lavere enn middels.

Øst-Telemark har på sin side bare vært over middels i 2001, og har hatt en ganske tydelig fallende trend etter det. I siste NæringsNM ble de nest sist av alle regionene i landet.

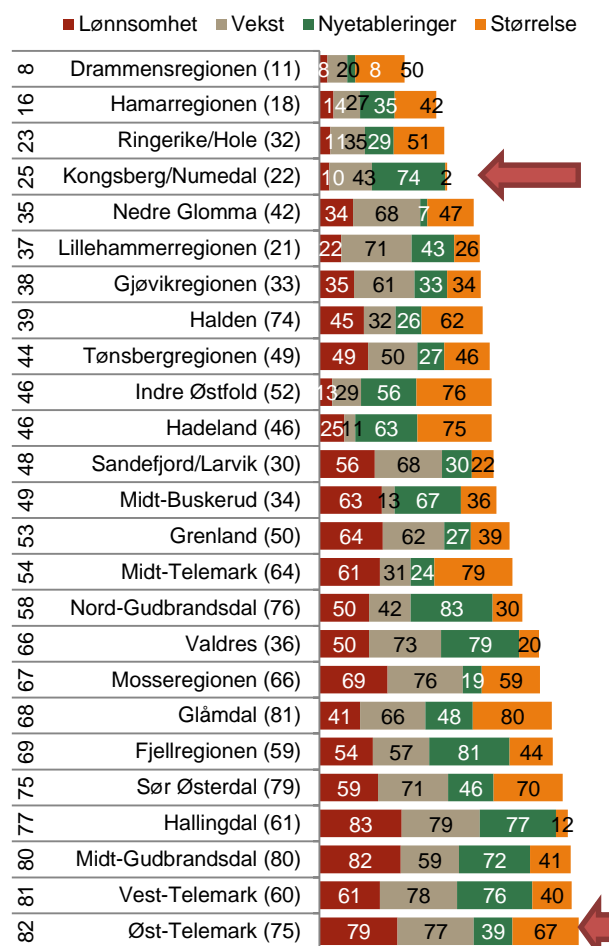
Figur 50: Rangeringen til Øst-Telemark og Kongsberg/Numedal i NæringsNM i årene 2000-2012 av 83 regioner.

5.4.1 Regionene på Østlandet

Figur 51 viser plasseringen til regionene på Østlandet i NæringsNM 2012. Rangeringsnumrene vises helt til venstre. Rangeringen samlet sett for den siste tiårsperioden er vist i parentes ved siden av regionnavnet.

Kongsberg/Numedal kom på 24. plass i 2012. I et tiårsperspektiv er Kongsberg/Numedal på 22. plass. De tapte mange plasseringer på grunn av lite nyetableringer i 2012.

Øst-Telemark ble rangert litt over middels for nyetableringer i 2012, men var blant de dårligste for lønnsomhet og vekst, og ble dermed nummer 82 av 83 regioner.

Figur 51: NæringsNM for regionene på Østlandet. Rangering blant landets 83 regioner i 2012 til venstre, og rangering siste ti år i parentes. Rangering for de fire indeksene vises i figuren.

5.5 NæringsNM for kommuner

Skien ble beste kommune i NæringsNM av kommunene i Telemark i NæringsNM 2013, som baserer seg på resultatene fra 2012. Skien ble likevel ikke bedre enn nummer 112 av 428 kommuner i landet. Kommunene i Telemark gjør det dermed ikke spesielt godt i NæringsNM. Seljord er beste kommune i Telemark hvis vi ser på resultatene for de ti siste årene under ett, og er nummer 75 av 428 kommuner på denne rankingen.

Notodden ble nummer 288 av 428 kommuner i siste NæringsNM, og er nummer 258 for de ti siste årene.

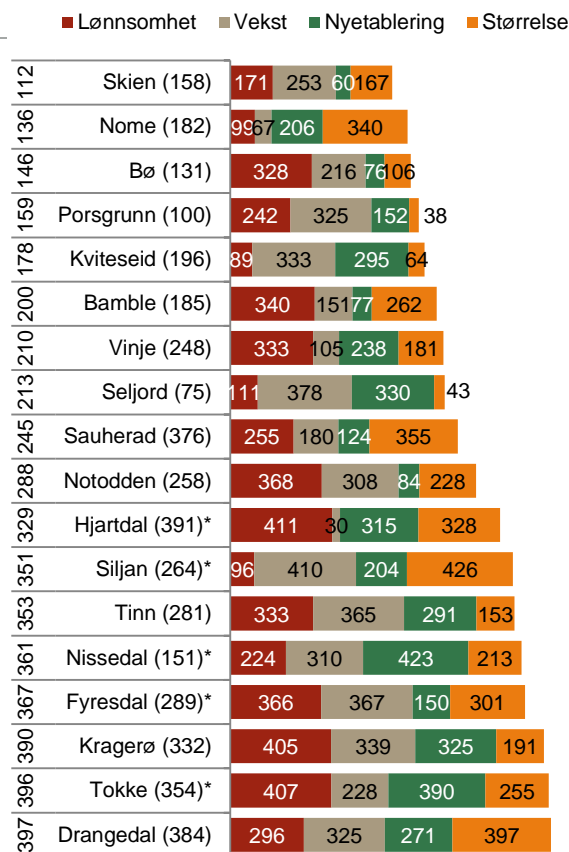
Tinn ble nummer 353 i siste NæringsNM, og er nummer 281 for siste ti år.

Hjartdal ble nummer 329 sist, og er nummer 391 de siste ti årene.

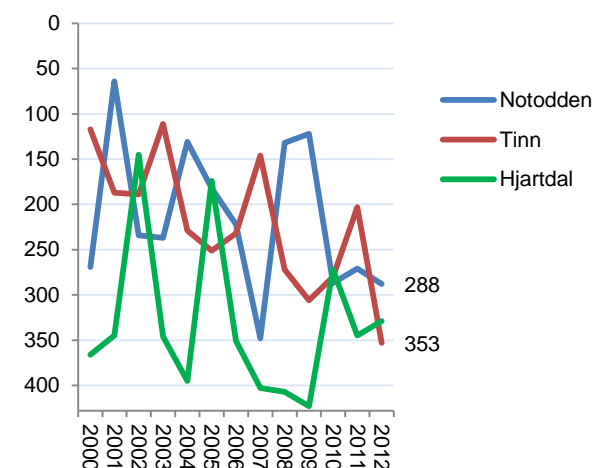
Kommunenes utvikling i NæringsNM er vist i figur 53.

Både Notodden og Tinn har hatt litt svingende resultat, men begge har en nokså klar nedadgående trend i sine plasseringer.

Hjartdal har hatt de sterkeste svingningene. Det skyldes at det er relativt få bedrifter i Hjartdal, og da blir det lett store tilfeldige utslag fra år til år.

Figur 52: Resultat i NæringsNM for kommunene i Telemark. Alle tall er rangeringer blant landets 428 kommuner, til venstre rangering for NæringsNM siste år, i parentes siste ti år. I figuren vises rangeringer for hver av de fire indeksene. Små kommuner er merket med *.

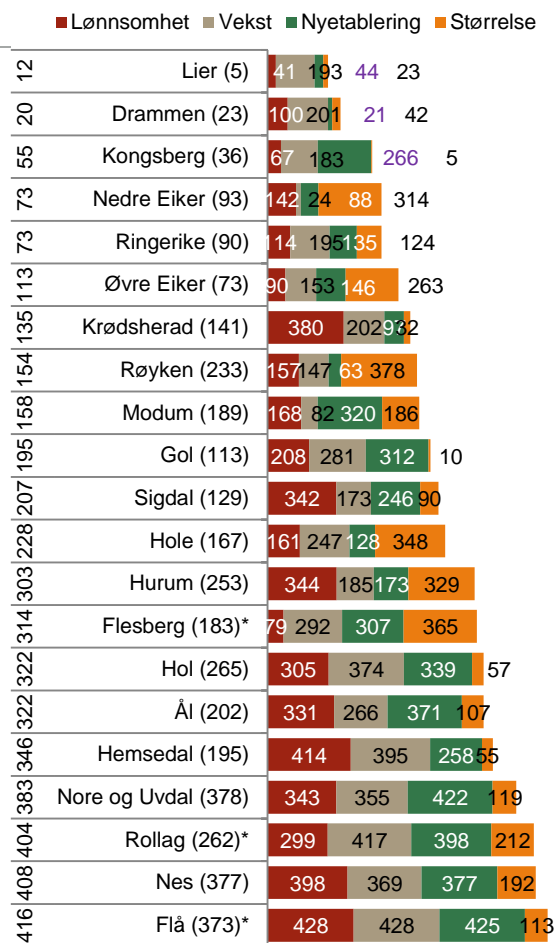
Figur 53: Kommunene i Øst-Telemark sin rangering i NæringsNM fra 2000 til 2012.

5.6 NæringsNM for kommuner

Lier ble beste kommune i NæringsNM av kommunene i Buskerud i NæringsNM 2013, som baserer seg på resultatene fra 2012.

Kongsberg ble nummer 55, og er tredje best av kommunene i fylket, til tross for at få nyetableringer trakk mye ned. Kongsberg er nummer 36 for de ti siste årene, og dermed blant den beste tiendedelen av kommunene i landet.

De andre kommunene i Kongsberg/Numedal gjorde det vesentlig svakere. Flesberg ble nummer 314, Nore og Uvdal nummer 383 og Rollag nummer 404.

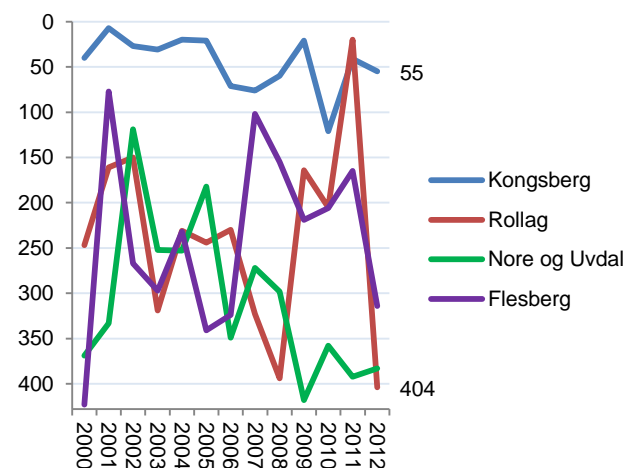
Figur 54: Resultat i NæringsNM for kommunene i Telemark. Alle tall er rangeringer blant landets 428 kommuner, til venstre rangering for NæringsNM siste år, i parentes siste ti år. I figuren vises rangeringer for hver av de fire indeksene.

Kommunenes utvikling i NæringsNM er vist i figur 55.

Kongsberg har gjort det bra i NæringsNM i alle årene, og har bare en gang vært lavere rangert enn nummer 100, det var i 2010.

Rollag og Flesberg har hatt svært varierende resultat. Det er kommuner med få bedrifter, og da blir det lett store tilfeldige utslag fra år til år.

Nore og Uvdal har hatt svært dårlige resultater de siste årene.

Figur 55: Kommunene i Kongsberg/Numedal sin rangering i NæringsNM, 2000 - 2012.

6. Innovasjon

Innovasjon er et sentralt begrep for å forklare global vekst. Nye produkter og forbedrede prosesser skaper økonomisk vekst. Det er derfor interessant å forsøke å måle regionale variasjoner i næringslivets innovasjon. Kan slike forskjeller være med på å forklare hvorfor regionene har ulik næringsutvikling?

Statistisk Sentralbyrå gjennomfører regelmessig en spørreundersøkelse om innovasjon i næringslivet, som vi har fått tilgang til. Siste utgave av denne undersøkelsen ble gjennomført i 2010 og omfattet 6 595 foretak. Mange av disse hadde virksomhet i flere bransjer og kommuner, og hadde til sammen 10 870 bedrifter. Undersøkelsen har en rekke spørsmål om FoU, innovasjon og samarbeid. Vi har konsentrert oss om spørsmål som går direkte på om bedriftene faktisk har gjennomført innovasjoner.

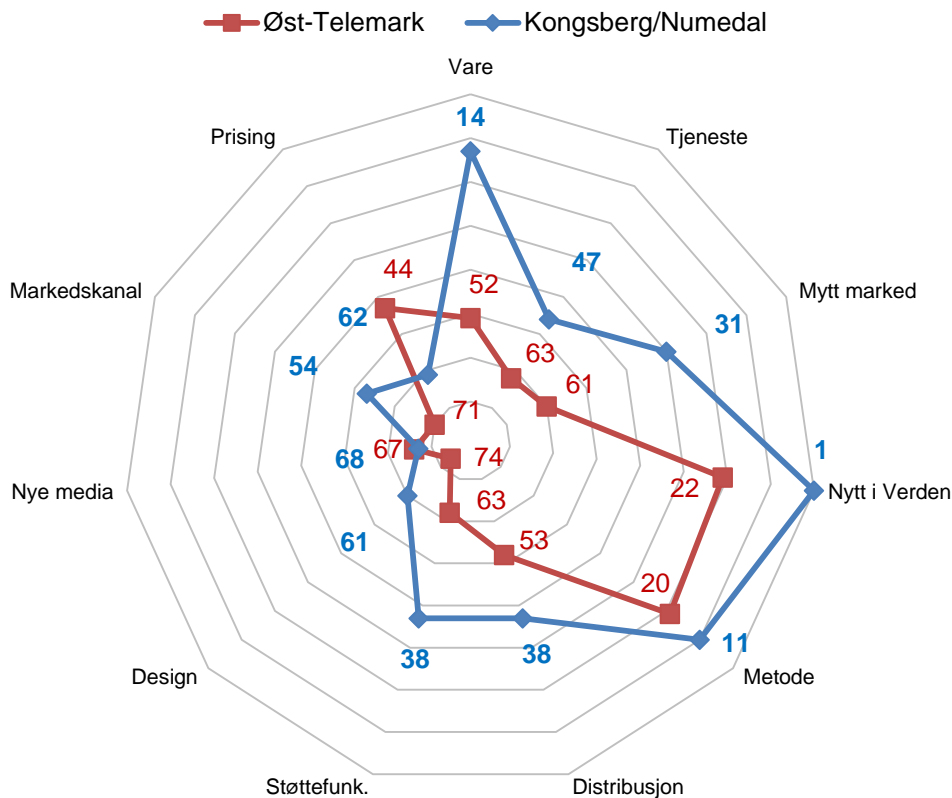
Tabell 17: Spørsmål fra innovasjonsundersøkelsen som er brukt i innovasjonsmålingen.

	Tekst: Verdi lik 1 hvis...	Kort navn	Vekt
Produkt-innovasjon	foretaket introduserte produktinnovasjon i form av nye eller vesentlig forbedrede varer i perioden 2008-2010	Vare	2
	foretaket introduserte produktinnovasjon i form av nye eller vesentlig forbedrede tjenester i perioden 2008-2010	Tjeneste	2
	foretaket hadde produktinnovasjoner nye for markedet i perioden 2008-2010	Nytt for markedet	4
	foretaket hadde produktinnovasjoner nye for verdensmarkedet i perioden 2008-2010	Nytt i Verden	4
Prosess-innovasjon	foretaket har introdusert nye eller vesentlig forbedrede metoder for produksjon eller fremstilling av varer og tjenester i 2008-2010	Metode	2
	foretaket har introdusert nye eller vesentlig forbedrede metoder for lagring, levering eller distribusjon av varer og tjenester i 2008-2010	Distribusjon	1
	foretaket har introdusert nye eller vesentlig støttefunksjoner, som systemer for vedlikehold, innkjøp, regnskap eller IT i 2008-2010	Støttefunksjon	1
Markeds-innovasjon	foretaket i 2008-2010 introduserte markedsinnovasjoner i form av: vesentlige endringer i design (utseende/utforming) av en vare eller tjeneste	Design	1
	foretaket i 2008-2010 introduserte markedsinnovasjoner i form av: nye media eller nye måter for promotering av produktet	Media	1
	foretaket i 2008-2010 introduserte markedsinnovasjoner i form av: nye måter for produkt plassering eller salgskanaler	Markedskanal	0,5
	foretaket i 2008-2010 introduserte markedsinnovasjoner i form av: nye metoder for prising	Prising	0,5

I tabellen over ser vi de spørsmålene som danner grunnlag for indikatorer for innovasjon i regioner og fylker. De er samlet i tre typer av innovasjon: Produktinnovasjon, prosessinnovasjon og markedsinnovasjon. Det er også definert vekter for hvert av spørsmålene, som vi bruker når vi skal lage en samlet indeks for innovasjon. Vektingen er skjønnsmessig, og baserer seg på at noen av spørsmålene intuitivt virker å være viktigere enn andre. Spørsmål om produktinnovasjoner er nye for markedet og om produktinnovasjonene er nye for verdensmarkedet er tillagt størst vekt. Spørsmål om nye måter for produkt plassering eller nye metoder for prising er gitt lavest vekt.

6.1 Innovasjon i Kongsbergregionen

De ulike spørsmålene på forrige side har med ulike typer innovasjon å gjøre. Svarene fra bedriftene i viser hvor stor andel av bedriftene som har oppgitt ulike innovasjonstyper. Disse andelenene har vi rangert blant de 80 regionene vi bruker for innovasjonsundersøkelsen. For rangeringen bruker vi en kombinasjon av andel bedrifter med innovasjon av de ulike typene, og andel av sysselsettingen i innovative bedrifter.

Figur 56: Kongsberg/Numedal og Øst-Telemarks rangering med hensyn til andel som oppgir å ha gjennomført ulike typer av innovasjoner.

Rangeringen til Kongsberg/Numedal og Øst-Telemark for de 11 ulike innovasjonstypene er vist i figuren. Rangeringsnumrene går fra 1= beste region til 80= dårligste region.

Kongsberg/Numedal har høyest andel av alle regionene når det gjelder bedrifter med produkter som er nye for verdensmarkedet. De har også en høy frekvens av bedrifter med nye produkter (varer) og med nye produksjonsmetoder. Det er forholdsvis lite markedsinnovasjon blant bedriftene i Kongsberg/Numedal.

Øst-Telemark har en høy frekvens av bedrifter med nye produksjonsmetoder. Det er også en forholdsvis høy frekvens av bedrifter med produktinnovasjoner som er nye for verdensmarkedet. Det er imidlertid forholdsvis lave andeler av bedriftene som har annen type innovasjon.

6.1.1 Innovasjonsgrad i regionene

Vi har brukt spørsmålene som var vist på forrige side til å finne andelen av bedriftene som oppgir å ha gjennomført innovasjoner på de ulike områdene. En del av bedriftene som har svart på undersøkelsen er store bedrifter som har virksomhet i flere regioner. Vi har da tatt med slike bedrifter også, men vektet svarene fra disse bedriftene lavere enn for bedrifter som har hele sin virksomhet i regionen. Det er fordi vi anser at de lokale bedriftene er mer representative for regionens innovasjonsklima enn avdelinger av større foretak.

I tabellen under viser vi resultatene for regionene på Østlandet.

Tabell 18: Andel innovative bedrifter for de ulike innovasjonstypene, blant regionene på Østlandet. Samlet rang for frekvens, og rang for andel av samlet sysselsetting innen innovative bedrifter helt til høyre.

Rang	Region	Vare	Tjeneste	Nytt marked	Nytt i Verden	Metode	Distribusjon	Støttefunk.	Design	Nye media	Markedskanal	Prising	Rang frekvens	Rang veid syss
2	Kongsberg/Numedal	29,0	9,9	26,8	22,7	28,1	6,1	11,8	14,4	10,8	10,8	6,4	14	1
3	Midt-Buskerud	54,9	19,7	46,5	14,0	40,8	14,0	5,7	54,9	54,9	14,0	7,0	1	40
5	Halden	21,5	14,9	27,6	13,0	25,4	2,2	6,3	25,4	29,2	25,1	16,6	15	2
14	Gjøvikregionen	29,7	9,5	31,2	10,5	21,1	3,3	10,7	25,4	17,7	13,1	16,2	19	13
19	Ringerike/Hole	28,0	12,8	27,2	4,9	26,5	12,8	18,9	11,8	8,3	3,4	4,9	34	9
20	Midt-Telemark	26,8	14,6	34,1	7,3	34,1	12,2	7,3	21,9	39,0	19,5	0,0	9	43
21	Nedre Glomma	32,0	11,6	30,3	10,7	15,2	5,4	10,7	19,9	21,4	12,2	8,6	22	18
24	Sandefjord/Larvik	27,7	16,5	29,3	6,9	16,0	5,9	12,8	21,8	27,7	13,8	10,1	23	25
25	Tønsbergregionen	30,2	8,8	28,7	13,5	11,7	5,5	8,9	20,5	19,7	13,7	11,5	27	23
27	Grenland	25,6	16,6	25,8	8,3	23,0	11,8	14,9	17,2	19,6	12,1	8,4	28	24
30	Drammensregionen	27,4	12,5	28,0	12,4	15,2	5,5	11,3	20,0	21,7	11,4	10,2	26	35
34	Fjellregionen	20,8	19,5	33,8	0,0	19,5	6,5	9,1	24,7	24,7	27,3	6,5	24	53
40	Lillehammerregionen	12,9	15,8	23,9	1,9	18,7	9,1	20,1	21,8	23,9	20,9	15,1	42	37
43	Vest-Telemark	22,4	9,4	22,4	13,0	21,3	0,0	11,8	19,4	15,9	13,0	19,4	36	66
48	Mossregionen	19,5	7,5	22,0	3,6	12,0	9,5	9,5	20,9	21,5	20,4	11,4	49	42
55	Hamarregionen	21,6	10,5	22,1	2,2	14,0	3,4	10,5	15,4	17,9	7,8	5,6	57	45
58	Glåmdal	18,8	9,8	19,3	1,2	18,2	0,0	4,9	17,3	22,2	8,9	13,5	64	50
60	Indre Østfold	26,1	5,5	16,8	3,8	20,6	1,8	5,5	13,0	16,4	12,7	9,3	65	55
62	Øst-Telemark	18,0	6,6	18,0	11,4	24,7	4,8	7,2	6,6	10,9	6,6	8,5	56	64
65	Hadeland	11,8	22,2	28,1	0,0	0,0	22,2	22,2	11,4	11,8	5,9	5,9	53	68
68	Gudbrandsdal	13,6	12,2	15,2	7,6	16,7	0,0	10,5	10,3	22,6	16,5	13,6	66	59
69	Valdres	13,1	0,0	13,1	7,5	31,8	13,1	20,6	13,1	20,6	7,5	0,0	60	77
76	Hallingdal	2,9	4,4	4,4	2,9	8,8	10,3	5,9	7,4	26,5	23,5	19,1	76	65
79	Sør Østerdal	7,9	1,2	2,4	0,0	10,2	0,0	0,0	6,7	4,8	6,7	14,0	79	69

Kongsberg/Numedal blir rangert som nummer to av de 80 regionene som er rangert her. Den nest siste kolonnen til høyre viser rangeringen med hensyn til frekvens, dvs. andel av bedrifter med innovasjon. Dersom vi bruker frekvens, ville Kongsberg/Numedal blitt nummer 14. Den siste kolonnen viser rangeringen dersom vi i stedet for andel av bedrifter med innovasjon hadde rangert med hensyn til andel av arbeidsplassene i innovative bedrifter. Da ville Kongsberg/Numedal blitt nummer en. Det viser at de store bedriftene i regionen er innovative, men ikke nødvendigvis de små.

Øst-Telemark blir rangert som nummer 62 av de 80 regionene, og har dermed forholdsvis lav andel innovative bedrifter, enten vi beregner etter frekvens av bedrifter eller andel av sysselsatte i innovative bedrifter.

6.2 Innovasjonsklima

Andelen av innovative foretak varierer ganske sterkt mellom ulike bransjer. I en bransje som produksjon av datamaskiner og elektroniske produkter oppgir over 65 prosent av foretakene at de har introdusert nye produkter på markedet, mens i andre bransjer er andelen null. Samtidig øker sannsynligheten for at bedriften er innovativ med størrelsen til bedriften. Dermed vil en region som har mange bedrifter i bransjer med høy innovasjonsgrad naturlig få en høyere andel innovative bedrifter, mens regioner med mange bedrifter i bransjer med lav andel innovative bedrifter vil sannsynligvis få lave andeler med innovative bedrifter. Vi kan måle andelen innovative bedrifter i regionene, der vi samtidig korrigerer for ulikheter i bransjestruktur og fordeling mellom små og store bedrifter. Da får vi et uttrykk for om regionen har høy eller lav andel innovative foretak gitt sin bransje- og størrelsesstruktur. Vi kaller dette for *innovasjonsklima*^{vi}. Vi konsentrerer oss om enbedriftsforetakene i denne analysen. Resultatene av denne analysen er gitt i tabellen under.

Tabell 19: Innovasjonsklima, målt som sannsynlighet for at en bedrift er innovativ gitt bransje og størrelse. Oslo er referansefylke, og har derfor verdien 0 for alle indikatorene. Tallene måler sannsynligheten for innovasjon i forhold til Oslo.

Rang	Fylke	Vare	Tjeneste	Nytt marked	Nytt Verden	Metode	Distribusjon	Støttefunk.	Design	Nye media	Markedskanal	Prising	Indekstall
1	Møre og Romsdal	0,3	0,3	0,3	0,1	0,7	0,2	0,4	0,1	0,1	-0,2	-0,3	4,8
2	Hordaland	0,2	0,2	0,1	0,3	0,4	0,2	0,7	0,1	0,0	0,2	0,3	4,7
3	Sør-Trøndelag	0,2	0,2	0,3	0,3	0,7	-0,3	0,0	0,1	0,1	-0,1	-0,4	4,5
4	Buskerud	0,2	-0,1	0,0	0,3	0,4	0,1	-0,2	0,1	0,1	0,0	0,1	2,9
5	Akershus	0,2	-0,2	0,0	0,2	0,2	-0,2	0,1	0,0	-0,1	-0,1	-0,2	0,9
6	Oppland	0,0	0,0	0,0	0,2	0,4	-0,3	0,4	-0,1	0,0	-0,4	0,0	0,9
7	Sogn og Fjordane	-0,3	0,5	0,0	-0,6	0,7	-0,6	0,3	0,3	0,4	-0,2	0,2	0,2
8	Oslo	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
9	Nordland	-0,2	0,6	-0,1	-0,5	0,3	-0,4	0,7	0,1	0,0	0,2	-0,3	-0,7
10	Telemark	-0,2	0,3	-0,4	-0,4	0,5	0,3	0,2	-0,1	0,0	0,0	0,0	-1,6
11	Rogaland	0,0	-0,2	-0,2	-0,2	0,2	-0,3	0,3	0,1	-0,3	-0,3	-0,3	-2,2
12	Troms	-0,2	0,3	-0,2	-0,2	0,1	0,1	-0,1	-0,3	-0,3	-0,2	-0,3	-2,3
13	Vestfold	0,0	0,0	-0,2	-0,3	0,0	-0,4	0,2	0,1	0,0	-0,1	0,1	-2,3
14	Nord-Trøndelag	0,0	0,1	-0,2	-0,9	0,6	0,2	0,0	0,2	0,1	0,1	0,4	-2,4
15	Aust-Agder	0,2	-0,4	0,0	0,1	0,3	-1,4	-0,9	0,1	-0,2	-0,2	-1,0	-2,7
16	Vest-Agder	-0,3	0,1	-0,5	-0,2	0,3	0,1	-0,1	0,2	-0,2	-0,4	-0,1	-2,7
17	Østfold	0,0	-0,2	-0,2	-0,3	0,2	-0,5	-0,3	-0,1	0,1	0,0	0,0	-3,0
18	Hedmark	-0,8	-0,1	-0,6	-2,3	0,0	-1,0	-0,4	-0,4	-0,2	-0,4	-0,3	-16,2
19	Finnmark	-1,0	-0,8	-0,7	-17,7	-0,3	-0,7	-0,3	-0,6	-1,0	-0,9	-1,1	-82,0

Møre og Romsdal er rangert best av fylkene når det gjelder innovasjonsklima, foran Hordaland og Sør-Trøndelag. Finnmark og Hedmark kommer ut klart svakere enn de andre fylkene. Det er forholdsvis jevnt mellom de andre fylkene.

Buskerud er nummer fire av fylkene når det gjelder innovasjonsklima, mens Telemark er rangert midt på.

6.2.1 Innovasjonsklima i regionene

Vi kan bruke samme metode for å beregne innovasjonsklima i regionene. Vi tar da utgangspunkt i rangeringer for hver enkelt innovasjonstype. Resultatene for regionene for Østlandet er vist i tabellen under.

Tabell 20: Innovasjonsklima, målt som sannsynlighet for at en bedrift er innovativ gitt bransje og størrelse. Oslo er referanseregion. Tallene i tabellen viser rangering for hver av indikatorene fra 1=beste region til 80=dårligste region.

Rang	Region	Vare	Tjeneste	Mytt marked	Nytt Verden	Metode	Distribusjon	Støttefunksjon	Design	Nye media	Markedskanal	Prising	Indekstall	Rang 2008
3	Midt-Buskerud	2	16	18	17	11	2	75	2	1	39	55	327	1
9	Fjellregionen	30	2	3	70	3	9	22	4	4	1	35	423	9
11	Midt-Telemark	45	5	10	24	10	50	14	6	41	48	77	436	26
15	Drammensregionen	19	30	20	9	52	44	41	20	25	28	19	492	23
16	Gjøvikregionen	18	33	22	5	36	47	33	25	47	57	22	499	19
23	Vest-Telemark	34	37	32	3	68	57	72	16	42	20	6	634	68
26	Lillehammerregionen	51	28	16	71	29	4	2	21	21	19	13	649	31
27	Sandefjord/Larvik	35	14	36	40	48	31	16	30	20	32	34	658	53
33	Gudbrandsdal	59	17	45	4	28	70	24	76	22	37	28	705	64
35	Grenland	29	27	48	41	24	16	17	50	32	24	40	713	56
39	Nedre Glomma	20	45	30	28	67	38	43	58	30	40	61	774	55
41	Mosseregionen	56	21	46	52	64	20	45	13	27	10	7	801	16
46	Halden	70	43	51	45	14	79	58	33	5	5	8	853	54
48	Ringerike/Hole	26	40	55	50	9	14	40	62	69	70	65	885	71
49	Kongsberg/Numedal	46	62	52	19	42	35	61	66	46	23	50	895	22
55	Tønsbergregionen	48	60	54	34	60	42	55	55	57	43	16	982	30
62	Indre Østfold	41	63	59	44	22	72	62	68	70	69	46	1062	50
66	Valdres	55	79	63	57	1	13	32	67	64	76	78	1070	36
69	Hamarregionen	54	51	53	55	59	45	47	69	55	66	66	1111	20
71	Hallingdal	79	75	78	56	57	10	65	70	19	3	10	1199	63
74	Glåmdal	78	47	69	78	63	77	59	59	33	44	32	1289	66
75	Øst-Telemark	76	54	77	54	54	69	79	74	62	67	23	1295	47
79	Sør Østerdal	74	76	80	66	74	55	76	72	76	65	12	1422	76
80	Hadeland	67	70	75	80	80	74	74	71	39	59	43	1434	42

Når vi ser på tilbøyeligheten til å være innovativ, og kontrollerer for bransje og størrelse, faller både Kongsberg/Numedal og Øst-Telemark på rankingen. Kongsberg/Numedal er nå rangert under middels, som nummer 49 av 80 regioner. Den høye andelen innovative bedrifter i Kongsberg/Numedal skyldes dermed at de har mange store bedrifter som er i bransjer hvor det er vanlig å ha innovasjon. I Øst-Telemark er det få innovative bedrifter i forhold til bedrifter med samme størrelse i andre regioner i hver enkelt bransje.

Bedriftene i Kongsbergregionen «burde» dermed vært mer innovative, sett på bakgrunn av deres størrelse og bransjetilhørighet. Kongsberg/Numedal har noen store og innovative lokomotiver, men har et potensiale å realisere blant de små bedriftene. Øst-Telemark har enda mer å gå på, og næringslivet kan bli betraktelig mer innovative.

6.3 Internasjonalisering

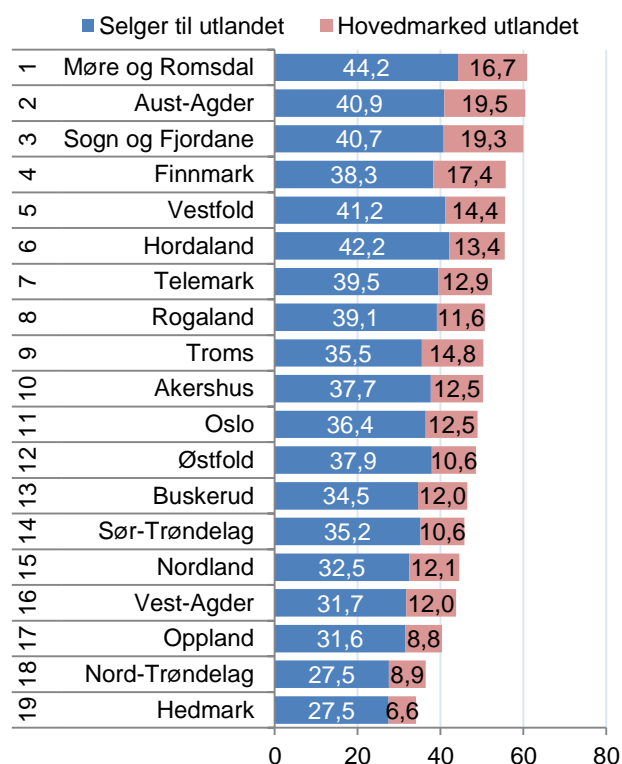
Hvilke fylker har det mest internasjonale næringslivet? Innovasjonsundersøkelsen har også data om hvorvidt bedriftene selger varer og tjenester til utlandet, og om de har sitt hovedmarked utenlands. Det kan vi bruke for å se hvordan tilbøyeligheten til å selge varer og tjenester utenlands varierer mellom fylkene.

I figur 57 ser vi hvordan andelene som har eksport og som har sitt hovedmarked utenlands varierer mellom fylkene.

Møre og Romsdal har den høyeste andelen av eksportbedrifter i utvalget. Aust-Agder har den høyeste andelen av bedrifter som har sitt hovedmarked utenlands. Hedmark, Nord-Trøndelag og Oppland har lavest andel eksportbedrifter.

Telemark er nummer sju av fylkene. 39,5 prosent av bedriftene som har svart på undersøkelsen selger varene sine til utlandet, mens 12,9 prosent av bedriftene har sitt hovedmarked i utlandet.

I Buskerud er det lavere andel av bedrifter med eksport enn middels av fylkene. 34,5 prosent av bedriftene i utvalget hadde eksport.

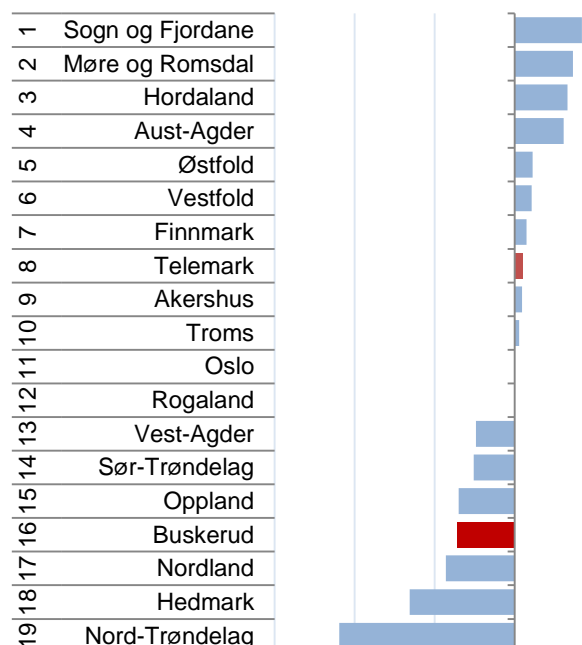
57: Andel av bedrifter i innovasjonsundersøkelsen som oppgir at de selger til utlandet, og som har sitt hovedmarked utenlands.

6.3.1 Eksportklima

Innovasjonsundersøkelsen er en utvalgsundersøkelse, og vi kan ikke være helt sikre på at utvalget er helt representativt for næringslivet i fylkene. Tilbøyeligheten til å eksportere varierer med hensyn til bransje, der det er noen bransjer som har mye eksport. Det er også flere store bedrifter som eksporterer enn små.

Vi kan derfor måle *eksportklima*^{vii} med å bruke samme metode som vi brukte for å måle innovasjonsklima. Resultatene er vist i figur 58. Her ser vi at Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal, Hordaland og Aust-Agder har en høyere eksporttilbøyelighet enn de andre fylkene.

Eksporttilbøyeligheten, eller eksportklimaet, i næringslivet i Telemark er litt bedre enn medianfylket og litt bedre enn referanseverdien, Oslo. Bedriftene i Buskerud har lav eksporttilbøyelighet.

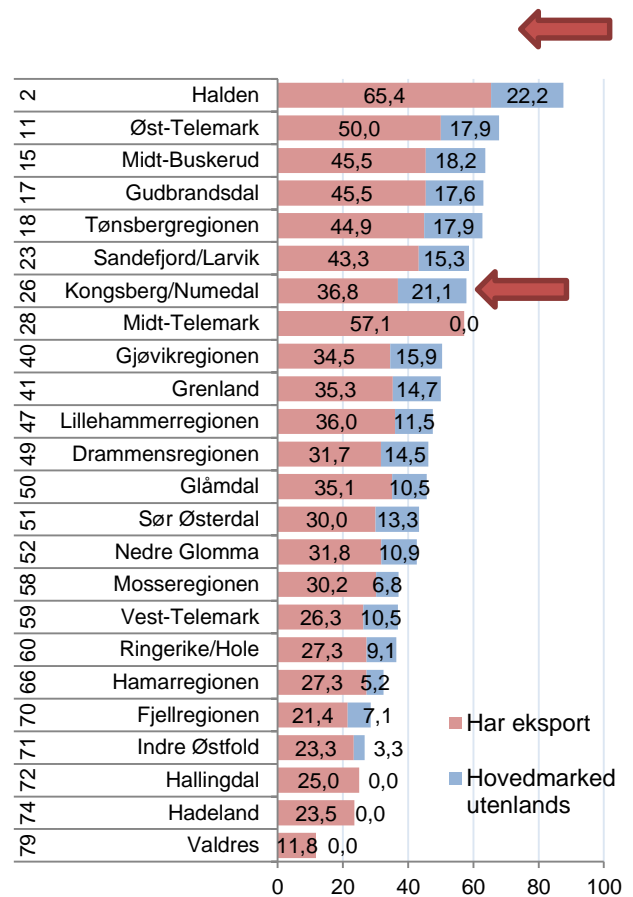
Figur 58: Eksportklima: Tilbøyelighet til å ha eksport, korrigert for størrelse og bransje.

6.3.2 Internasjonalisering regioner

Andelen av bedrifter som har eksport varierer ganske sterkt mellom regionene. I figur 59 ser vi hvordan andelen eksportbedrifter varierer i regionene på Østlandet.

Øst-Telemark har en høy andel bedrifter som eksporterer varene sine utenlands. Hele 50 prosent av bedriftene i utvalget har eksport.

I Kongsberg/Numedal er det en lavere andel av eksportbedrifter, men det er en høy andel av bedrifter som har sitt hovedmarked utenlands.

Figur 59: Andel av bedriftene i innovasjonsundersøkelsen som har eksport og som har sitt hovedmarked utenlands.

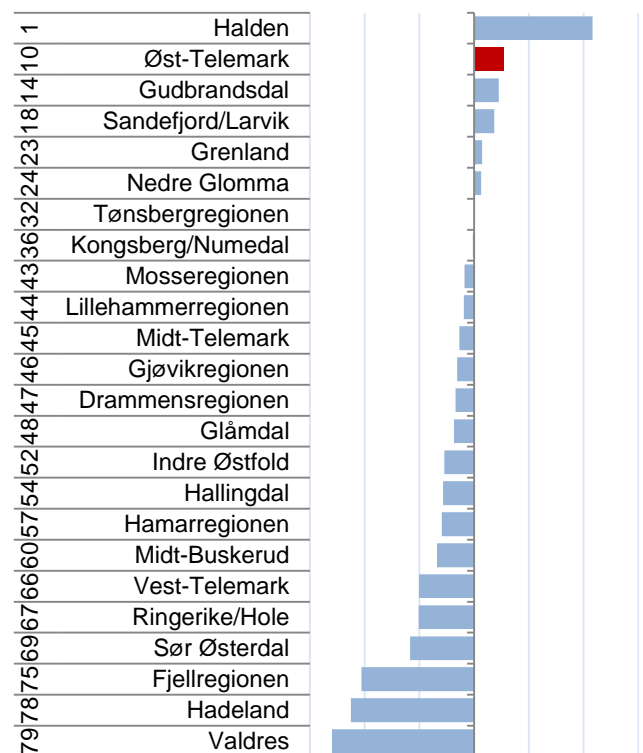
6.3.3 Eksportklimate regioner

Når vi måler eksportklimate, eller eksporttilbøyeligheten, korrigerer vi for forskjeller i størrelse og bransje. Da blir rangeringen noe annerledes. Halden har høyest eksporttilbøyelighet av alle regionene i landet, men mange regioner på Østlandet har lav eksporttilbøyelighet.

Vi har illustrert resultatene i figuren til høyre. Tallverdiene er ganske vanskelige å tolke intuitivt, men viser om bedriftene har en positiv eller negativ overhyppighet av eksport, gitt bransje og størrelse.

Bedriftene i Øst-Telemark har en høy eksporttilbøyelighet, og er rangert så høyt som nummer 10 av regionene.

I Kongsberg/Numedal er eksporttilbøyeligheten nesten helt lik eksporttilbøyeligheten i hele landet.

Figur 60: Eksporttilbøyelighet korrigert for størrelse og bransje.

6.4 Innovasjonssamarbeid

Innovasjonsundersøkelsen har også detaljerte spørsmål om innovasjonssamarbeid. Det spørres om hvilke typer institusjoner som bedriftene har samarbeid med, og hvor disse samarbeidspartnerne er lokalisert geografisk.

De første vi undersøker er hvor stor andel av bedriftene som har innovasjonssamarbeid, og hvor disse er lokalisert. Her viser vi bare resultater på fylkesnivå, fordi tallgrunlaget blir for lite for regionene.

Tabell 21: Andel av enbedriftsforetak som oppgir samarbeid, fordelt etter samarbeidspartnerens lokalisering. N = antall besvarelser.

Fylke	Regionalt	Norge	Norden	Europa	USA	Kina/India	Andre land	Har samarbeid	SUM utland	N
Sør-Trøndelag	8,7	6,8	3,2	4,2	2,3	0,6	1,9	17,7	12,2	311
Møre og Romsdal	13,7	21,9	4,3	7,3	2,1	1,2	1,8	16,1	16,7	329
Oppland	16,5	15,9	4,4	6,0	5,5	0,5	0,5	15,9	17,0	182
Troms	7,5	9,5	4,1	5,4	2,7	0,7	0,0	15,0	12,9	147
Sogn og Fjordane	24,2	18,5	4,8	6,5	0,8	0,0	0,0	12,1	12,1	124
Akershus	9,9	7,1	5,0	5,8	3,4	3,4	3,2	11,9	21,0	496
Nord-Trøndelag	18,6	12,4	3,1	9,3	3,9	2,3	3,1	11,6	21,7	129
Hedmark	10,1	11,3	4,4	2,5	0,6	0,0	0,6	11,3	8,2	159
Telemark	11,3	18,1	9,6	9,6	1,1	1,7	2,3	11,3	24,3	177
Vest-Agder	13,8	15,5	7,2	8,3	3,3	1,1	2,2	11,0	22,1	181
Rogaland	9,3	10,6	5,0	6,1	3,5	0,9	1,7	11,0	17,3	538
Aust-Agder	14,7	14,7	6,2	10,1	1,6	2,3	3,1	10,9	23,3	129
Hordaland	5,0	6,6	1,9	3,7	1,4	0,6	0,4	10,3	8,1	484
Oslo	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,5	0,7	10,0	3,6	990
Nordland	16,3	10,5	1,0	4,8	1,4	1,0	2,4	9,6	10,5	209
Buskerud	9,2	15,8	7,0	9,5	1,1	0,0	0,7	8,8	18,3	284
Vestfold	8,7	7,9	6,7	9,5	3,2	2,8	4,3	8,7	26,5	253
Østfold	7,7	5,4	5,8	5,0	0,4	1,2	1,2	8,1	13,5	260
Finnmark	6,8	6,8	0,0	1,4	0,0	0,0	1,4	5,5	2,7	73

Fylkene er sortert etter hvor stor andel av bedriftene som har samarbeid. Det er Sør-Trøndelag og Møre og Romsdal som har høyest andel av bedrifter som har innovasjonssamarbeid. Det kan også være interessant å se hvor mange som har innovasjonssamarbeid med utenlandske partnere. Her er det Vestfold som skårer høyest, fulgt av Telemark og Aust-Agder. Sogn og Fjordane har klart høyest andel som har innovasjonssamarbeid regionalt, mens Oslo har klart lavest andel av regionale partnere. En skulle kanskje tro at bedrifter i Oslo ville hatt mange flere potensielle partnere å samarbeide med enn Sogn og Fjordane, så dette er kanskje noe overraskende.

Telemark har en omtrent middels andel bedrifter som har innovasjonssamarbeid med andre. Bedriftene i Telemark har en høy andel bedrifter som har samarbeid med en utenlandsk partner. Omtrent en fjerdedel av bedriftene samarbeider med bedrifter utenlands. Mange bedrifter i Telemark har samarbeid med bedrifter i Norden og i Europa for øvrig, mens det er få som har samarbeid med bedrifter i USA. Buskerud har omtrent samme profil som Telemark, men har generelt noe mindre innovasjonssamarbeid.

Fylkene er rangert etter hvor stor andel som oppgir å ha innovasjonssamarbeid, men de kan ha flere ulike typer samarbeidspartnere innenfor hvert geografiske område. Mer om typer partnere på neste side.

6.4.1 Type innovasjonspartner

Det er også interessant å se hvilke typer innovasjonspartnere som bedriftene samarbeider med. I spørreundersøkelsen spørres det om hvorvidt partnere er kunde, leverandør, konkurrent, universitet, FoU-institusjon eller forskningsinstitutt.

Tabell 22: Andel som har innovasjonssamarbeid med ulike typer partnere.

Fylke	Har samarbeid	Eget konsern	Forskningsinstitutt	Konkurrenter	Konsulenter	Kunder	Lab/FoU-foretak	Leverandører	Universiteter
Østfold	8,1	3,1	3,1	0,8	2,3	5,8	3,5	5,4	2,7
Akershus	11,9	4,8	4,2	4,2	4,4	7,1	2,8	6,3	4,0
Oslo	10,0	0,7	0,5	0,7	0,7	0,7	0,6	0,7	0,6
Hedmark	11,3	1,9	3,1	2,5	2,5	7,5	2,5	6,3	3,1
Oppland	15,9	7,7	4,4	3,3	6,6	7,7	6,0	8,8	4,9
Buskerud	8,8	5,3	4,9	2,5	4,2	8,8	4,9	8,1	4,6
Vestfold	8,7	8,3	4,0	2,0	4,3	7,1	5,1	9,5	2,8
Telemark	11,3	7,9	7,3	1,1	5,1	10,7	5,1	9,0	7,3
Aust-Agder	10,9	4,7	3,9	7,0	4,7	11,6	3,9	13,2	3,9
Vest-Agder	11,0	7,2	5,5	2,2	4,4	6,6	8,3	9,4	7,7
Rogaland	11,0	4,5	3,3	4,1	4,1	7,2	3,5	6,7	3,7
Hordaland	10,3	2,1	2,3	1,4	2,7	3,1	2,7	3,5	1,9
Sogn og Fjordane	12,1	7,3	4,8	4,0	9,7	10,5	2,4	11,3	4,8
Møre og Romsdal	16,1	7,0	5,5	3,3	4,9	10,6	4,6	10,9	5,5
Sør-Trøndelag	17,7	2,6	3,5	2,9	2,9	6,1	2,3	3,9	3,5
Nord-Trøndelag	11,6	2,3	5,4	2,3	5,4	11,6	3,9	13,2	8,5
Nordland	9,6	3,8	2,9	3,3	1,9	10,5	1,9	7,2	5,7
Troms	15,0	1,4	2,0	2,7	4,1	7,5	2,7	5,4	4,1
Finnmark	5,5	2,7	2,7	0,0	2,7	4,1	1,4	2,7	0,0
Norge	11,4	3,9	3,3	2,5	3,4	6,3	3,1	6,1	3,5

Buskerud og Telemark har generelt en lav andel som har innovasjonssamarbeid.

I Telemark oppgir 10,7 prosent av bedriftene at de har innovasjonssamarbeid med kunder. 7,9 prosent av bedriftene oppgir at de har samarbeid med et eget konsern. 7,3 prosent sier at de har innovasjonssamarbeid med universiteter og en like stor andel oppgir å ha innovasjonssamarbeid med et forskningsinstitutt. Det er kun en liten andel av bedriftene i Telemark som har innovasjonssamarbeid med konkurrenter, men som vi ser av tilsvarende andel for Norge (nederste rad), er denne andelen også lav nasjonalt. Andelen av bedrifter i Buskerud med innovasjonssamarbeid med ulike typer partnere skiller seg ikke spesielt ut fra bedrifter i andre fylker.

Oslo er fylket med lavest andel bedrifter som har innovasjonssamarbeid med andre typer partnere, mens Aust-Agder, Vest-Agder, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal har større andeler bedrifter som oppgir å ha samarbeid med ulike typer partnere.

7. Utdanning

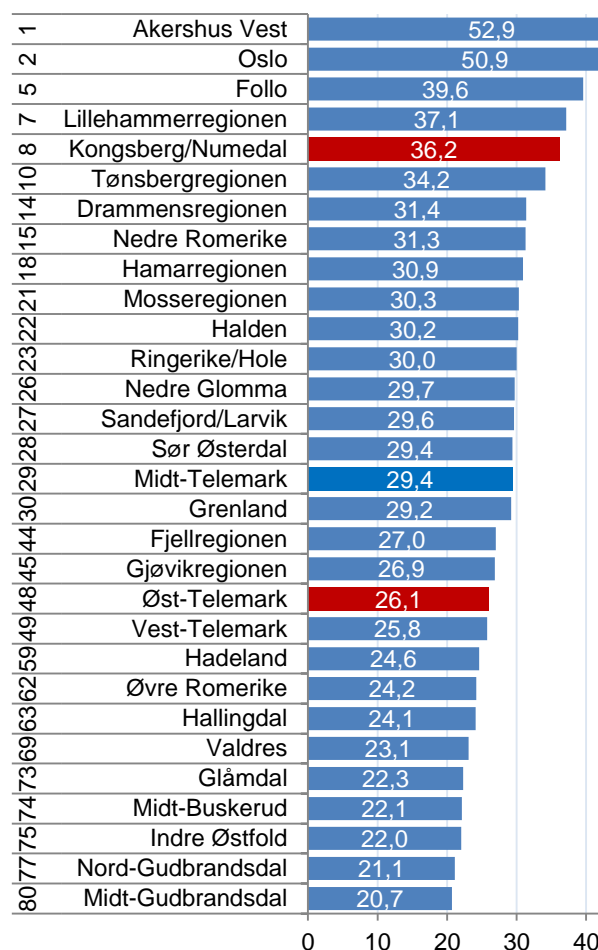
Det er stor interesse for utdanningsnivået, både generelt i befolkningen og i næringslivet. Et høyt utdanningsnivå regnes ofte som en kvalitet i seg selv, samtidig som mange antar at et høyt utdanningsnivå også er vekstfremmende for næringslivet. I regionale utviklingsstrategier, både blant fylkeskommuner og primærkommuner, er det ofte selvstendige målsettinger om å oppnå økt utdanningsnivå. Derfor har vi tatt med dette temaet i denne rapporten. Telemarksforskning har fått tilgang til data fra SSB om utdanningsnivå for alle sysselsatte fordelt på arbeids- og bokommune, og etter sektor og næring. Vi vil først presentere noen data om utdanningsnivå i befolkningen. Deretter konsentrerer vi oss om utdanningsnivået i næringslivet.

7.1 Utdanning i befolkning

Utdanningsnivået i befolkningen varierer ganske mye mellom regionene. Akershus Vest og Oslo er regionene med høyest utdanningsnivå i landet. Vi ser at spredningen av rangeringen varierer veldig mellom regionene på Østlandet. Nord-Gudbrandsdal og Midt-Gudbrandsdal har blant de laveste andelene, mens mange av regionene på Østlandet rangeres høyt.

I Kongsberg/Numedal har 36,2 prosent av befolkningen som er i arbeid minst 3-årig høyere utdanning. Dette rangerer regionen som nummer åtte av landets 83 regioner.

Øst-Telemark er rangert som nummer 48, og har dermed noe under middels andel av befolkning med høyere utdanning. 26,1 prosent av befolkningen i Øst-Telemark har minst tre år med høyere utdanning.

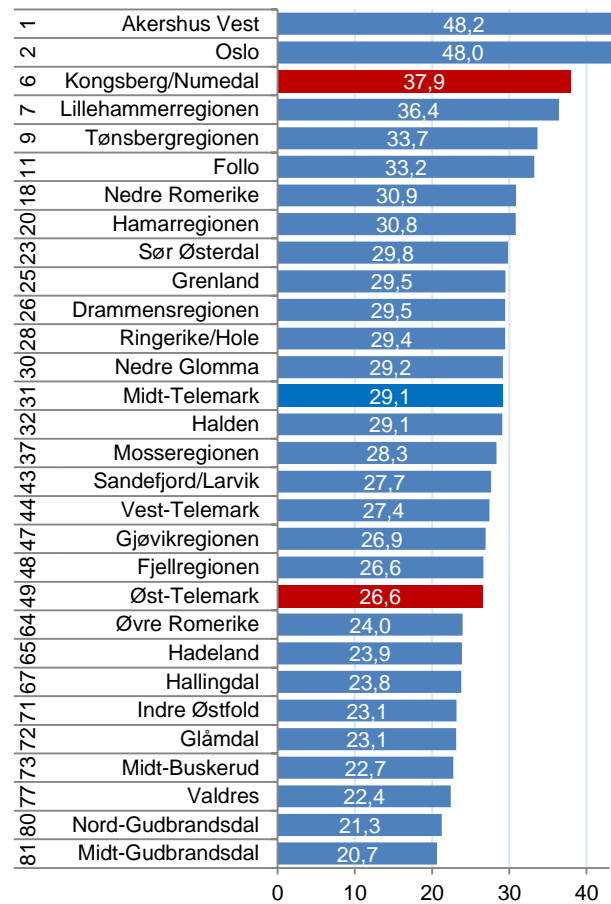
Figur 61: Andel av den sysselsatte befolkningen med minst tre års høyere utdanning, blant regionene på Østlandet, 2012.

7.2 Utdanningsnivå i arbeidsliv og befolkning

På forrige side så vi hvordan utdanningsnivået varierte i den sysselsatte befolkningen. Når vi beregner andelen med høy utdanning etter arbeidssted i stedet for etter bosted, får vi et litt annerledes resultat.

Kongsberg/Numedal rangerer litt høyere som region, hvis arbeidsplasser blir fylt av høyt utdannede (nr. 6) enn andel høyt utdannede i befolkningen (nr. 8). 37,9 prosent av arbeidsplassene i Kongsberg/Numedal blir utført av ansatte med høy utdanning.

Øst-Telemark blir rangert en plass lavere, som nummer 49, enn når vi målte utdanningsnivå i befolkningen. Utdanningsnivået i Øst-Telemark er dermed litt lavere enn middels av regionene i Norge.

Figur 62: Andel sysselsatte med høyere utdanning etter arbeidssted i 2012.

7.2.1 Utdanningsnivå blant pendlere

Det kan være interessant å se på utdanningsnivået til de som pendler ut og inn av kommunene, og differansen mellom disse. Noen kommuner har mye høyere utdanningsnivå for de som pendler ut enn de som pendler inn. Det kan naturligvis komme av at kommunen ligger inntil en annen kommune med et svært kompetanseintensivt arbeidsliv.

Kanskje er kommuner med høyt utdanningsnivå blant utpendlere attraktive som bosted for høyt utdannede? Det er et interessant spørsmål, men det er imidlertid første gangen vi har beregnet disse tallene, så vi skal være litt forsiktige med tolkningen foreløpig. Uansett er det interessant å se at det er ganske store variasjoner i utdanningsnivå hos ut- og inn-pendlere.

I Telemark har kommuner som Bø, Kragerø og Porsgrunn høyere utdanningsnivå blant de som pendler ut enn de som pendler inn, og kan dermed synes som attraktive bosteder for folk med høy utdanning.

Notodden og Tinn har noe lavere utdanningsnivå hos de som pendler inn enn de som pendler ut. Forskjellen er imidlertid ikke særlig stor, og disse kommunene kan karakteriseres som omtrent nøytrale.

Hjartdal har mye høyere utdanningsnivå blant de som pendler inn enn de som pendler ut.

I Buskerud er det Lier som har høyest differanse mellom utdanningsnivået hos ut- og inn-pendlerne.

Rollag har også et mye høyere utdanningsnivå hos de som pendler ut enn de som pendler inn. Det kan skyldes at mange pendler til Kongsberg, som har mange arbeidsplasser for de med høy utdanning. Det ser imidlertid ikke ut til å prege Flesberg, som har høyere utdanningsnivå hos de som pendler inn til kommunen.

Kongsberg har høyt utdanningsnivå for de som arbeider i egen kommune, og både inn- og ut-pendlere.

Nore og Uvdal har spesielt lavt utdanningsnivå hos de som pendler ut, og er dermed muligens lite attraktiv for de med høy utdanning.

Tabell 23: Andel med høyere utdanning hos pendlere i kommunene i Telemark i 2012.

Rang	Navn	Samme kommune	Pendler ut	Pendler inn	Differanse
15	Bø	32,1	41,0	30,0	11,0
61	Kragerø	25,3	29,9	24,1	5,8
69	Porsgrunn	29,5	33,4	28,0	5,5
168	Notodden	28,1	31,6	32,3	-0,7
175	Bamble	22,6	27,5	28,7	-1,3
178	Seljord	24,2	30,7	32,2	-1,5
211	Tinn	21,6	25,2	28,1	-2,9
248	Sauherad	28,2	28,0	32,8	-4,8
255	Skien	31,1	29,2	34,6	-5,4
256	Nissedal	23,1	25,5	30,9	-5,4
259	Fyresdal	24,9	30,5	35,9	-5,5
278	Kviteseid	24,9	24,6	31,0	-6,4
306	Nome	22,8	26,9	35,4	-8,5
323	Siljan	23,4	26,1	35,7	-9,5
348	Vinje	26,5	26,9	38,7	-11,8
372	Tokke	25,2	25,9	40,1	-14,2
397	Drangedal	19,8	18,0	36,2	-18,2
401	Hjartdal	18,0	20,8	39,4	-18,6

Tabell 24: Andel med høyere utdanning hos pendlere i kommunene i Buskerud i 2012.

Rang	Navn	Samme kommune	Pendler ut	Pendler inn	Differanse
3	Lier	27,1	41,2	26,4	14,8
6	Rollag	20,0	33,2	20,1	13,0
20	Hole	32,6	41,8	31,5	10,3
21	Krødsherad	18,2	31,1	20,9	10,2
56	Nes	22,4	28,6	22,0	6,6
83	Hemsedal	26,1	32,9	28,4	4,5
85	Hurum	23,4	32,7	28,5	4,2
91	Drammen	31,9	38,2	34,3	3,9
100	Nedre Eiker	21,4	26,8	23,5	3,3
131	Hol	22,0	28,7	27,2	1,5
135	Øvre Eiker	20,9	27,9	26,6	1,3
138	Gol	20,8	26,4	25,4	0,9
200	Kongsberg	40,3	39,4	41,8	-2,4
216	Ål	25,1	28,2	31,5	-3,2
222	Røyken	29,8	36,2	39,9	-3,7
244	Flesberg	19,1	24,1	28,7	-4,6
246	Ringerike	26,7	31,0	35,7	-4,7
266	Modum	23,2	24,1	29,8	-5,7
275	Sigdal	14,5	20,6	26,8	-6,2
314	Nore og Uvdal	19,0	16,8	25,8	-8,9
357	Flå	16,7	22,0	34,7	-12,7

7.2.2 Utdanningsnivå sektorer

Det er stor forskjell på utdanningsnivået de ulike sektorene. Fylke og stat har mye høyere andel med høyere utdanning enn de andre sektorene. Over 70 prosent av de som arbeider i fylkeskommunene har høyere utdanning, mens 64,4 prosent av de statsansatte har minst 3-årig utdanning.

Blant kommuneansatte er også utdanningsnivået høyere enn gjennomsnittet. Her har 46,1 prosent av arbeidstakerne høyere utdanning.

Næringslivet har mye lavere andel utdannede enn i offentlig sektor. 26,1 prosent av de som jobber i næringslivet har høyere utdanning.

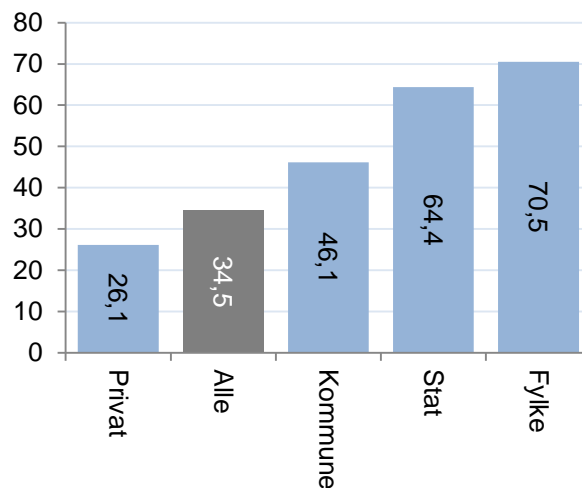
Sektorsammensetningen har naturligvis stor betydning for den regionale variasjonen i utdanningsnivået. Steder hvor en stor andel av sysselsettingen er i offentlig sektor vil naturlig få et høyere utdanningsnivå i arbeidslivet, og sannsynligvis også i befolkningen.

7.2.3 Utdanningsnivå næringslivet

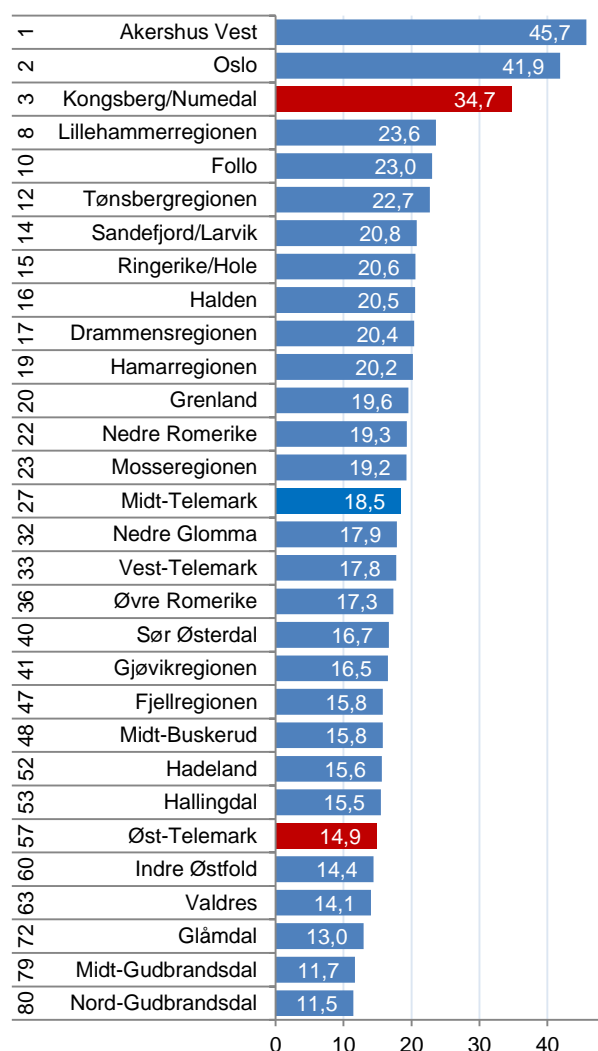
I resten av rapporten skal vi se spesielt på utdanningsnivået i næringslivet. Variasjonen i utdanningsnivå i næringslivet er vist i figur 64. Den grønne streken viser landsgjennomsnittet, som vi i figuren over så at var på 26,1 prosent.

Ikke overraskende rangeres Akershus Vest, Oslo og Kongsberg/Numedal øverst i å ha høyest andel arbeidstakere i næringslivet med høyere utdanning. Det er eneste tre regionene på Østlandet hvor utdanningsnivået i næringslivet er høyere enn utdanningsnivået i næringslivet på landsbasis.

I Øst-Telemark har 14,9 prosent av arbeidstakerne i næringslivet minst treårig høyere utdanning. Nivået er mye lavere enn landsgjennomsnittet, og også lavere enn flertallet av regionene. Øst-Telemark er rangert som nummer 57 av de 83 regionene når det gjelder utdanningsnivå i næringslivet.

Figur 63: Andel med høyere utdanning etter sektor i Norge, 2012.

Figur 64: Andel med høyere utdanning i næringslivet, etter arbeidssted i 2012.

7.2.4 Utdanningsnivå over tid

Hvordan har utdanningsnivået i næringslivet i regionene variert over tid? I tabellen under ser vi hvordan utdanningsnivået i regionene på Østlandet har utviklet seg siden 2000.

Tabell 25: Andel med høyere utdanning i næringslivet i regionene, etter arbeidssted.

Rang 2012	Region	2000	2005	2010	2011	2012	Rang 2000	Forbedring rang
1	Akershus Vest	36,0	40,2	41,9	42,0	45,7	1	0
2	Oslo	33,0	35,6	38,1	38,2	41,9	2	0
3	Kongsberg/Numedal	25,0	27,3	30,1	31,0	34,7	3	0
8	Lillehammerregionen	17,9	19,6	21,2	21,2	23,6	9	1
10	Follo	19,0	20,5	21,0	20,9	23,0	7	-3
12	Tønsbergregionen	16,1	18,3	19,9	20,4	22,7	10	-2
14	Sandefjord/Larvik	14,0	15,7	18,2	18,9	20,8	18	4
15	Ringerike/Hole	13,8	15,0	17,8	18,0	20,6	21	6
16	Halden	15,4	16,8	18,4	18,8	20,5	11	-5
17	Drammensregionen	14,7	16,5	17,8	17,9	20,4	14	-3
19	Hamarregionen	14,1	15,7	18,3	18,6	20,2	17	-2
20	Grenland	13,7	15,6	17,7	18,0	19,6	22	2
22	Nedre Romerike	15,2	16,4	17,1	17,2	19,3	13	-9
23	Mossregionen	13,2	15,4	17,0	16,9	19,2	24	1
27	Midt-Telemark	12,6	13,8	16,2	16,3	18,5	27	0
32	Nedre Glomma	11,7	14,2	16,3	16,2	17,9	33	1
33	Vest-Telemark	10,3	12,4	14,6	15,2	17,8	46	13
36	Øvre Romerike	13,5	13,9	14,8	15,0	17,3	23	-13
40	Sør Østerdal	10,6	12,5	14,7	15,1	16,7	45	5
41	Gjøvikregionen	11,7	13,2	14,9	14,9	16,5	34	-7
47	Fjellregionen	9,9	12,5	13,8	13,9	15,8	53	6
48	Midt-Buskerud	10,7	12,4	14,5	14,2	15,8	42	-6
52	Hadeland	9,5	12,3	14,2	14,3	15,6	55	3
53	Hallingdal	10,3	11,9	13,1	13,1	15,5	48	-5
57	Øst-Telemark	11,2	12,1	13,8	13,6	14,9	38	-19
60	Indre Østfold	9,2	10,9	13,1	13,2	14,4	58	-2
63	Valdres	8,7	10,3	12,5	12,9	14,1	63	0
72	Glåmdal	8,1	9,5	11,6	11,4	13,0	71	-1
79	Midt-Gudbrandsdal	7,4	9,1	10,5	10,2	11,7	76	-3
80	Nord-Gudbrandsdal	7,0	8,4	10,0	10,3	11,5	79	-1

Akershus Vest, Oslo og Kongsberg/Numedal har det høyeste utdanningsnivået av regionene i Norge. Det har de hatt i hvert fall tilbake til år 2000. Andelen har økt, men rangeringen har vært konstant.

Øst-Telemark har hatt en økning i utdanningsnivået i sitt næringsliv etter 2000, men økningen har vært svakere enn i mange andre regioner. Dermed har også rangeringen til Øst-Telemark falt ganske mye. Øst-Telemark var rangert over middels for utdanningsnivå i næringslivet i 2000, da regionen var nummer 38. I 2012 var rangeringen som nevnt nummer 57, som er langt under middels.

7.2.5 Utdanningsnivå i kommuner

Vi kan også se på hvordan utdanningsnivået i næringslivet i kommune i Kongsbergregionen, og hvordan det har utviklet seg siden 2000.

Tabell 26: Andel med høyere utdanning i næringslivet i kommunene, etter arbeidssted.

Rang 2012	Kommune	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Rang 2000	Forbedring rang
3	Kongsberg	28,3	28,0	29,5	29,1	29,5	30,5	30,8	30,1	30,8	33,0	33,0	34,0	37,9	4	1
156	Notodden	12,5	11,6	12,2	12,7	12,5	13,3	12,9	13,0	14,2	14,4	15,0	14,7	15,9	90	-66
252	Tinn	9,7	10,3	10,1	10,0	10,5	10,4	11,2	11,5	11,1	11,9	11,9	12,1	13,5	178	-74
272	Flesberg	7,3	6,3	7,8	7,4	8,3	7,4	8,1	8,3	9,1	9,7	12,1	12,2	13,1	295	23
275	Hjartdal	6,1	5,8	7,7	8,0	9,6	8,8	9,7	9,9	9,5	11,3	12,7	11,7	13,0	356	81
383	Nore og Uvdal	6,2	6,0	6,8	7,7	7,1	8,8	8,2	8,6	8,9	9,9	8,9	8,2	9,9	352	-31
403	Rollag	4,8	5,5	6,6	7,0	6,5	5,8	8,2	8,5	9,0	10,5	7,6	8,4	8,9	390	-13

Kongsberg hadde fjerde høyeste utdanningsnivå i 2000, og har rykket opp til tredjeplass i 2012. 37,9 prosent av alle ansatte i næringslivet i Kongsberg har høyere utdanning.

Notodden var rangert som nummer 90 for utdanningsnivå i 2000, men har falt ned til 156. plass. Utdanningsnivået har økt, men mye langsommere enn ellers i landet, fra 12,5 prosent i 2000 til 15,9 prosent i 2012.

Tinn har hatt samme utvikling som Notodden, og har falt fra nummer 178 i 2000 til 252 i 2012. Tinn hadde høyere utdanningsnivå enn middels av kommunene i sitt næringsliv i 2000, men godt under middels i 2012.

Flesberg og Hjartdal hadde lavt utdanningsnivå i 2000, men har begge hatt en ganske sterk økning og har forbedret sine rangeringer fram til 2012. De har imidlertid fremdeles lavere utdanningsnivå enn middels av kommunene.

Nore og Uvdal og Rollag startet med lavt utdanningsnivå i 2000, og har også hatt en lavere økning i utdanningsnivået enn ellers i landet og har dermed falt på rangeringen. I disse kommunene har mindre enn en av ti ansatte i næringslivet høyere utdanning i 2012.

7.3 Hvorfor varierer utdanningsnivået?

Det er stor forskjell på utdanningsnivået mellom de ulike bransjene. Vi kan derfor gjøre en bransjustering på samme måte som vi har gjort tidligere i denne rapporten, og få fram om regionene har mer eller mindre høyt utdanningsnivå gitt den bransjestrukturen de har. Resultatene er vist i tabellen til høyre. I tabellen har vi først vist normalisert andel med høy utdanning, der vi har sett på differansen mellom andel med høy utdanning i næringslivet i regionen og den tilsvarende andelen på landsbasis. Dernest har vi regnet ut hvor mye av dette avviket som kan forklares av bransjestrukturen, og til slutt en bransjustert utdanningsandel.

Da ser vi at det bare er noen få regioner som har en bransjestruktur som tilsier at utdanningsnivået i næringslivet skal ligge høyere enn gjennomsnittet for Norge. På Østlandet er det bare Akershus Vest, Oslo og Halden som har en bransjestruktur som tilsier at utdanningsnivået skal være høyere enn landet.

Når vi justerer for bransjestrukturen, ser vi at rangeringen med hensyn til utdanningsnivå blir litt annerledes enn når vi bare ser på andelen uten å ta hensyn til bransjestrukturen.

Kongsberg/Numedal har et utdanningsnivå i næringslivet som er 8,5 prosentpoeng høyere enn nivået på landsbasis. Hvis utdanningsnivået i Kongsberg/Numedal hadde vært det samme som landet i hver enkelt bransje, ville utdanningsnivået blitt 0,8 prosentpoeng lavere enn nivået i næringslivet i Norge. Det er bransjeeffekten. Det bransjusterte utdanningsnivået i Kongsberg/Numedal er 9,2 prosentpoeng over landet. Det er høyere enn Oslo, og bare forbigått av Akershus Vest (Asker og Bærum).

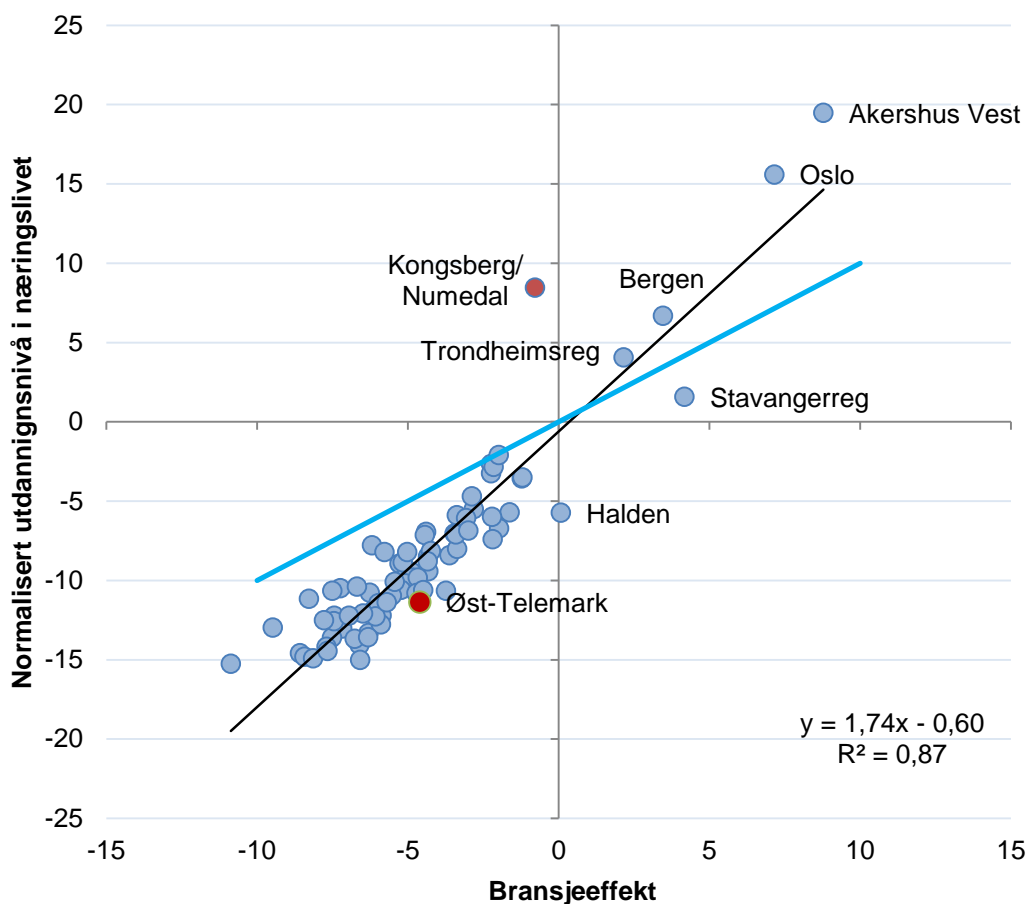
Øst-Telemark har en utdanningsandel som er 11,4 prosentpoeng lavere enn landsgjennomsnittet. Noe (4,6 prosentpoeng) av dette kan tilskrives bransjestrukturen, mens mesteparten (6,8 prosentpoeng) kan ikke forklares av bransjestrukturen. Det kan være lokale forhold eller andre ting. Øst-Telemark

Tabell 27: Normalisert andel med høyere utdanning i næringslivet, bransjeeffekten, og bransjustert andel med høyere utdanning.

Rang	Region	Normalisert andel	Bransjeeffekt	Bransjustert
1	Akershus Vest	19,5	8,8	10,7
2	Kongsberg/Numedal	8,5	-0,8	9,2
3	Oslo	15,6	7,2	8,4
7	Lillehammerregionen	-2,7	-2,2	-0,4
9	Follo	-3,2	-2,2	-1,0
10	Midt-Telemark	-7,8	-6,2	-1,6
13	Tønsbergregionen	-3,6	-1,2	-2,4
15	Drammensregionen	-5,9	-3,4	-2,5
16	Nedre Romerike	-6,9	-4,4	-2,6
18	Sandefjord/Larvik	-5,5	-2,8	-2,7
21	Hamarregionen	-6,1	-3,1	-3,0
24	Fjellregionen	-10,5	-7,2	-3,3
26	Mossregionen	-7,0	-3,4	-3,6
27	Øvre Romerike	-8,9	-5,3	-3,7
34	Ringerike/Hole	-5,7	-1,6	-4,1
35	Vest-Telemark	-8,5	-4,3	-4,2
39	Hallingdal	-10,8	-6,3	-4,5
43	Grenland	-6,7	-2,0	-4,7
46	Nedre Glomma	-8,4	-3,6	-4,8
47	Sør Østerdal	-9,6	-4,8	-4,9
49	Gjøvikregionen	-9,8	-4,7	-5,1
60	Midt-Buskerud	-10,5	-4,8	-5,7
62	Indre Østfold	-11,9	-6,1	-5,7
63	Halden	-5,7	0,1	-5,8
65	Midt-Gudbrandsdal	-14,6	-8,6	-6,0
69	Valdres	-12,2	-6,1	-6,1
72	Nord-Gudbrandsdal	-14,8	-8,4	-6,4
74	Øst-Telemark	-11,4	-4,6	-6,8
79	Hadeland	-10,7	-3,7	-6,9
80	Glåmdal	-13,3	-6,3	-7,0

Når en betrakter tabellen, vil den oppmerksomme leser oppdage at de som har høy utdanningsandel i næringslivet også ser ut til å få høy bransjustert andel. Oslo, Akershus Vest og Kongsberg/Numedal er for eksempel høyest på begge målene, mens de med lavest utdanningsnivå også har lavest utdanningsnivå etter bransjustering. Det betyr at bransjestrukturen ikke helt ut forklarer hvorfor noen regioner har et høyere utdanningsnivå i næringslivet, men at det også må være andre forhold som påvirker utdanningsnivået. Det skal vi se litt mer på, på neste side.

I figuren under har vi satt inn alle regionene etter utdanningsnivå og bransjeeffekten.

Figur 65: Utdanningsnivå, normalisert, og bransjeeffekten på utdanningsnivå i norske regioner i 2012.

Av denne figuren kan en lese seg til flere forhold. For det første er det bare seks av 83 regioner med en andel av næringslivets ansatte med høy utdanning som er over andelen på landsbasis. Det er de største byregionene, Akershus Vest og Kongsberg/Numedal. Det er dermed hele 77 regioner som har lavere utdanningsnivå i sitt næringsliv enn gjennomsnittet for Norge.

For det andre er det bare seks regioner som har en bransjestruktur som tilsier en høyere utdanningsandel. Halden er en av disse, mens Kongsberg/Numedal ikke har en slik bransjestruktur.

Når vi legger inn en regresjonslinje (den sorte streken), ser vi at korrelasjonen mellom bransjeeffekten og utdanningsandelen er svært høy. R^2 -verdien, som litt forenklet sagt måler den statistiske sammenhengen mellom disse to størrelsene, er på hele 0,87. Bransjestrukturen forklarer dermed svært mye av variasjonene, tilsynelatende. Problemet er at bransjestrukturen overforklarer forskjellene. Regresjonsformelen, som vi kan lese av diagrammet er y (utdanningsandel) = $1,74 * x$ (Bransjeeffekt) – 0,6. Betaverdien, som er tallet 1,74, burde ligge nært verdien 1. Da skulle regresjonslinjen vært som den blå streken i diagrammet. Når vi regner ut bransjejustert utdanningsandel er det avstanden til den blå streken som gir svaret.

Når vi går inn og ser på utdanningsnivået i regioner som Oslo og Akershus Vest, ser vi at de har mye høyere utdanningsnivå enn landet i alle bransjer. Så hvis en region har en bransjestruktur med en stor andel i kompetanseintensive bransjer, så blir også utdanningsnivået i lite kompetanseintensive bransjer også høyere.

ⁱ Alle tall om arbeidsplasser og sysselsetting er fra registerbasert sysselsettingsstatistikk fra SSB.

ⁱⁱ Progressivt gjennomsnitt er et gjennomsnitt for de siste ti årene, der de siste årene gis størst vekt, siste år teller 10, nest siste 9, osv. Dette er en metode som vi bruker for å rangere utviklingen mellom ulike geografiske områder for en rekke indikatorer, fordi vi da ikke bare måler utviklingen i tiårsperioden, men også får med om trenden er positiv eller negativ.

ⁱⁱⁱ Vi bruker begrepet *vekstimpuls* om arbeidsplassvekst, når vi måler veksten i arbeidsplasser i en bransje, eller sektor i prosent av samlet sysselsetting i et område. Dette til forskjell fra prosentvis vekst i antall arbeidsplasser i den samme bransjen fra et tidspunkt til et annet. Da vil bransjer med høy prosentvis egenvekst, men som utgjør en liten andel av samlet sysselsetting komme ut med lav vekstimpuls. Dette gjør at vi slipper å forklare av sektorer og bransjer som har høy prosentvis egenvekst egentlig ikke betyr så mye for utviklingen.

^{iv} Relativ flytting tilsvare summen av de blå og de oransje stolpene i figur 32 fra kapittel 3.3 (Befolkningsutvikling, relativ), dvs. summen av innenlandsk flytting og relativ innvandring. Den relative flyttingen måler hva disse komponentene til sammen utgjør som prosentvis andel av befolkningen.

^v Alle tall for nyetableringer, vekst og lønnsomhet baserer seg på data som Telemarkforskning har fått levert fra Brønnøysundregistrene.

^{vi} Rent teknisk måler vi innovasjonsklima gjennom en binær logistisk regresjonsanalyse der avhengig variabel er om bedriften har innovasjon (0/1) og uavhengige variable er størrelse (lineær av antall ansatte), bransje (dummyvariable for hver 2-siffer NACE-bransje) og dummyvariable for regioner. Betakoeffisienten for regionvariabelen vil da være et uttrykk for om regionen har høy eller lav tilbøyelighet for å ha innovasjon. Denne regresjonsanalysen er kjørt for alle de 11 innovasjonstypene, og deretter veid på samme måte som vi veier for frekvenser.

^{vii} Eksportklima måles gjennom en binær logistisk regresjonsanalyse er avhengig variabel er om bedriften har eksport (0/1) og uavhengige variable er størrelse (lineær av antall ansatte), bransje (dummyvariable for hver 2-siffer NACE-bransje) og dummyvariable for regioner. Betakoeffisienten for regionvariabelen vil da være et uttrykk for om regionen har høy eller lav tilbøyelighet for å ha eksport.